

**TURUN
YLIOPISTO**

**”Mutta siitä vain ei tule mitään,
että kaikki tekevät kaikkea”**

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnalle annettu rooli
ammattikorkeakoululain uudistamista koskevissa eduskunnan
täysistuntokeskusteluissa vuosina 2002 ja 2014

Aikuiskasvatustiede
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Samuli Maxenius

27.4.2025
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Aikuiskasvatustiede

Tekijä(t): Samuli Maxenius

Otsikko: ”Mutta siitä vain ei tule mitään, että kaikki tekevät kaikkea” Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnalle annettu rooli ammattikorkeakoululain uudistamista koskevissa eduskunnan täysistuntokeskusteluissa vuosina 2002 ja 2014

Ohjaaja(t): Yliopistolehtori Rauno Huttunen

Sivumäärä: 92 sivua

Päivämäärä: 27.04.2025

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta (T&K) ja sen rooli ovat olleet kansallisessa korkeakoulupoliittisessa päätöksenteossa pohdinnan aiheena niiden perustamisesta lähtien. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan roolia ammattikorkeakoulujen lakisääteisissä tehtävissä on niiden 35-vuotisen historian aikana vahvistettu useaan otteeseen, ja siksi tutkimustoiminta on saanut yhä suuremman aseman ammattikorkeakoulujen toiminnassa. Ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan roolin määrittelyä on tehty koko niiden olemassaolon ajan suhteessa yliopistoihin ja niiden tutkimustehtävään.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisen roolin kansanedustajat näkivät ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnalla olevan suomalaisessa tutkimus- ja kehittämistoiminnan järjestelmässä ja oliko näkemyksissä eroja eri puolueiden välillä. Kansanedustajien puheenvuoroja tarkastellaan erityisesti korkeakoulujärjestelmän differentiaation, akateemisen vetovoiman ja markkinavetovoiman teoreettisten viitekehysten näkökulmasta. Tarkastelun kohteena tutkimuksessa on vuosina 2002 ja 2014 käydyt eduskunnan täysistuntokeskustelut ammattikorkeakoululain uudistamisesta. Tutkimus toteutettiin teemoittelua hyödyntävän laadullisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimus osoittaa, että kansanedustajat näkivät tärkeänä erottaa ammattikorkeakoulujen tekemän soveltavan T&K-toiminnan ja yliopistojen tieteellisen perustutkimustehtävän toisistaan. Näkemyseroja kansanedustajilla oli kuitenkin siitä, millaisilla lainsäädännöllisillä erotteluilla ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välistä työnjakoa tulisi toteuttaa. Osa kansanedustajista näki ammattikorkeakoulujen tutkimustehtävän uudelleenmäärittelyn tarpeellisen niiden tutkimuskyvykkyyksien kehittämiseksi ja vahvistamiseksi, kun taas toiset edustajat näkivät tehtävän muuttamisen lähentävän ammattikorkeakoulujen tutkimustehtävän liian samankaltaiseksi yliopistojen tutkimustehtävän kanssa.

Kansanedustajien puheenvuoroissa akateemisen vetovoiman ja markkinavetovoiman teemat nousivat esiin monin tavoin. Akateeminen vetovoima näyttäytyi keskusteluissa pelkona siitä, että ammattikorkeakoulut hylkäisivät soveltavan T&K-tehtävänsä ilman tiukkaa lainsäädännöllistä tehtävämäärittelyä. Toisaalta osa kansanedustajista piti pelkoja liioiteltuna tai jopa toivoivat ammattikorkeakoulujen lähentyvän yliopistoja ja siten vahvistavan tutkimuskyvykkyyttään. Markkinavetovoiman vaikutus näkyi puheenvuoroissa joko siten, että korkeakoulujen tehtävänjaon muuttamisella ja kilpailun lisäämisellä nähtiin olevan positiivinen vaikutus korkeakoulujärjestelmän tehokkuuteen ja laatuun tai siten, että kilpailun lisääntymisen nähtiin vain heikentävän tutkimuksen laatua ja koulutusjärjestelmän moninaisuutta. Tutkimuksessa tunnistettiin myös selkeitä eroja puolueiden kannoissa ammattikorkeakoulujen tutkimustehtävästä ja sen kehittämistarpeista.

Avainsanat: akateeminen vetovoima, ammattikorkeakoulu, differentiaatio, duaalimalli, eduskuntakeskustelu, korkeakoulutus, korkeakoulupolitiikka, lainsäädäntö, markkinavetovoima, tutkimus- ja kehittämistoiminta, yliopisto

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Ammattikorkeakoulut ja niiden tutkimus- ja kehittämistoiminta	7
2.1	Ammattikorkeakoulujen synty ja kehitys	7
2.2	Binäärinen korkeakoulujärjestelmä kansainvälisessä kontekstissa	9
2.3	Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta	12
2.3.1	Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tutkimus- ja kehittämistoiminnan erot	12
2.3.2	Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan historia	13
2.4	Differentioituva korkeakoulujärjestelmä ja siihen vaikuttava akateeminen ja markkinoiden vetovoima	17
2.4.1	Differentiaatio eli korkeakoulujärjestelmän eriytyminen	18
2.4.2	Akateeminen vetovoima	21
2.4.3	Markkinavetovoima	25
3	Tutkimuksen toteutus	32
3.1	Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset	32
3.2	Tutkimuksen aineisto	32
3.2.1	Eduskuntakeskustelut tutkimuskohteena	34
3.2.2	Lainsäädäntöprosessi Suomessa	37
3.3	Tutkimuksen metodologia	38
3.4	Aineiston käsittely ja analyysi	39
4	Tutkimuksen tulokset	45
4.1	Korkeakoulujärjestelmän differentiaatio	45
4.1.1	Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tutkimustoiminnan muodollinen erottelu	46
4.1.2	Ammattikorkeakoulujen soveltavan tutkimuksen ja yliopistojen perustutkimuksen ero	49
4.1.3	Horisontaalinen vai vertikaalinen suhde?	52
4.2	Akateeminen vetovoima	54
4.2.1	Akateeminen vetovoima ja luottamus ammattikorkeakoulujen uskollisuuteen tehtävälleen	55
4.2.2	Henkilöstöstä lähtevä akateeminen imu	59
4.3	Markkinavetovoima	62
4.3.1	Tehokkuutta kilpailulla tai tiukalla työnjaolla?	64
4.3.2	Tehokkuutta duaalimallin ylittävällä yhteistyöllä ja korkeakoululaitoksen reformeilla	68
4.3.3	Yliopistoihin kohdistuva ammatillinen vetovoima	70

5	Pohdintaa	74
5.1	Johtopäätökset	74
5.1.1	Kamppailu ammattikorkeakoulujen roolista suomalaisessa tutkimus- ja kehittämistoiminnan järjestelmässä	74
5.1.2	Puolueiden suhtautuminen ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rooliin ja sen uudistamiseen	78
5.2	Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka	80
5.3	Jatkotutkimusaiheet	82
	Lähteet	84

1 Johdanto

Suomen korkeakoulujärjestelmä perustuu monen muun eurooppalaisen maan tapaan duaalimalliin, jossa korkeakoululaitos rakentuu kahdesta erilaisesta korkeakoulusektorista. Suomessa nuo muodot ovat perinteisiä tiedeyliopistoja edustavat yliopistot ja ammatillisen opistoasteen pohjalle perustut ammattikorkeakoulut. Korkeakoulutuksen duaalimallilla on Suomessa vahva poliittinen tuki ja esimerkiksi Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa duaaliseen korkeakoulujärjestelmään on sitouduttu vahvoin sanakääntein (Valtioneuvosto, 2023b,).

Ammattikorkeakoulujen koulutustehtävä on ollut varsin selkeä niiden perustamisesta lähtien, mutta niiden tutkimustoiminnan luonteesta on käyty laajaa debattia. Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta (T&K) on ollut aina puristuksissa perinteisten tutkimusyliopistojen tekemän perustutkimuksen ja toisaalta yritysten tekemän kehittämis- ja innovaatiotoiminnan välissä. Ammattikorkeakoululakien säätämisen yhteydessä on käyty kamppailua siitä, millainen rooli ammattikorkeakouluilla tulisi olla osana suomalaista tutkimus- ja kehittämistoiminnan järjestelmää. Ammattikorkeakoulut on useimmiten nähty nousukkaina, jotka ovat tulleet kilpailemaan samoista julkisista ja yksityisistä tutkimus- ja kehittämistoiminnan resursseista yliopistojen, tutkimuslaitosten ja yritysten kanssa. Samalla ammattikorkeakoulut ovat haastaneet erityisesti yliopistojen aseman vaatimalla itselleen samoja oikeuksia ja statussymboleja niin koulutuksen kuin tutkimustoiminnan saralla.

Ammattikorkeakoulujen rahoitusjärjestelmässä T&K-toimintaan kohdennetun rahoituksen osuus koko perusrahoituksesta on ollut suhteessa varsin pieni verrattuna yliopistoihin. Myöskään kansalliset T&K-toiminnan rahoittajat eivät ole kohdentaneet rahoitushakujaan ammattikorkeakoulujen tehtäväkenttään soveltuvaan T&K-toimintaan, vaan niiden painopiste on ollut enemmän yliopistollisen perustutkimuksen ja yritysvetoisen innovaatiotoiminnan rahoittamisessa. Tämä tendenssi on vahvistunut entisestään Business Finlandin perustamisen myötä, jolloin yritysten ja tutkimuslaitosten yhteistyötä tukevien rahoitusten määrää vähennettiin.

Ammattikorkeakoulujen tutkimustoiminnan luonne ja sen määrittelystä käytävä kamppailu ovat teemoina ajankohtaisia, sillä eduskunta sitoutui keväällä 2023 kansallisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen kasvattamisesta siten, että vuoteen 2030 mennessä Suomen panostukset tutkimus- ja kehittämistoimintaan tulisi nousta 4 % bruttokansantuotteesta (Valtioneuvosto, 2023a, 28). Julkisen panostuksen osuus on 1/3 tästä tavoitteesta. Kansallisesti

on iso kysymys, että millaiseen toimintaan kasvava julkinen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitus kohdennetaan.

Ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan kehitys on ajankohtainen aihe myös siinä mielessä, että monissa Euroopan maissa ammattikorkeakoulujen tehtäväkenttää on laajennettu tutkimus- ja kehittämistoiminnan saralla viime vuosina. Ammattikorkeakoulukouluille tai niitä vastaaville korkeakouluille on annettu oikeus tohtorikoulutusohjelmien käynnistämiseen ja T&K-panostuksia on kohdennettu juuri ammattikorkeakouluille ominaiseen soveltavaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Tohtorikoulutusoikeuksia on viime vuosina annettu ammattikorkeakouluille muun muassa Alankomaissa, Portugalissa ja useissa Saksan osavaltioissa.

Kansallisesti ammattikorkeakoulujen potentiaali T&K-toiminnan saralla tunnistetaan tällä hetkellä paremmin kuin koskaan aiemmin ja samoin T&K-toiminnan laajuus on rahoituksella mitattuna laajempaa kuin koskaan. Oman lisänsä keskustelulle tuo 2010- ja 2020-luvuilla toteutetut omistusjärjestelyt, joiden myötä useat yliopistot ovat tulleet ammattikorkeakoulujen pääomistajiksi. Omistusrakenteiden kehitys ja pienenevät nuorisoiäloukat tulevat aiheuttamaan viimeistään 2030-luvun lopulla paineita nykyisen korkeakoulurakenteen uudistamiselle, jolloin myös duaalisen korkeakoulujärjestelmän tulevaisuus on keskustelujen kohteena.

Tässä työssä tavoitteeni on selvittää, miten poliitikot ovat puheenvuoroissaan suhtautuneet ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistehtävään ja sen laajentamiseen. Koska ammattikorkeakoulujen toimintaa ja tehtäviä säädellään tiukasti lainsäädännöllä, on poliitikkojen rooli tuon tehtävän määrittelyssä keskeinen. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia uhkia ja mahdollisuuksia kansanedustajat näkivät ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan roolin kasvattamisessa ja miten he asemoivat ammattikorkeakoulut tutkimus- ja kehittämistoiminnan kentälle erityisesti suhteessa yliopistoihin ja niiden tutkimustehtävään.

2 Ammattikorkeakoulut ja niiden tutkimus- ja kehittämistoiminta

2.1 Ammattikorkeakoulujen synty ja kehitys

Ammattikorkeakoulujen perustaminen voidaan nähdä suomalaisen korkeakoulutuksen laajenemisen toisena vaiheen, jonka myötä korkeakouluopiskelijoiden määrä on kasvanut räjähdysmäisesti (Rinne, 2002, 81). Korkeakoululaitoksen ensimmäisenä laajentumisvaiheena voidaan pitää vuonna 1966 säädettyä korkeakoululaitoksen kehittämislainsäädäntöä, jonka tavoitteena oli taata viidennekselle ikäluokasta ja puolelle ylioppilaista opiskelupaikka korkeakoulussa. Lainsäädäntö johti usein uusien korkeakoulujen sekä filiaalien perustamiseen osaksi korkeakouluja (Raudaskoski, 2000, 36). Toinen yritys korkeakoululaitoksen laajentamiseksi ennen ammattikorkeakoulujen syntyä tapahtui vuonna 1974, jolloin toteutettiin keskiasteen koulutusjärjestelmän uudistus. Uudistus ei kuitenkaan tuottanut toivottua tulosta, sillä uusia tutkintoja ei tavoitteista huolimatta edelleenkään mielletty korkea-asteen vaan keskiasteen tutkinnoiksi. (Herranen, 2003, 2–3.)

Ensimmäiset puheenvuorot ammattikorkeakoulujen perustamisesta käytettiin jo 1960-luvulla, jolloin keskusteluihin nousivat Keski-Eurooppaan suunnitellut ammattikorkeakoulujärjestelmät ja niiden mahdollinen käyttöönotto myös Suomessa. Ensimmäiset konkreettiset ehdotukset esitettiin 1970-luvulla, kun Lahteen suunniteltiin erityisesti insinöörikoulutukseen tarkoitettua ammattikorkeakoulun perustamista. Uudistuksella yhtenäistettiin ammatillisen koulutuksen tarjontaa ja luotiin ammatillisen korkea-asteen tutkinnot (Salminen, 1995, 312)

Ammattikorkeakoulujen perustamista edelsi vuonna 1989 tehty valmistelutyö, jonka lopputuloksen opetusministeriö esitti neljä erilaista mallia ammattikorkeakoulujen perustamiseksi. Kaikissa esitetyissä malleissa ammattikorkeakoulujen perustana toimivat ammatillisen opistot, mutta ratkaisuissa vaihteli uuden korkeakoulun suhde yliopistoon sekä se, johtiko malli opistojen yhdistämiseen laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Nopeasti valmistelussa päädyttiin malliin, jossa ammattikorkeakoulut nähtiin rinnakkaisena, mutta tavoitteiltaan erilaisina korkeakouluina yliopistojen rinnalla (Hyrkkänen, 2007, 5–6). Ammattikorkeakoulujen perustamisen taustalla olit tavoite tuottaa yliopistoja käytännönläheisempää ja työelämän kehittämisvaatimukseen paremmin vastaavaa korkeakoulutusta (Raudaskoski, 2000, 40).

Suomessa ammattikorkeakoulut syntyivät vuonna 1991, kun laki nuorisoasteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen kokeilusta tuli voimaan. Kokeilulaki mahdollisti väliaikaisten ammattikorkeakoulujen perustamisen ja ammattikorkeakouluopetuksen käynnistämisen (HE 320/1990 vp, 1). Merkittävimmän paineen ammattikorkeakoulujen perustamiselle loi tarve purkaa ylioppilassuma, jota oli yritetty purkaa jo 1960-luvulla tehdyillä uudistuksilla (Rinne, 2002, 81; Herranen, 2003, 3). Ylioppilassuman purkamisen lisäksi ammattikorkeakoulujen perustamista perusteltiin sillä, että opistoasteen koulutusta haluttiin laajentaa ja sen tasoa haluttiin nostaa kansainvälisesti tarkasteltuna korkea-asteen tasolle. Myös ammatillisen koulutuksen moniportaisuus nähtiin ongelmana (Raudaskoski, 2000, 37).

Ammattikorkeakoulujen asema osana korkeakoulujärjestelmää on niiden perustamisesta lähtien ollut kaksijakoinen. Toisaalta ammattikorkeakoulut luotiin kilpailemaan yliopistojen kanssa yhtenäisen korkeakoulujärjestelmän piirissä, mutta toisaalta niistä tehtiin riippuvaisia yliopistoista, sillä ammattikorkeakoulujen tarjoaman koulutuksen tuli perustua tieteseen ja tutkimukseen perustuvaan tietoon (Hyrkkänen, 2007, 5). Asetelma korostui esimerkiksi siinä, että ammattikorkeakouluissa opetus- ja tutkimustehtävissä toimiminen on edellyttänyt käytännössä yliopistollisen korkeakoulututkinnon suorittamista.

Osmo Lampinen on korostanut ammattikorkeakoulujen perustamisen olleen poikkeuksellinen koulutusjärjestelmää koskeva uudistus siinä mielessä, ettei uudistus edeltänyt pitkää suunnittelujaksoa tai julkista debattia kuten peruskoulu-uudistuksen säätämisessä. Tarve ammattikorkeakoulujen perustamiselle syntyi 1980-luvun lopun akuuttiin tilanteeseen ja lain valmistelu tehtiin nopealla aikataululla virkamiesjohtoisesti (Lampinen 2002, 60–61). Uudistus sai oppilaitoskentältä heti myönteisen vastaanoton ja johti osin siksi ripeästi varsinaisiin koulutuskokeiluihin (Hyrkkänen, 2007, 5).

Kokeilulaki ei ehtinyt olla voimassa kuin neljä vuotta, ennen kuin maaliskuussa 1995 voimaan astui uusi laki ammattikorkeakouluopinnoista. Uusi laki vakinaisti ammattikorkeakoulut kiinteäksi osaksi suomalaista korkeakoulujärjestelmää ja ensimmäiset vakinaiset ammattikorkeakoulut aloittivat toimintansa jo elokuussa 1996 (HE 319/1994 vp, 1). Ammattikorkeakoulujen vakinaistamisessa lähdettiin siitä oletuksesta, että väliaikaisten ammattikorkeakoulun tuli kyetä osoittamaan ansionsa ja erinomaisuutensa saadakseen vakinaisen ammattikorkeakoulun aseman. Vakinaisten ammattikorkeakoulujen verkosto saatiin lopulta valmiiksi elokuussa 2000, kun viimeiset vakinaistamiset tapahtuivat. (Herranen, 2003, 5.)

Vuonna 2003 voimaan tulleen ammattikorkeakoululain tavoitteena oli selkeyttää ammattikorkeakoulujen rooli osana suomalaista korkeakoulujärjestelmää ja nostaa ammattikorkeakoulut itsenäisinä instituutioina yliopistojen rinnalle osaksi suomalaista korkeakoululaitosta. Yliopistojen rehtorineuvoston lausunnossa sivistysvaliokunnalle suhtauduttiin tyrmäävästi ratkaisuun, jossa yliopistot olisi määritelty osaksi korkeakoululaitosta ammattikorkeakoululaissa (Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto, 2003, 1–2).

Viimeisimmässä ammattikorkeakoululainsäädännön kokonaisuudistuksessa vuonna 2014 ammattikorkeakouluista tehtiin osakeyhtiömuotoisia oikeushenkilöitä ja sääntelyä yhtenäistettiin yliopistojen kanssa. Lakimuutoksen tavoitteena oli vauhdittaa ammattikorkeakoulujen rakenteellista kehittämistä, parantaa toiminnan laatua sekä vaikuttaa ja kehittää ammattikorkeakoulujen edellytyksiä toimia kansainvälisesti. Lakimuutoksen myötä merkittävin muutos tapahtui kuntayhtymämuotoisissa ammattikorkeakouluissa, jotka lain nojalla muuttuivat nyt uuden lain mukaisiksi ammattikorkeakouluosakeyhtiöiksi. Uudistuksen taustalla oli tahto selkeyttää ammattikorkeakoulujen juridinen asema erityisesti suhteessa sen omistajiin ja tarkentaa ammattikorkeakoulujen autonomista asemaa korkeakouluina (Eduskunta, 2014a, 14–15).

Lakimuutoksen yhteydessä uudistettiin myös ammattikorkeakoulujen rahoitusohjaus. Uusi rahoitusmalli perustui suoriteindikaattoreihin, joiden avulla korkeakoulua palkittiin tuotettujen suoritteiden, kuten tutkintojen, julkaisujen ja opintopisteiden, määrästä. Mallin käyttöönnotolla haluttiin tehostaa ammattikorkeakoulujen toimintaa samanaikaisesti tehdyistä rahoitusleikkauksista huolimatta. (Nenonen, 2020, 27–28.)

2.2 Binäärinen korkeakoulujärjestelmä kansainvälisessä kontekstissa

Suomen korkeakoulujärjestelmän kaltaisia binäärisiä korkeakoulujärjestelmiä on olemassa useassa maassa erityisesti Euroopassa. Suurimmassa osassa maita, joissa korkeakoulujärjestelmä perustuu duaaliseen tai binaariseen järjestelmään, ammattikorkeakoulut syntyivät 1980- ja 1990-lukujen aikana. Joissain maissa, kuten Saksassa, ammattikorkeakoulut (Fachhochschulen) saivat alkunsa jo 1970-luvun puolella. Käytännössä kaikissa maissa ammattikorkeakoulut ovat kehittyneet ammatillista koulutusta antavista oppilaitoksista koulutusjärjestelmien reformien yhteydessä. (Lepori & Kyvik, 2010, 297–298.)

Saksassa ammattikorkeakoulut saivat korkeakoulun statuksen vuoden 1985 lakimuutoksella. Muutos aiheutti suurta kipuilua kansallisesti sen suhteen, tulisiko ammattikorkeakoulujen

muuttua yliopistojen kaltaisiksi vai pitää oma erillisluonteensa. Saksalaiset yliopistot vastustivat jyrkästi ammattikorkeakoulujen tutkimustehtävää ja näkivät niiden roolin puhtaasti kehittämistoimintaa tekevinä organisaatioina (Raudaskoski, 2000, 39.)

Ulrich Teichler mukaan uudet korkeakoulut synnytettiin kolmesta syystä jo aiemmin olemassa olleista ammatillista koulutusta antaneista oppilaitoksista:

- Uudet korkeakoulut voitiin perustaa ja niiden toiminta käynnistää saman tien aiempien ammatillista koulutusta tarjonneiden oppilaitosten tilalle.
- Olemassa olleiden ammatillisten oppilaitosten päivittäminen korkeakouluiksi tuli halvemaksi kuin kokonaan uusien korkeakoulujen perustaminen.
- Olemassa olevien oppilaitosten päivittäminen korkeakouluiksi ei edellyttänyt uusien opiskelijajoukkojen tai tehtävien löytämistä työmarkkinoilta. (Teichler, 2008,4.)

Ammattikorkeakoulujen perustaminen olemassa olevan oppilaitosverkoston päälle mahdollisti sen, että niille syntyi aidosti erilainen tehtävä verrattuna perinteisten yliopistojen koulutus- ja tutkimustehtävään. Ammattikorkeakoulujen tai niitä vastaavien instituutioiden syntyä joudutti monissa Euroopan maissa muiden maiden esimerkki, joka pakotti maita uudistamaan korkeakoulujärjestelmänsä jälkeen jäämisen pelossa. (Teichler, 2008,4.)

Svein Kyvik on erotellut omassa tutkimuksessaan korkeakoulujärjestelmät viiteen erilaiseen kategoriaan: Yliopistokeskeiseen järjestelmään, duaalijärjestelmään, binaarijärjestelmään, yhtenäisjärjestelmään ja kerrosteiseen järjestelmään. Suomen korkeakoulujärjestelmän Kyvik on määritellyt kuuluvan binäärijärjestelmän piiriin, joka on duaalista mallia formaalimpi järjestelmä, jossa ei-yliopistolliset korkeakoulut ovat luonteeltaan monialaisia ja kooltaan suurempia toimijoita ja joilla on usein merkittävä aluekehitystehtävä. Käytännössä kaikki kahdelle eri korkeakoulusektorille rakentuvat järjestelmät Länsi-Euroopassa ovat nykyisin binäärijärjestelmiä. Suomen kehitys yliopistokeskeisestä järjestelmästä binaarijärjestelmään tapahtui kansainvälisessä vertailussa myöhään ja se käytännössä sivuutti aidon duaalijärjestelmän vaiheen kokonaan. (Kyvik, 2004, 394–395, 401–402.)

Beneditto Leporin vuonna 2021 tekemässä tilastolliseen analyysiin perustuvassa luokittelussa suomalaiset ammattikorkeakoulut luokiteltiin kuusi ryhmää sisältävässä jaottelussa kuuluvaksi generaalien korkeakoulujen joukkoon. Generaaleilla korkeakouluilla luokittelussa tarkoitettiin niitä keskisuuria ja monialaisia yliopistoja ja korkeakouluja, joiden tutkimusintensiivisyys on

pienempi kuin perinteisillä tutkimusyliopistoilla ja teknillisillä korkeakouluilla. Ryhmän korkeakoulujen pääasiallinen tehtävä on koulutus, mutta ne tekevät myös tutkimus- ja kehittämistyötä. Enemmistö joukkoon kuuluvista korkeakouluista on eurooppalaisia yliopistoja, mutta myös ammattikorkeakouluja Suomesta, Saksasta ja Norjasta kuuluu tähän joukkoon. (Lepori, 2021, 1836.)

Binääri- tai duaalimalliin perustuvat korkeakoulujärjestelmät ovat olleet muutoksessa koko 2000-luvun. Monissa valtioissa yliopistot ja muut korkeakoulut on tuotu saman lainsäädännön piiriin. Osin tätä kehitystä on jouduttanut Euroopassa tapahtunut yhtenäistymiskehitys, jossa erityisesti Bolognan prosessi ja sen myötä tapahtunut tutkintorakenteiden yhtenäistäminen ovat jouduttaneet kehityskulkua. (Witt ym., 2008, 217.)

Eurooppalaisena tapausesimerkkinä binaarin korkeakoulujärjestelmän purkautumisesta käy Norja, jossa ammattikorkeakouluja vastaavat korkeakoulut ovat 1990-luvun puolivälistä lähestyneet tiedeyliopistoja, ja osin jopa kehittyneet täysiksi yliopistoiksi. 1990-luvun puolivälissä toteutettu korkeakoulu-uudistus lähensi alueellisia korkeakouluja ja yliopistoja toisiinsa esimerkiksi tutkintorakenteiden osalta ja johti kasvavaan paineeseen muodostaa alueellisista korkeakouluista yliopistoja. Vuonna 2005 tehdyn laatureformin jälkeen Norjassa toteutettiin merkittävä joukko korkeakoulujen yhdistymisiä, jotka johtivat uusien yliopistojen ja korkeakoulujen syntyyn. (Bleiklie, 2023, 9–10.)

Norjan lisäksi myös Irlannissa kehitys on edennyt samaan suuntaan 2000-luvun aikana. Vuonna 2006 tehdyn hallinnollisen uudistuksen myötä ammattikorkeakouluja vastaavat teknologiainstituutit (Institutes of Technology) siirtyvät yhtenäisen ohjausjärjestelmän piiriin yliopistojen kanssa. Vuonna 2011 tehdyssä korkeakoulustrategiassa tavoitteeksi asetettiin ammattikorkeakoulujen yhdistäminen yhä vaikuttavammiksi alueellisiksi yksiköiksi, joiden nimeksi annettiin teknologinen yliopisto (Technological University). Kehitys onkin johtanut nopeasti tilanteeseen, jossa vanhat teknologiainstituutit ovat yhdistyneet ja muuttuneet uuden lain mukaisiksi yliopistoiksi. Vaikka uusien teknologisten yliopistojen rooli ajatellaan edelleen olevan erilainen perinteisiin tiedeyliopistoihin, ovat korkeakoulusektoreiden väliset erot häviämässä rakenteiden yhtenäistymisen myötä. (Camilleri ym., 2014, 10–11.)

Myös Portugalissa on käynnistetty vuoden 2025 alussa korkeakoulujärjestelmän uudistustyö. Muutoksen tavoitteena on luoda uusi, kolmas korkeakouluinstituutio yliopistojen ja ammattikorkeakouluja vastaavien polyteknillisten instituuttien rinnalle. Uudet korkeakoulut olisivat polyteknillisistä instituuteista muodostettuja polyteknillisiä yliopistoja. Uudistuksen

tavoitteena ei ole purkaa binääristä korkeakoulujärjestelmää, vaan antaa instituuteille mahdollisuuden kehittyä ja mukautua uusiin haasteisiin (Diário de Notícias, 2.2.2025). Uudistuksen taustalla on vuoden 2023 alussa voimaan tullut lakimuutos, jonka myötä polyteknillisille instituuteille annettiin oikeus hakea tohtorikoulutusoikeutta (Publico, 2.2.2023).

2.3 Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta

2.3.1 Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tutkimus- ja kehittämistoiminnan erot

Paavo Lipposen II hallituksen opetusministerinä vuosina 1999–2003 toiminut Maija Rask kirjoitti Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston Arene ry:n ammattikorkeakoulujen kymmenvuotista taivalta käsittelevässä juhlaulkaisussa, että

Korkeakoulujen perustehtävänä on kaikkialla antaa eri oppialojen ylintä opetusta. Sen lisäksi korkeakoulut harjoittavat tutkimusta. Yliopistoissa ja korkeakouluissa tulee siis aina olla opetuksen lisäksi myös tutkimusta. Vaikka tutkimus on luonteeltaan soveltavaa, ammattikorkeakouluissa tutkimus- ja kehittämistoiminta perustuu siihen, että tutkimus täyttää tieteelliset kriteerit. (Rask, 2003, 38).

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä merkittävimmät tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskeviin tehtäviin liittyvät erot tunnistaa helpoiten vertaamalla ammattikorkeakoululain ja yliopistolain niille antamia tehtäviä. Ammattikorkeakoulujen lakisääteinen tehtävä on

harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa tutkimustoimintaa, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä taiteellista toimintaa (Eduskunta, 2014e, 4 §).

Yliopistolaissa yliopistojen tehtäväksi taas määritellään

edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa (Eduskunta, 2009, 2 §).

Benedetto Leporin ja Svein Kyvikin mukaan eurooppalaiset binääriset korkeakoulujärjestelmät voidaan jakaa tutkimustehtävien osalta hierarkkisiin ja funktionaalisiin erilaistumisen järjestelmiin, joissa hierarkkiset järjestelmät perustuvat näennäiseen tasavertaisuuteen (oikeus

tehdä samanlaista tutkimusta ja tutkijakoulutusta ilman samaa rahoitusta), kun taas funktionaaliset järjestelmät määrittelevät erot selvien tehtäväjakojen perustella (Lepori & Kyvik 2010, 299). Esimerkkejä näistä eri malleista ovat Ruotsi ja Suomi, joista Ruotsissa university collegeilla (högskola) on oikeus tehdä samoja asioita perinteisten yliopistojen kanssa (universitet), mutta reaalisesti tutkimusrahoitus kohdistetaan vahvasti tietyille yliopistoille. Suomessa taas ammattikorkeakoulujen tutkimusprofiili pyritään määrittelemään lailla tarkasti erilleen yliopistojen tutkimustehtävästä siten, että ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta Sveitsin ja Alankomaiden tapaan määritelty lainsäädännöllä tarkasti koskemaan erityisesti aluekehitystä ja pk-yritysten toimintaedellytyksiä tukevaan T&K-toimintaan. (Lepori & Kyvik, 2010, 308).

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan aseman selkeyttämisen kannalta haasteen on ollut epäselvän roolin lisäksi sen vaikuttavuuden osoittaminen. Koska ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan historia on ajallisesti varsin lyhyt, ei sen vaikuttavuuden mittaamiseen ole käytössä samoja välineitä kuin yliopistojen tekemän perustutkimuksen vaikuttavuuden arvioinnille. Perustutkimuksessa tutkimuksen laatua arvioidaan vertaisarvioinnilla ja arvottamalla erilaisia joulaleja paremmuusjärjestykseen. Soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan vaikuttavuuden arviointi ei ole yksin ammattikorkeakoulutuksen haaste, vaan koskee kaikkea soveltavaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa (Coombs & Meijer, 2021, 227–228, 232).

Samoin haasteeksi on osoittautunut se, pystyykö ammattikorkeakoulu aidosti synnyttämään työllään kasvua ja innovaatioita vähäväkisimmillä alueilla ja pk-yrityssektorissa, joiden kehittämistä niiltä usein toivotaan kaikkein eniten. Sveitsin ammattikorkeakouluja koskeva tutkimus on osoittanut, että ammattikorkeakoulut vaikuttavat merkittävästi innovaatioiden kehittymiseen vain alueilla, joissa on riittävän suuret ja tiheet työmarkkinat tai keskimääräistä korkeampi korkean teknologian intensiteetti jo valmiiksi. (Schlegel ym., 2022, 63.)

2.3.2 Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan historia

Korkeakoulujärjestelmää laajennettaessa ja ammattikorkeakouluja muodostettaessa ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta oli pitkälti toissijainen kysymys koulutustehtävän rinnalla. Ammattikorkeakoulut ovat alkujaan nimensä mukaisesti perustettu tarjoamaan erityisesti ammatillisesti orientoitunutta korkeakouluopetusta ja vastaamaan osaajapulaa. Ollakseen uskottavia ja päteviä korkeakouluja, niiden on haluttu alusta asti tekevän myös jonkinlaista tutkimus- ja kehittämistoimintaa.

Ursula Hyrkkäsen mukaan ammattikorkeakouluideologian määrittelyvaiheessa vuosina 1989–1991 ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan kehittämisen keskeisenä vertailukohtana käytettiin Saksan, Alankomaiden ja Iso-Britannian binäärisiä järjestelmiä ja ammattikorkeakoulujen rooleja näissä järjestelmissä. Ammattikorkeakoulujen suunnitellun korkeakoululuonteiden vuoksi katsottiin tärkeänä, että niillä olisi myös omaa tutkimus- ja kehittämistyötä. Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta määriteltiin suhteessa tiedekorkeakoulujen tutkimukseen, eli määrittelystä keskeistä oli tehdä selväksi, mitä toiminta ei saanut olla. Toisaalta tutkimus- ja kehittämistoiminta oli tärkeää ammattikorkeakoulujen oman identiteetin syntymisessä, sillä se oli yksi keskeinen tekijä, joka erotti niitä toisen asteen ammatillisesta koulutuksesta (Hyrkkänen, 2007, 5, 7–9). Tutkimus- ja kehittämistoiminta nähtiin tarpeelliseksi myös siksi, että ammattikorkeakouluilla oli niiden edeltäjiin verrattuna itsenäinen rooli ja vastuu koulutusohjelmiensa ja opetussuunnitelmiansa kehittämisestä. Ammattikorkeakoulujen tehtävä on kouluttaa korkeatasoisia ammattilaisia ja asiantuntijoita, ja tämä tehtävä onnistuu vain silloin, kun ammattikorkeakoululla on aktiivinen rooli kutakin ammattialaa koskevan tiedon ja taidon problematisoinnissa ja tuottamisessa (Kinnunen, 2002, 239–240).

Suomi valitsi korkeakoulujärjestelmän kehittämisessä erilaisen tien kuin Ruotsi, jossa korkeakoulujärjestelmän laajentamisvaiheessa vuonna 1977 korkeakoulujärjestelmää kasvatettiin yhtenäisen unitaarisen mallin pohjalta. Uudet korkeakoulut saivat lainsäädännössä yhtenäisen aseman vanhojen yliopistojen kanssa, jossa koko korkeakoulusektorilla on yksi laki ja tutkintorakenne. Kuitenkin alusta saakka perinteisiä tutkimusyliopistoja ja uusia korkeakouluja erotti uusien tulokkaiden mahdollisuus päästä käsiksi tutkimusrahoituksiin. Ruotsin korkeakoulujärjestelmän voidaankin nähdä olevaan ”piilotettu” binäärinen korkeakoulujärjestelmä, jossa tutkimusrahoituksen kohdentamisella korkeakoulut jaetaan kahden kerroksen väkeen. (Lillemor, 2004, 218–219)

Jo ammattikorkeakouluja koskevassa kokeilulaissa ammattikorkeakouluille säädettiin oikeus harjoittaa koulutusta tukevaa palvelu-, tutkimus- ja kehitystoimintaa. Hallituksen esityksessä tutkimus rajattiin kuitenkin koskemaan vain soveltavaa tutkimus (HE 320/1990 vp, 16). Tutkimus- ja kehittämistoiminta huomiottiin myös sivistysvaliokunnan mietinnössä, jossa korostettiin opetushenkilöstön riittävää koulutustasoa silmällä pitäen erityisesti ammattikorkeakoulujen tehtävää soveltavan tutkimuksen toteuttajana.

Vuoden 1995 laissa ammattikorkeakouluopinnoista säädettiin ensi kertaa ammattikorkeakoulujen tehtäväksi ”*määrätyn koulutustehtävän rajoissa harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa ja työelämää tukevaa tutkimus- ja kehitystyötä*” (Eduskunta, 1995, 25 §). Vakinaistamisen myötä alettiin aidosti keskustella siitä, millaista ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyön tulisi olla sekä rakentaa ammattikorkeakouluihin toimintamalleja tätä tehtävää varten. Jo tuolloin lain säätämisvaiheessa käytiin tiukkaa väantöä sanamuodoista, joilla ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoimintaa kuvattiin uudessa lainsäädännössä. (Hyrkkänen, 2007, 10.)

Vuonna 2003 voimaan tullessa ammattikorkeakoululaissa ammattikorkeakoulujen tehtävä koottiin aiemmista laeista poiketen yhteen pykälään, johon nyt myös tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskeva tehtävämääritys nostettiin mukaan. Hallituksen esityksessä todettiin, että ”*yliopistojen tehtävistä poiketen ammattikorkeakoulut antaisivat käytäntöön painottunutta korkeakouluopetusta työelämän asiantuntijatehtäviin*” (Eduskunta, 2002a, 25, 36). Tutkimus- ja kehittämistoiminnan roolin laajentamisesta käytiin eduskunnassa kuitenkin väantöä puolueiden välillä. Lakiesityksestä lausunnon antanut hallintovaliokunta kiinnitti huomiota lakiesityksessä sääntelyn selkeyteen sen osalta, mikä on tutkimuksen tehtävämääritys ammattikorkeakouluissa suhteessa yliopistojen tutkimustehtävään (Eduskunta, 2002b, 4). Sivistysvaliokunta piti omassa mietinnössään tärkeänä sitä, että ammattikorkeakoulut harjoittaessaan lakiesityksen mukaista tutkimus- ja kehittämistoimintaa kehittävät omaa toimintaansa eri puolilla synnytetyn tiedon hyödyntäjinä ja soveltajina. Valiokunta myös lisäsi ammattikorkeakoulujen tehtäviä määrittelevään 4 § tutkimus- ja kehittämistoiminnan luonnetta kuvaavan momenttiin lisäyksen, jonka mukaan tutkimus- ja kehittämistoiminnan tulee olla ”*alueen elinkeinorakenteen huomioon ottavaa*” (Eduskunta, 2002c, 4–5, 10).

Vuonna 2014 tehdyn viimeisimmän ammattikorkeakoululain kokonaisuudistuksen taustalla vaikutti Hannele Salmisen ja Pekka Ylä-Anttilan vuonna 2010 tekemä selitys opetus- ja kulttuuriministeriölle, jossa esiteltiin keskeiset muutostarpeet niin ammattikorkeakoulujen juridiseen statukseen kuin rahoitus- ja ohjausjärjestelmään. Selvityksen tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevassa osiossa todettiin, että työnjako ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä on edelleen epäselvä. Selvityksessä erityisesti ammattikorkeakoulujen johto näki ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan olevan lähempänä yliopistojen tutkimustoimintaa kuin yliopistojen tai muiden sidosryhmien toimijat. Samoin ammattikorkeakoulujen edustajat katsoivat yliopistojen tekevän liiaksi ammattikorkeakouluille

kuuluvaa soveltavaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa, kun taas yliopistojen ja muiden sidosryhmien edustajat näkivät ammattikorkeakoulujen työntyvät yliopistojen reviirille tutkimus- ja kehittämistoiminnallaan. (Salminen & Ylä-Anttila, 2010, 31–32.)

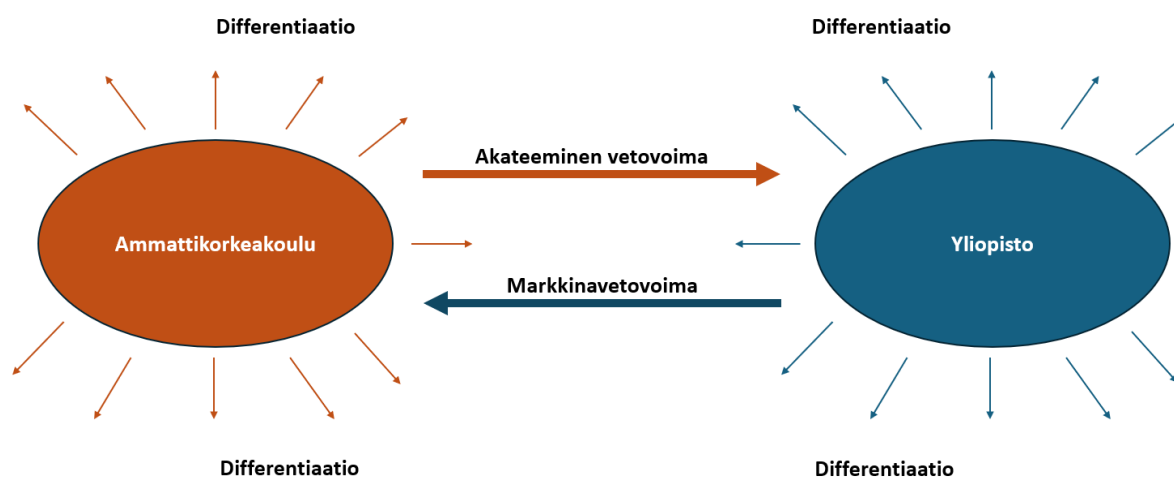
Nykyisen ammattikorkeakoululain säätämisen yhteydessä vuonna 2014 hallituksen tavoitteena oli laventaa lain kirjausta ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan luonteesta. Kataisen hallituksen esityksessä ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevaa momenttia esitettiin muutettavaksi siten, että sana ”soveltavaa” oltiin jättämässä pois toiminnan luonnetta kuvaavasta osiosta (Eduskunta, 2014a vp, 13). Sivistysvaliokunta kuitenkin lisäsi mietinnössään sanan takaisin ammattikorkeakoulujen tehtäviä käsittelevään 4 pykälään. Valiokunta perusteli muutosta sillä, että sen mukaan ammattikorkeakoulujen toiminnan tuli vastata erityisesti työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin ja tutkimustoiminnan tulee tämän vuoksi suuntautua soveltavaan tutkimukseen (Eduskunta, 2014b, 5). Sivistysvaliokunnan käsittelyssä erityisesti Yliopistojen rehtorineuvosto Unifi, Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ja elinkeinoelämän järjestöt suhtautuivat kriittisesti sanan ”soveltava” poistamiseen lainsäädännöstä (Unifi, 2014, 1; SYL, 2014, 1; EK, 2014, 1).

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan kehittyminen on ollut varsin eritahtista eri ammattikorkeakouluilla. Ammattikorkeakoulut ovat panostaneet T&K-toiminnan kehittämiseen eri tavoin, ja toimintaa ovat osin ohjanneet alueelliset tarpeet ja toisaalta rahoitusmahdollisuudet. Rahoituksellisesti ammattikorkeakoulut ovat olleet keskenään erilaisessa asemassa, sillä ammattikorkeakoulujen keskeinen T&K-toiminnan rahoituslähde eli EU:n rakennerahastojen rahoitus, jakautuu varsin epätasaisesti eri puolille Suomea painottuen erityisesti Itä- ja Pohjais-Suomeen. Ammattikorkeakoulujen T&K-toimintaa koskevassa laadunhallinnassa onkin painottunut pitkälti tavoite kasvattaa ulkoisen T&K-rahoituksen määrää ja tämän tavoitteen saavuttaminen on merkittävästi ohjannut ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan profiileja eri suuntiin. (Kajaste, 2018, 282–283.)

Ammattikorkeakoulujen T&K-toiminta on laajentunut merkittävästi vuoden 2015 jälkeen niin T&K-toimintaan kohdentuneen rahoituksen kuin T&K-henkilötyövuosien näkökulmasta. Toiminnan volyymin kasvua selittää osin vuonna 2013 voimaan tullut suoritteisiin perustuva rahoitusmalli, joka palkitsee ammattikorkeakouluja ulkoisen T&K-rahoituksen keräämisestä ja julkaisuista. Tutkimus- ja kehittämistoiminta on ollut ammattikorkeakouluille kaikkein luonnollisin suunta toiminnan laajenemiselle, sillä T&K-toimintaan on ollut tarjolla ulkoisia rahoituslähteitä toisin kuin esimerkiksi tutkintokoulutuksen lisäämiseen. (Maxenius, 2023.)

2.4 Differentioituva korkeakoulujärjestelmä ja siihen vaikuttava akateeminen ja markkinoiden vetovoima

Korkeakoulujärjestelmät niin Euroopassa kuin globaalisti ovat olleet merkittävien muutosten kourissa 1990-luvun alusta lähtien. Uudet julkisjohtamisen opit, massakorkeakoulutuksen laajentuminen opiskelijamäärien kasvun myötä sekä yhteistyövaateiden lisääntyminen elinkeinoelämän kanssa ovat pakottaneet korkeakouluja muuttamaan toimintaansa monin tavoin. Muutosten vaikutukset ovat pääasiassa ohjanneet hallituksia tekemään samankaltaisia uudistuksia maasta riippumatta, toki erilaisilla painotuksilla riippuen kansallisen korkeakoulujen ohjauksjärjestelmän rakenteesta. Duaali- tai binäärimallia toteuttavissa korkeakoulujärjestelmissä muutoksen haasteena on, että se ohjaa sekä ammatillisesti että akateemisesti orientoituneita korkeakouluja uudistamaan koulutus- ja tutkimustoimintaansa samaan suuntaan kasvaneen kilpailun, tulosvastuun ja työmarkkinaorientaation myötä. (Rinne, 2002, 82)

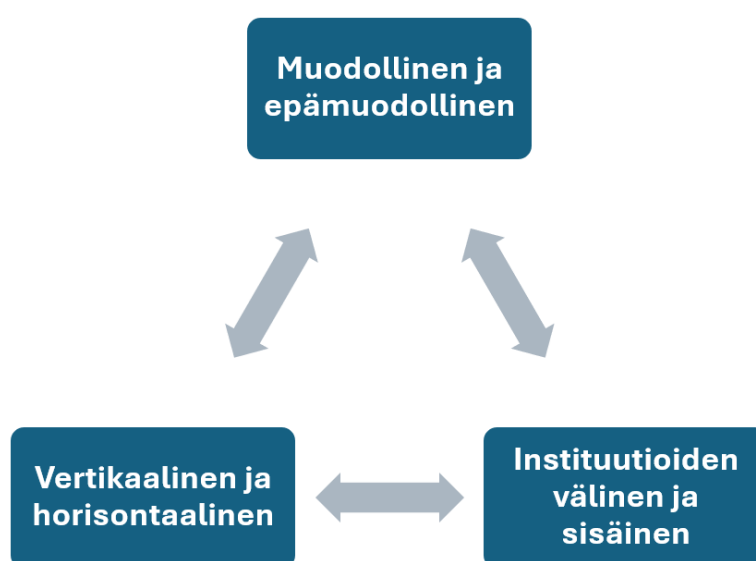

KUVIO 1: Akateemisen vetovoiman, markkinavetovoiman ja differentiaation vaikutus ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin.

Korkeakoulujärjestelmien kehitystä ohjaa tällä hetkellä useat, osin samaan ja osin eri suuntaan, vetävät ja työntävät voimat. Keskeisinä korkeakoulujen toimintaa ja kehitystä ohjaavia kehityskuluja ovat korkeakoulujen differentiaatio eli eriytyminen sekä siihen kytkeytyvä akateeminen vetovoima ja markkinavetovoima. Differentiaatio, Akateeminen vetovoima ja markkinavetovoima eivät ole toisiaan poissulkevia voimia, vaan vaikuttavat samanaikaisesti sekä yliopistoihin että ammattikorkeakouluihin ja aiheuttavat monesti myös ristiriitaisia paineita ohjata toimintaa samanaikaisesti vastakkaisiin suuntiin.

2.4.1 Differentiaatio eli korkeakoulujärjestelmän eriytyminen

Korkeakoulujärjestelmien kehitystä globaalisti ohjaa tällä hetkellä korkeakoululaitoksen differentiaatio eli eriytyminen, joka työntää korkeakouluja eri suuntiin ja lisää niiden profiloitumista ja eriytymistä tosistaan. Eri maiden korkeakoulujärjestelmissä tämä kehityskulku on näkynyt siten, että korkeakoulujärjestelmiä on viety yhtenäisjärjestelmän suuntaan poistamalla lailliset raja-aidat erilaisten korkeakoulusektoreiden väliltä, mutta samalla vaadittu korkeakouluilta vahvempaa erikoistumista ja profiloitumista omille vahvuusalueilleen (Rinne, 2002, 82).

KUVIO 2: Korkeakoulujen differentiaation kolme erilaista tarkastelutapaa Teichleriä mukaillen.

Ulrich Teichler on jakanut korkeakoulujen differentiaation kolmeen erilaiseen tarkastelutapaan:

- 1) **Muodollinen ja epämuodollinen.** Muodollinen jako tarkoittaa laki- ja asetustasolla tehtyjä erottelua instituutioiden välillä, kun taas epämuodollinen jako kuvaa esimerkiksi instituutioiden eroja profiilin ja maineen osalta.
- 2) **Vertikaalinen ja horisontaalinen.** Vertikaalisella erolla tarkoitetaan esimerkiksi koulutuksen tai tutkimuksen laatua koskevia eroja, kun taas horisontaalisilla eroilla sisällöllistä profiloitumista.
- 3) **Instituutioiden välinen ja sisäinen.** Instituutioiden välinen tarkastelu kuvaa eroja esimerkiksi eri korkeakoulusektoreiden välillä, kun taas instituutioiden sisäinen

tarkastelu kuvaa eroja korkeakoulujen tai niiden yksiköiden sisäisessä toiminnassa. (Teichler, 2015, 4).

Teichlerin mukaan korkeakoulujärjestelmien yleisin jako tapahtuu niiden formaalin eli muodollisen aseman mukaan, mutta toisaalta myös niiden informaalilla eli epämuodollisella asemalla on keskustelun kannalta merkittävä rooli. Jaottelujen teko universaalisti on kuitenkin haastavaa, sillä järjestelmät perustuvat kansalliseen traditioon ja lainsäädäntöön. Teichler käyttää esimerkiksi dikotomiaa teoreettinen vs. soveltavat kuvaamaan informaalia jaottelua, vaikka toisaalta Suomessa ammattikorkeakoulujen rooli soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan tekijänä on lakiin kirjattu eli siten formaali. Teichlerin mukaan erityisesti vertikaalista ja horisontaalista jaottelutapaa käyttävät analyysit hyödyntävät differentiaatiota kattokäsitteenä, jonka alla korkeakoulujärjestelmän nähdään eriytyvän ja monimuotoistuvan samaan aikaan sekä vertikaalisesti että horisontaalisesti. (Teichler, 2020, 772–773.)

Differentiaatio ja profiloituminen voidaan nähdä duaalisten tai binääristen korkeakoulujärjestelmää hajottavana tai ylläpitävänä voimana. Esimerkiksi Saksassa differentiaation ja selkeä erillisyyden korostaminen olivat ammattikorkeakoulujen perustamisesta lähtien niiden elinkelpoisuuden ja tulevaisuuden näkökulmasta keskeisiä asioita (Orelma, 1992, 37). Saksassa korkeakoulujen differentiaation toteuttaminen duaalisen korkeakoulujärjestelmän avulla on ollut menestystarina, sillä ammattikorkeakoulutettujen ja yliopistokoulutettujen tuloerot on pysynyt Saksassa pienempänä kuin kandidaatin ja maisterin tutkinnon suorittaneiden palkkaero Iso-Britanniassa tai Yhdysvalloissa. Samoin kyselyiden perusteella ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet yhtä tyytyväisiä koulutukseensa ja sen tuottamaan osaamiseen kuin yliopistokoulutetut henkilöt. (Teichler, 2015, 11).

Jotkut tutkijat ovat argumentoineet, että moninaista ja entistä profiloituneempaa korkeakoulujärjestelmää on mahdollista ja järkevää kehittää yhtenäisen korkeakoululainsäädännön avulla binäärisen korkeakoulujärjestelmän sijaan. Toisaalta ajatusta on myös kritisoitu, sillä korkeakouluinstituutiot tapaavat homogeenisoitua silloin, kun niitä ohjaava lainsäädäntö ja niille asetetut tavoitteet yhtenäistetään. Julkisen rahoituksen väheneminen, kilpailun lisääntyminen ja suoritteisiin perustuvien rahoitusmallien käyttöönotto ovat johtaneet korkeakoulusektorissa instituutionaalisen isomorfismina tunnettuun kehitykseen, jossa ulkoisten odotusten kasvun ja epävarman toimintaympäristön ristipaineessa korkeakoulut ovat alkaneet lähestymään toisiaan organisaatorakenteiden osalta. Tämä kehitys on tapahtunut siitä huolimatta, että kansalliset hallitukset ovat pyrkineet monissa maissa

edistämään korkeakoulujen moninaisuutta niin tehtävien kuin muiden ominaisuuksien osalta. Moni tutkija onkin päätenyt sille kannalle, että kansallisella regulaatiolla on tärkeä rooli korkeakoulujen erilaisten profiilien säilyttämisessä. (Kyvik, 2004, 406–407; Croucher & Woelert, 2016, 440)

Itävallan ammattikorkeakoulujen tulevaisuutta käsittelevässä tutkimuksessa lopputuloksena oli, että ammattikorkeakoulut heterogeenisyys tulee kasvamaan tulevina vuosina ja vuosikymmeninä niin horisontaalisesti kuin vertikaalisesti. Kilpailun kiristyminen tulee lisäämään ammattikorkeakoulujen heterogeenisyyttä, sillä se pakottaa korkeakouluja ainutlaatuisiin korkeakouluprofiileihin, ja toisaalta aiheuttaa eritahtista kehittymistä ja siten vertikaalisten erojen kasvua. (Schüll, 2019, 141.)

Myös Suomessa ammattikorkeakoulujen asemaa on alusta asti perusteltu niiden erityisellä ja erilaisella tehtävällään suhteessa yliopistoihin. Ammattikorkeakoulujen perustamisvaiheessa ajateltiin, että ammattikorkeakoulujen synnyn myötä yliopistot voivat keskittyä perinteiseen tieteelliseen tutkimustyöhön ja siten säilyttää asemansa perinteisenä humboldtilaisen yliopistona. Ammattikorkeakoulujen rooliksi ajateltiin vastuun ottaminen työelämäläheisen ja -lähtöisen kehittämistoiminnan tekemisestä. (Raudaskoski, 2003, 41.)

Korkeakoulujen formaalilla asemalla on merkittävä vaikutus korkeakoulujen toimintalogiikkaan ja strategiaan valintoihin sen suhteen, millaiseen tutkimus- ja kehittämistoimintaan ne painottavat toimintansa. Maissa, joissa on siirrytty unitaariseen korkeakoulujärjestelmään, ovat entiset ammattikorkeakoulut siirtäneet tutkimustoimintansa painopistettä soveltavasta tutkimus- ja kehittämistoiminnasta kohti perustutkimusta (Cavallaro, 2023, 10–11).

Korkeakoulujen tutkimustoiminnan formaalissa erottelussa keskeinen kysymys liittyy sen määrittelyyn, mitä erilaisilla tutkimustoiminnan muodoilla tarkoitetaan. OECD:n tutkimus- ja kehittämistoiminnan tilastointia ohjaavassa Frascati-manuaalissa perustutkimus, soveltava tutkimus ja kokeellinen kehittämistoiminta erotellaan toisistaan seuraavalla tavalla:

- **Perustutkimuksella** tarkoitetaan kokeellista tai teoreettista tutkimustoimintaa, jolla pyritään ensisijaisesti hankkimaan uutta tietoa ilmiöiden taustalla olevista perusteista ja havaittavissa olevista tosiseikoista ilman erityistä sovellus- tai käyttötarkoitusta.
- **Soveltavalla tutkimuksella** tarkoitetaan tutkimustoimintaa, jonka tavoitteena on uuden tiedon tuottaminen. Ero perustutkimukseen on kuitenkin siinä, että soveltavassa

tutkimuksessa painopiste on uusien spesifien, käytännönläheisten kysymysten tai ongelmien ratkaisemisessa.

- **Kehittämistoiminnalla** tarkoitetaan sellaista aiempaan tutkimukseen ja kokemukseen perustuvan tiedon tuottamista, jonka tavoitteen on uusien tai olemassa olevien tuotteiden ja prosessien parantamista. (OECD, 2015, 50–51.)

Manuaalin jaottelua hyödynnetään Suomessa Tilastokeskuksen tilastoinnissa ja esimerkiksi ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan reunaehtojen määrittelyssä.

2.4.2 Akateeminen vetovoima

Akateeminen vetovoima on teoria, jonka mukaan yhteiskunnallisesti statukseltaan alemmaksi noteeratuilla opinahjoilla on pyrkimys jäljitellä ja omaksua ylempien opinahjojen toimintamalleja ja käytäntöjä ja siten pyrkiä nousemaan statukseltaan samalle tasolle korkeammalle noteerattujen oppilaitosten kanssa. Ammattikorkeakoulut pyrkivät teorian mukaisesti nostamaan statustaan kohti yliopistoja ja vaatimaan samoja statussymboleja ja resursseja kuin perinteisillä tiedekorkeakouluilla (Rinne, 2002, 83; Schüll, 2019, 139). Akateeminen vetovoima on vahvasti polkuriippuvainen prosessi, jossa korkeakoulujärjestelmän rakenteellisilla muutoksilla on vahva merkitys vetovoiman kehittymiseen (Bleiklie, 2023, 10).

Ulrich Teichler mukaan akateemiselle vetovoimalle on tutkimuksessa tunnistettu kolme erilaista selittävää tekijää:

- 1) Yhteiset arvot, joiden vuoksi niin korkeakoulujen henkilökunta, opiskelijat, työmarkkinat kuin poliitikot jakavat näkemyksen siitä, mikä korkeakoulutuksessa on arvokasta ja mikä ei.
- 2) Ammattikorkeakoulujen koulutus- ja tutkimustoiminnalla on kognitiivisesti matalampi vaatimustaso, jonka vuoksi niiden tuottama koulutus ja tutkimus jäävät väistämättä heikompaan asemaan verrattuna yliopiston toimintaan koulutuksen meritokraattisessa tarkastelussa.
- 3) Ammattikorkeakoulut eivät voi keskittyä tietäntyyppisiin ja -tasoihin opiskelija- ja ammattiryhmiin samaan tapaan kuin yliopistot. Avoimessa korkeakoulujärjestelmässä osa potentiaalisista opiskelijoista hakeutuu siksi yliopistokoulutuksen piiriin, sillä se

tarjoaa statukseltaan korkeamman koulutustason. Ammattikorkeakoulut pyrkivät pitämään kiinni tästä opiskelijajoukosta matkimalla yliopistoja. (Teichler, 2008, 7–8.)

KUVIO 3: Akateemisen vetovoiman seitsemän erilaista ulottuvuutta Kyvikin ja Schüllin näkemystä mukaillen.

Svein Kyvik taas on jakanut akateemisen vetovoiman kuuteen toisiinsa liittyvään ja vahvistavaan prosessiin tai imuun, jotka yhdessä ja eri painoituksin synnyttävät akateemista vetovoimaa eri maiden järjestelmissä. Nämä kuusi prosessia ovat:

- 1) **opiskelijoiden (ja hakijoiden) imu**, jolla tarkoitetaan hakijoiden kiinnostusta statukseltaan arvostetumpiin tutkinto-ohjelmiin;
- 2) **henkilöstön imu**, jolla tarkoitetaan yliopistokoulutetun henkilöstön normatiivista painetta ottaa käyttöön yliopistojen toimintaperiaatteiden mukaisia käytäntöjä ja toimintatapoja;
- 3) **tutkinto-ohjelmien imu**, jolla tarkoitetaan akateemisten arvojen ja käytäntöjen merkityksen vahvistumista tutkinto-ohjelmissä, opetussuunnitelmissa ja tutkimuksessa;

- 4) **institutionaalinen imu**, jolla tarkoitetaan organisaatioiden taipumusta matkia menestyneempiä organisaatioita;
- 5) **sektorikohtainen imu**, jolla pyritään parantamaan koko koulutussektorin asemaan akateemista statusta kasvattamalla;
- 6) **poliittisen ohjauksen imu**, jolla tarkoitetaan poliittisen päätöksenteon myötä tapahtuvia muutoksia ei-yliopistollisten korkeakoulujen asemaan, rooliin, oikeuksiin ja velvollisuuksiin. (Kyvik, 2007, 333–337.)

Osa prosesseista on selkeästi korkeakoulujen sisältä kumpuavia, kuten henkilöstön normatiivinen paine ottaa käyttöön yliopistojen toimintaperiaatteiden mukaisia käytäntöjä. Ulkoisesta prosessista selkein on poliittisen ohjauksen imu, josta esimerkkinä aiemmin luvussa 2.2. mainittu Norjassa, Irlannissa ja Portugalissa tapahtunut kehityskulku. (Kyvik, 2008, 333–337; Schüll, 2019, 139–140.)

Akateemisen vetovoiman sisällä voidaan tunnistaa myös seitsemäs eli **tutkimuksen imun** vaikutus. Eurooppalaisten ammattikorkeakoulujen kontekstissa tällä tarkoitetaan kehityskulkua, jossa tutkimus- ja kehittämistoiminta on saanut ammattikorkeakouluissa merkittävämmän roolin kuin poliittisen ohjauksen näkökulmasta olisi ollut tarkoituksenmukaista (Schüll, 2019, 140). Tämän tutkimuksen kannalta tutkimuksen imu on kiinnostava ja hyödyllinen alakäsite.

Jonathan Harwoodin mukaan akateeminen vetovoima ei ole väistämätön ja universaali kehityskulku, vaan vetovoiman kehitys on historiallisen prosessi, joka on muodostunut tiettyjen asiantilojen ja kehityskulkujen takia. Akateemisen vetovoiman vaikutus on ollut suurempi Iso-Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Ranskassa, kun taas Japanissa, Saksassa ja Alankomaissa ammatillista korkea-asteen koulutusta tarjoavat korkeakoulut ovat pysyneet uskollisena tehtävälleen (Harwood, 2010, 413–415). Harwood esittää, että keskeiset toimet vetovoiman hillitsemiseksi liittyvät ammatillisesti orientoituneiden korkeakoulujen sijoitteluun, korkeakoulupoliittiseen päätöksentekoon, erityisesti rahoituksen osalta, sekä soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan aseman ja arvostuksen vahvistamiseen suhteessa perustutkimuksen asemaan ja arvostukseen (Harwood, 2010, 420–422).

Ulrich Teichler taas katsoo, että kulttuurisilla, yhteiskunnallisilla ja taloudellisilla perinteillä on merkittävä vaikutus siihen, kuinka vahvasti akateeminen vetovoima vaikuttaa ammattikorkeakouluihin. Ammattikorkeakoulut säilyttävät todennäköisemmin

luonteenomaisen piirteensä maissa, joissa sekä työelämä että koulutus ovat vahvasti ammatillisen kulttuurin muovaama. Tästä esimerkkinä Teichler käyttää Saksaa, jossa ammattikorkeakoulut ovat säilyttäneet omalaatuisen toimintakulttuurinsa nojaamalla ammatilliseen perinteeseensä, vaikka koulutuksen rakenteita on kehitetty yliopistomaiseen suuntaan. Poliittinen kannanmuodostus on siten alisteinen näille kulttuurisille tekijöille. (Teichler, 2008, 8.)

Akateemista vetovoimaa ammattikorkeakoulujen piirissä kasvattaa yhteiskunnan laajempi arvostus tiedekorkeakouluja ja niiden symboleja kohtaan. Akateeminen vetovoima perustuu pitkälti pelkoon siitä, että potentiaaliset opiskelijat ja työnantajat pitävät ammattikorkeakouluja toisen luokan korkeakouluina verrattuna perinteisiin tiedekorkeakouluihin (Camilleri ym., 2014, 8). Perinteisillä yliopistoilla on myös yleensä korkeampi symbolinen asema ja maine, jotka takaavat yliopistoille vakautta, legitimizeettiä ja sosiaalista arvovaltaa, jota myös ammattikorkeakoulut tavoittelevat (Carvalho & Diogo, 2020, 83).

Tästä selkeä esimerkki on Lappeenrannan teknillisen yliopiston laajeneminen Lahteen vuonna 2017, jota juhlittiin kaupungissa merkittävänä voittona siitä huolimatta, että kaupungissa toimi yksi Suomen suurimmista ammattikorkeakouluista (Yle, 21.3.2017). Suurin osa aiemmin mainituista akateemista vetovoimaa kuvaavista prosesseista palautuvat lopulta tähän laajempaan yhteiskunnan arvostuksen teemaan.

Toinen osuva esimerkki akateemisen vetovoiman taustalla olevasta logiikasta liittyy tutkintonimikkeisiin ja niiden tuottamaan arvostukseen ja asemaan. Ulpukka Isopahkala-Bouretin tutkimuksen mukaan ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden välillä on merkittävä näkemysero erityisesti ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon tuottamasta osaamisesta ja sen arvostuksesta. Tutkimuksen mukaan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (YAMK) suorittaneet henkilöt kokivat, ettei heidän suorittamiaan tutkintoja arvosteta työmarkkinoilla yhtä korkealle kuin yliopistollisia maisterin tutkintoja samantasoisesta osaamisesta huolimatta. Yliopistollisen maisterin tutkinnon suorittaneet taas näkivät YAMK-tutkinnot alempiarvoisina verrattuna itse suorittamiinsa tutkintoihin. (Isopahkala-Bouret, 2015, 1304–1305).

Suomessa ammattikorkeakoulujen akateemisen vetovoiman torjunta on ollut keskeisessä roolissa niiden perustamisesta alkaen ja erityisesti tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja tutkintorakenteen osalta tätä vetovoimaa on pyritty hillitsemään omalla tehtäväkentällä ja tutkintorakenteella (Hyrkkänen, 2007, 9; Lampinen, 2002, 66).

Osmo Lampisen mukaan duaalimallia on vaikea hallita, sillä uhkana on jatkuvasti, että ammattikorkeakoulut menettävät omaleimaisuutensa ja muuttuvat liiaksi tiedeyliopiston kaltaisiksi. Tähän mennessä ammattikorkeakouluja ja yliopistoja on erottanut erilainen suhtautuminen opetus- ja tutkimustoimintaan. Lampisen sanoin yliopistoissa sankarin rooli on pyhitetty erityisesti tutkimustoiminnassa meritoituneille henkilöille, kun taas ammattikorkeakouluissa opetustehtävää on arvostettu kaikkein korkeimmalle. Suorimpana tienä ammattikorkeakoulujen yliopistomaistumiseen Lampinen näkeekin, että ammattikorkeakoulujen henkilöstö täytyy henkilöillä, joiden tärkein ambitio kohdistuu tutkimustoimintaan (Lampinen, 2002, 64–65). Tutkimuksen painoarvon kasvua ammattikorkeakouluissa vahvistaa se tosiseikka, että ammattikorkeakoulujen henkilöstö on usein tiedeyliopistoissa koulutettua ja tuovat ammattikorkeakouluun tullessaan mukanaan tiedeyliopistojen kulttuurin ja arvostuksen erityisesti perustutkimusta kohtaan (Carvalho & Diogo, 2020, 82).

Toisaalta tutkimustoiminnan painoarvon kasvulla ammattikorkeakoulujen toiminnassa on ollut myös niiden perinteistä perustehtävää eli koulutusta tukeva vaikutus. Uudemmassa tutkimuksessa on huomattu, että ammattikorkeakoulut ovat ryhtyneet muuttamaan toimintamallejaan yliopistojen suuntaan edellyttämällä opetushenkilökunnalta ja opiskelijoilta aktiivisempaa osallistumista tutkimus- ja kehittämishankkeisiin. Ammattikorkeakouluissa tunnustetaan nykyisin oman tutkimustyön merkitys opetuksen ja koulutuksen laatuun, jonka vuoksi tutkimustoiminta nähdään välttämättömänä oman koulutustoiminnan laadun kannalta (Hu ym., 2015, 548).

2.4.3 Markkinavetovoima

Markkinavetovoima voidaan palauttaa uusliberaaliin yhteiskuntapolitiikkaan ja sen mukanaan tuomaan julkisjohtamisen opin soveltamiseen korkeakoulujärjestelmässä. Risto Rinne on kuvannut markkinoiden vetovoimaa kehitykseksi, jossa vetovoima pakottaa yliopistot omaksumaan ja seuraamaan akateemiselta statukselta alempien, mutta markkinayhteyksiltään kiinteämpien, oppilaitosten, kuten ammattikorkeakoulujen, toimintamalleja. Markkinavetovoiman kasvuun vaikuttaa erityisesti Suomessa harjoitettu korkeakoulupolitiikka, jossa korkeakouluilta on vaadittu kovempaa tulostavuuksia ja tuottavuutta, markkina-avautumista sekä valtionrahoituksen niukkenemistä. (Rinne, 2002, 83). Perinteisen humboldtilaisen yliopiston tilalle on kehittynyt managerialistinen korkeakoulu,

jossa korkeakoulut ovat yritysten tapaan kilpailuyksikköjä, joiden tulee ansaita oma olemassaolonsa (Raudaskoski, 2000, 40).

Ivar Bleiklien mukaan korkeakoulujärjestelmiä on pyritty kehittämään uuden julkisjohtamisen opin mukaisesti viidellä eri tavalla. Nämä viisi kokonaisuutta ovat:

- 1) Systeeminen integraatio eli yhdenmukaiseen ohjaus- ja rahoitusjärjestelmään siirtyminen koko korkeakoulusektorilla.
- 2) Päätöksenteon keskittäminen kollegiaalisesta päätöksenteosta kohti managerialistista, ylhäältä alaspäin tapahtuvaa päätöksentekoa.
- 3) Rahoituksen käyttöön liittyvien rajoitusten purkaminen, rahoituksen suoriteperusteisuuden kasvattaminen ja ulkoisen rahoituksen painoarvon kasvattaminen.
- 4) Kansallisten ja organisaatiokohtaisten laadunhallintajärjestelmien kehittäminen.
- 5) Työn organisoinnin yhteistyötä korostavaan muotoon, jossa tutkimus- ja opetushenkilöstön tulee työskennellä erilaisissa ryhmissä, kuten ylikansallisissa, koulutusalat ylittävissä ja eri uravaiheessa olevien tutkijoiden muodostamissa ryhmissä. (Bleiklie, 2020, 2099.)

Burton Clarkin 1990-luvun lopulla tekemässä yritysmäistä yliopistoa kuvaavassa määrittelyssä on mukana pitkälti samoja asioita kuin Bleiklien listassa, mutta Clark nostaa korostetusti esiin yritysmäisten toimintatapojen ottamisen ohjaavaksi tekijäksi ”akateemisen ytimen” uudelleenkohdentamisessa, erillisten tutkimusyksiköiden perustamisessa ja yleisesti yrityskulttuurin uskomusten, toimintatapojen ja arvojen sisäistämässä yliopistoissa. (Rinne, 2019, 456–457.)

TAULUKKO 1: Korkeakoulujen rahoitusmallit vuodesta 2025 alkaen (OKM, 2024).

Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen rahoitusmallit vuodesta 2025 alkaen

	YO Kausi 2021–2024	YO Kausi 2025–2028	AMK Kausi 2021–2024	AMK Kausi 2025–2028
Koulutus	42 %	44 %	76 %	75 %¹
Uudet ensikertalaiset opiskelijat	-	3 %	-	3 %
Suoritettut alemmat korkeakoulu- tutkinnot (YO) tai AMK tutkinnot (AMK)	11 %	11 %	56 %	56 %
Ylemmät korkeakoulututkinnot (YO)	19 %	19 %	-	-
Ammatillisessa opettajankoulutuk- sessa suoritettut opinnot (AMK)	-	-	2 %	2 %
Jatkuva oppiminen	4 %	3 %	8 %	5 %
Yhteistyöopinnot	1 %	1 %	1 %	1 %
Työllistyminen (työlliset 1 v valmistumisen jälkeen)	2 %	2 %	3 %	2 %
Työllistymisen laatu (uraseuranta)	2 %	2 %	3 %	3 %
Opiskelijapalaute	3 %	3 %	3 %	3 %
Tutkimus (YO) / TKI-toiminta (AMK)	34 %	37 %	19 %	20 %
Suoritettut tohtorin tutkinnot (YO)	8 %	9 %		
Julkaisut (AMK ml. taiteellinen toi- minta, AV -aineistot, TVT -ohjel- mat)	14 %	14 %	2 %	2 %
Kilpailtu kv. tutkimusrahoitus, pl. yritysrahoitus (YO)	6 %	7 %	-	-
Kotimaisilta ja ulkomaisilta yrityk- siltä saatu tutkimusrahoitus ja muu kotimainen tutkimusrahoitus (SA, BF) (YO)	6 %	7 %	-	-
Ulkopuolinen T&K -toiminnan rahoitus (AMK)	-	-	11 %	12 %
Suoritettut ylemmät AMK -tutkinnot (AMK)	-	-	6 %	6 %
Koulutus- ja tiedepolitiikan tavoitteet (YO)/ koulutus- ja tut- kimus- ja kehittämisspolitiikan tavoitteet (AMK)	24 %	19 %	5 %	5 %
Strategiaperusteinen rahoitus	15 %	10 %	5 %	5 %
Valtakunnalliset tehtävät (YO)	9 %	9 %		
YHTEENSÄ	100 %	100 %	100 %	100 %

Suomessa uuden julkisjohtamisen oppeja alettiin soveltamaan koulutuspolitiikassa ja koulutusjärjestelmän ohjauksessa 1980- ja 1990-luvun taitteessa kasvaneen työttömyyden ja julkisen velan kasvun paineessa. Tuolloin toimiin kuului muun muassa hallinnon päätösvallan

hajauttaminen, jonka myötä normiohjauksen määrää vähennettiin ja keskushallinnon painopiste siirtyi työn lopputulosten valvontaan. Tavoitteena oli lisätä korkeakoululaitoksen tehokkuutta, tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta. (Nenonen, 2020, 27–28.) Hallinnollisesti viimeisin ja tuloksellisuusajattelun näkökulmasta merkittävin muutos tapahtui vuonna 2014, jolloin korkeakoulujen rahoitusmallit uudistettiin perustumaan lähes täysin suoriteindikaattoreihin. Ammattikorkeakoulut ovat pyrkineet tuomaan esiin vahvaa työelämäorientaatiotaan ja vuonna 2014 tehdyn osakeyhtiöittämissä myötä elinkeinoelämää lähellä oleva ajattelu- ja toimintalogiikka ovat entisestään vahvistuneet ammattikorkeakouluissa. (Nenonen, 2020, 36–37). Korkeakoulujen vuosille 2025–2028 suunnitellussa rahoitusmallissa markkinavetoisuuden painotusta ollaan lisäämässä erityisesti tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevissa suoriteindikaattoreissa, joissa jatkossa ulkomailta sekä yrityksiltä hankittu ulkoinen tutkimus- ja kehittämisrahoitus on rahoituksenjaossa arvokkaampaa kuin esimerkiksi kotimainen tutkimusrahoitus (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 23.1.2024).

Risto Rinteen mukaan korkeakoulujen autonomia ei ole lisääntynyt vaan itse asiassa kaventunut 2000-luvulla tehtyjen lainsäädäntömuutosten myötä. Vaikka varsinaista lainsäädäntöä ja rahoituksen käyttöä on vapautettu monilta osin, on toiminnan hallinta siirtynyt ohjausjärjestelmien, kuten rahoitusmallin, ja arvioinnin, kuten korkeakoulujen laatu- ja auditointijärjestelmien auditoinnin, valvontaan. (Rinne, 2019, 465.)

Rinteen mukaan Suomessa yliopistojen rooli on muuttunut 1990-luvulla käynnistyneen muutoksen myötä siten, että niiden tehtäväksi katsotaan yhä vahvemmin kansallisen ja kansainvälisen kilpailukykyyn kehittäminen ja vahvistaminen. Yliopistojen roolin muutoksen taustalla on tietoyhteiskunnan ja -talouden kehitys, jossa koulutuksen ja tieteellisen tiedon merkitys talouden kasvussa ovat nousseet keskeiseen asemaan. Yliopistoille asetettujen uusien velvoitteiden ja toimintaa ohjaavien arvojen myötä voidaankin puhua kokonaan uudenlaisen yliopistoparadigman synnystä, jossa keskiöön ovat nousseet kilpailu rahoituksesta ja tuloksista, tehokkuus, voitontavoittelu ja välittömän hyödyn tavoittelu kaikissa toiminnoissa. (Rinne, 2019, 452–453.)

Tutkintorakenteiden, tutkintojen sisältöjen ja tutkimuksen painopisteen muuttamista vastaamaan paremmin työmarkkinoiden ja elinkeinoelämän tarpeita voidaan kutsua ammatilliseksi vetovoimaksi tai imuksi (vocational or professional drift). Ammatillisen imun taustalla on tietoyhteiskunnan ja kansallisten innovaatiojärjestelmien diskurssi, joiden kehittymisen myötä tiedon tuottamisessa korostuu entistä vahvemmin soveltavan tutkimuksen

painoarvo ja koulutuksessa sen tuottama työllisyshyöty. (Bonnard, 2023, 181–182; Carvalho & Diogo, 2020, 83).

Yleiseurooppalainen kehitys, jossa korkeakoulujen institutionaalisen ja taloudellisen autonomian lisääminen on ollut keskiössä, on lisännyt korkeakoulusektoreiden lähentymistä toisiaan (Savolainen, 2022, 53). Tätä kehityskulkua kuvaa hyvin myös ulkoisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen hankinnan painoarvon kasvaminen korkeakoulujen ohjauksessa. Globaalina trendinä on ollut, että korkeakouluja ohjataan hakemaan yhä isompi osuus tutkimukseen käyttämästään rahoituksesta ulkoisista, kilpailluista rahoituslähteistä. Ammattikorkeakoululta kuitenkin puuttuu riittävä arvovalta tieteellisinä instituutioina, jotta ne pystyisivät kilpailemaan samoista tutkimusrahoituksista esimerkiksi yliopistojen ja tutkimuslaitosten kanssa. (Kohtamäki & von Boguslawski, 2024, 2.) Siksi ammattikorkeakoulut saattavat kehittää toimintaansa vastaamaan tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitusta tarjoavien rahoittajien vaatimuksia, jotta niillä olisi mahdollisuus päästä käsiksi näihin rahoituksiin.

Ammattikorkeakoulujen profiloitumisen ja omalaatuisen tutkimus- ja kehittämistehtävän toteuttamisen haasteena on ollut Euroopassa myös se, etteivät niiden kansalliset rahoitusmallit ole suunnanneet rahoitusta ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan toteuttamiseen ja kehittämiseen, vaan tutkimusrahoitus on jouduttu hakemaan lähes kokonaan ulkoisista rahoituslähteistä. Perinteisten yliopistojen rahoituksellisesti parempi tilanne on mahdollistanut sen, että yliopistojen professorit ovat voineet käyttää merkittävän osan työajastaan tutkimuksen tekemiseen (Lepori & Kyvik, 2010, 302).

Leporin ja Kyvikin mukaan Suomen ja Sveitsin ammattikorkeakoulujen tiukka painottuminen tutkimus- ja kehittämistoiminnassaan omalaatuisen soveltavaan tutkimustoimintaan ja aluekehitystehtävään tukevat duaalimallin olemassaoloa. Toisaalta Lepori ja Kyvik myös tunnistavat, että tutkimuksen normit on vahvasti rakentuneet tiedeyliopistojen ja niiden akateemisen traditioiden mukaisesti, mikä tekee haastavaksi ammattikorkeakoulujen kehittää itselleen täysin siitä irrallaan olevaa konseptia (Lepori & Kyvik, 2010, 295, 308). Kyvik on myös aiemmassa tutkimuksessaan todennut, että binäärisen korkeakoulujärjestelmän ylläpidon haasteena on markkinaperusteisen ajattelun vahvistuminen, jossa tehokkain malli saavutetaan antamalla kaikille korkeakouluille yhtäläiset mahdollisuudet kilpailla koulutus sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan markkinoilla vapaasti. (Kyvik, 2004, 406). Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoittamiseen suunnatut rahoitusinstrumentit ja niistä kilpaileminen

johtavat siis aiemmin kuvattuun korkeakoulujen instituutionaaliseen isomorfismiin, kun ne pyrkivät optimoimaan taloudellisen asemansa osana tutkimusjärjestelmää.

Vaatus kilpailun lisäämiseen korkeakoulujen välillä on monin tavoin johtanut raja-aitojen kaatamiseen binäärisissä korkeakoulujärjestelmissä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä ja mahdollistanut esimerkiksi tutkijakoulutuksen laajentamisen ammattikorkeakouluihin. Esimerkiksi Alankomaissa tohtorikoulutus on käynnistynyt virallisesti vuoden 2023 syksyllä, jolloin ensimmäiset professional doctorate -ohjelmat aloittivat toimintansa (Vereniging Hogescholen, 2023).

Tutkimustoiminnan osalta korkeakoulujen ohjausmallia on viety 2000-luvulla yhä vahvemmin suuntaan, jossa niiltä on edellytetty työelämän tarpeisiin vastaamista ja innovaatioiden synnyn edistämistä. Vuonna 2009 säädetyssä nykyisessä yliopistolaissa yliopistoilta on edellytetty tiiviimpää yhteistyötä yksityisen sektorin kanssa sekä yksityisen rahoituksen keräämistä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan. Vuonna 2015 valtaan noussut keskusta-oikeistolainen Juha Sipilän hallitus nosti hallitusohjelmassaan korkeakoulujen yritysyritysteistyön ja tutkimuksen kaupallistamisen kärkiteemoikseen. (Ampuja & Horowitz, 2024, 306.)

Tuoreimpana yliopistoihin kohdistuvan markkinavetovoiman ja -paineen esimerkkinä voidaan pitää vuonna 2024 käynnistynyttä tohtorikoulutuksen pilottia, jossa tavoitteeksi on asetettu tohtorien nykyistä nopeampi valmistuminen sekä työllistyminen nykyistä useammin erityisesti yksityisen sektorin palvelukseen. Poliittisten päättäjien ja elinkeinoelämän vaatimus nopeuttaa läpäisyä ja uudistaa tohtorikoulutusta palvelemaan paremmin työelämän tarpeita voidaan katsoa edustavan juuri markkinavetovoimaa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2024).

Kansallisesti profilaation ja erikoistumisen vaatimus on näkynyt Suomessa politiikkojen, sidosryhmien ja ministeriön puheenvuoroissa niin koulutuksen kuin tutkimuksen saralla. Esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2021 julkaisemassa korkeakoulujen kestävän kasvun ohjelman linjauksissa yksi korkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan kehittämistä koskevista toimenpiteistä oli, että ”*Suomen Akatemia jatkaa yliopistojen ja OKM ammattikorkeakoulujen profiloitumisen tukemista niiden vahvoilla osaamisalueilla.*” (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021, 18). Toisaalta korkeakoulujen rahoitusmallit, joilla korkeakoulut kilpailevat samojen rahoituskriteerien täyttämistä, on johtanut ammattikorkeakoulujen johdon näkemyksen mukaan korkeakoulujen samankaltaistumiseen (Nenonen, 2020, 184).

Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta akateemiselta vetovoimalta näyttävä akateemisen statuksen tavoittelu voi todellisuudessa yhdistyä markkinoiden vetovoiman kanssa samansuuntaiseksi muutosvoimaksi. Elinkeinoelämä, poliitikkojen ja potentiaalisten opiskelijoiden jatkuva akateemisten titteliin ja tunnusten, kuten maisterin ja professorin nimikkeiden, tärkeyttä ja arvokkuutta korostavat puheenvuorot ajavat ammattikorkeakouluja tavoittelemaan näitä symboleja kilpailussa opiskelijoista, opetus- ja tutkimushenkilökunnasta ja julkisesta asemasta.

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on käsitellä kansanedustajien näkemyksiä ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnasta ja sen roolista osana suomalaista tutkimus- ja kehittämistoiminnan järjestelmää ammattikorkeakoululain muuttamisen yhteydessä. Käsitteilyyni valitsemani ammattikorkeakoululain kokonaisuudistukset ovat ensimmäisen varsinaisen ammattikorkeakoululain säätäminen vuonna 2002 ja uuden ammattikorkeakoululain säätäminen vuonna 2014. Valitsemani lakihankkeet ovat olleet luonteeltaan lainsäädännön kokonaisuudistuksia, joiden tavoitteena on ollut ammattikorkeakoululakien kokonaisvaltainen uudistaminen.

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rooli on ollut koko niiden olemassaolon ajan aihepiiri, joka on herättänyt suuria tunteita niin korkeakoulujen, sidosryhmien kuin poliittisten päättäjien taholla. Osmo Lampela on todennut, että tutkimus- ja kehittämistoiminnan rooli lienee ollut kaikkein vaikeampia ammattikorkeakoulujen asemaa määrittäviä kysymyksiä eikä lain kirjaus ole pystynyt kahlitsemaan ammattikorkeakouluja toteuttamaan pelkästään niille annettua kapeaa tutkimus- ja kehittämistehtävää (Lampinen, 2002, 67).

Tutkimuksen tutkimuskysymykset ovat:

1. Millainen rooli ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnalla nähtiin olevan suomalaisessa tutkimus- ja kehittämistoiminnan järjestelmässä erityisesti korkeakoulujen differentiaation, akateemisen vetovoiman ja markkinavetovoiman näkökulmasta?
2. Miten eri puolueiden kansanedustajien näkemykset erosivat toisistaan ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan roolin määrittelyssä?

3.2 Tutkimuksen aineisto

Tutkimuksen pääasiallisena aineistona toimii kahden ammattikorkeakouluja koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen eduskuntakäsittelyyn liittyvät aineistot. Tutkimukseen mukaan valikoituneet lainsäädäntöhankkeet ovat ammattikorkeakoululain (HE 206/2002 vp)

säättäminen ja uuden ammattikorkeakoululain (HE 26/2014 vp) säätäminen. Keskeisinä aineistoina toimivat kansanedustajien täysistuntokeskusteluissa pitämät puheenvuorot.

Vaikka lakiesitysten keskeinen painopiste on ollut laajasti koko ammattikorkeakoululainsäädännön uudistamisessa, on kaikissa lainsäädännön uudistuksissa tehty muutoksia ammattikorkeakoulujen lakisääteisiä tehtäviä koskevaan pykälään, jolloin myös tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevia tehtäviä on päivitetty. Vuonna 2003 voimaan tullessa ensimmäisessä ammattikorkeakoululaissa säädettiin aiempaa selkeämmin ammattikorkeakoulujen asemasta korkeakoulujärjestelmässä ja ammattikorkeakoulujen tehtävistä (Eduskunta, 2002a, 20). Uusi ammattikorkeakoulujen toimintaa ohjaava laki laajensi ammattikorkeakoulujen tehtäväkenttää, sillä aiemmin voimassa olleessa laissa ammattikorkeakouluopinnoista tutkimus- ja kehitystyö oli rajattu koskemaan vain koulutustehtävän rajoissa tapahtuvaan toimintaan. Vuonna 2014 toteutetussa ammattikorkeakoululain kokonaisuudistuksessa hallitus esitti tehtävän laajentamista edelleen poistamalla sanan ”soveltava” ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevasta 4 § 2 momentista (Eduskunta, 2014a, 26). Sivistysvaliokunta palautti mietinnössään sanan ”soveltava” tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevaan määrittelyyn (Eduskunta, 2014b, 5).

Ammattikorkeakouluja koskevia lainsäädännön kokonaisuudistuksia on tehty niiden reilun 30-vuotisen taipaleen aikana yhteensä neljä kappaletta, joista tämän tutkimuksen aineistoksi olen valinnut kaksi lakiuudistusta. Työn järkevän rajauksen vuoksi en ole voinut ottaa tutkimukseen mukaan kaikkia neljää lainsäädäntömuutosta. Tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevia puheenvuoroja ei kuitenkaan ollut riittävästi yhden lakiesityksen käsittelyssä, joten siksi otin tarkastelun kohteeksi kaksi uusinta ammattikorkeakoululain uudistusta.

Pääasiallisena aineistona tutkimuksessa käytetään eduskunnan täysistuntojen pöytäkirjoja ammattikorkeakoululain muuttamista koskevien lakiesitysten käsittelyiden osalta vuosina 2002 ja 2014. Täysistuntokeskustelut antavat hyvän kuvan kansanedustajien ja puolueiden ajatuksista käsittelyssä olevista lakihankkeista. Hallitusten esitysten varsinainen käsittely ja uudelleenmuotoilu tapahtuu valiokuntien käsittelyssä. Valiokuntien keskustelut eivät ole Suomessa julkisia, jolloin täysistuntopuheenvuorot ovat paras kurkistusikkuna kansanedustajien ajatteluun ja näkemyksiin.

3.2.1 Eduskuntakeskustelut tutkimuskohteena

Suomen hallintomalli perustuu perustuslakiin kirjatulle periaatteelle, jossa valta kuuluu kansalle, jota valtiopäivillä edustaa eduskunta (Eduskunta, 1999, 2 §). Suomen hallintojärjestelmä perustuu siis edustukselliseen demokratiaan, jossa kansanedustajat toimivat kansan valitsemina luottamushenkilöinä ja vallankäyttäjinä valtiopäivillä. Vaikka vaalien yhteydessä käydään keskustelua ja kamppailua erilaisista vaihtoehdoista seuraavalla vaalikaudella toteutettavista politiikan sisällöistä, alkaa varsinainen politiikan teko ja toteutettavan politiikan sisältöjen käsittely vaalien jälkeen eduskunnassa (Pekonen, 2011, 11). Poliittisen päätöksenteon seuraamisen kannalta eduskunnan täysistunnot ja niissä käytävät keskustelut ovat keskeinen areena, jonka kautta kansalaiset, joko suoraan tai esimerkiksi median välityksellä, voivat seurata ja arvioida kansanedustajien mielipiteitä ja kantoja eri asioihin ja kysymyksiin.

Bernard Maninin mukaan kansanedustajilla on edustuksellisessa demokratiassa kaksi erilaista tapaa hahmottaa roolinsa äänestäjiensä edustajana. Ensimmäisen tavan mukaan kansanedustaja edustaa suoraan äänestäjiään tai puoluettaan ja on siten sitoutunut lupauksiinsa äänestäjille. Toisen tavan mukaan edustajan rooli on enemmän uskottu henkilö, jolle äänestäjät ovat luovuttaneet vallan myös päättää asioita ilman ennakolta sitovia ehtoja. (Manin, 1997, 109–110)

Maninin mukaan edustuksellinen demokratia voidaan organisoida kolmen eri tradition mukaisesti joko parlamentaristiseen, puoluedemokraattiseen tai yleisödemokraattiseen päätöksenteon malliin. Parlamentaarisisessa perinteessä kansanedustajat toimivat edellä esitetyn uskotun henkilön tavoin ja muodostavat kantansa oman parhaan harkintansa mukaan. Suomessa ja yleisesti Länsi-Euroopassa käytössä oleva toimintamallin on puoluedemokraattinen organisoitumismalli, jossa kansanedustajat ovat sitoutuneet puolueisiin ja niiden linjaan päätöksenteossa (Manin, 1997, 202). Kansanedustajien toimintavapaus rajautuu usein päätöksenteossa puolueen linjoihin ja ryhmäkuriin, pois lukien omantunnonkysymyksiksi määritellyt asiat.

Konventionaalinen tulkinta parlamenttien täysistuntokeskusteluista on, ettei niillä ole merkittävää vaikutusta varsinaiseen poliittiseen päätöksentekoon, vaan täysistunto on areena sekä hallitukselle että oppositiolle esitellä omia näkemyksiään erilaisista poliittista kysymyksistä (Bächtiger, 2023, 145). Täysistuntokeskustelujen katsotaankin olevan eräänlaisia rituaalisia tilaisuuksia, joissa tarkoituksena ei ole aidosti käydä debattia muiden

kansanedustajien kanssa, vaan keskeistä on viestiä omista kannoistaan yleisölle eli kansalaisille (Tuominen & Turja, 2015, 140–141).

Valtio-opin emeritusprofessori Kari Palonen on osin provokatiivisesti argumentoinut, että puhe on parlamentaarisen politiikan keskeinen teko, joka ohittaa tärkeydessään varsinaiset ”teot” eli poliittiset päätökset. Parlamentaarikkoja on jo antiikin Kreikasta lähtien kritisoitu liian puheliaisuudesta ja retoriikan sekä katteettomien lupauksen asettamisesta varsinaisten toimien edelle. Palosen mukaan parlamentaarinen puhe ei ole mitä tahansa puhetta, vaan sitä ohjaavat tietyt säännöt ja sopimukset. Keskeistä parlamentariselle puheelle on sen tapa tarkastella asioita niiden vastakkaisilta puolilta, eli puhumalla asioita niiden puolesta tai niitä vastaan. Parlamentaarisen puheen tavoitteena on kääntää puhetta kuunteleva yleisö omalle puolelleen. (Palonen, 2005, 142–144) Parlamentarismi on länsieurooppalainen poliittinen innovaatio, joka noudattaa pitkälti Englannin parlamentissa Westminsterissä muodostettua paradigmaa. Westminsterin parlamentarisessa käytännössä väittely ja vastakkaisilta puolilta asioiden tarkastelu on ollut osa toimintamallia jo 1500-luvun puolivälistä alkaen (Palonen, 2020, 69).

Palonen myös esittää, että Jürgen Habermasin 1960-luvulla käynnistämä tutkimustraditioita, jossa parlamentti ja siellä käytävä keskustelu on nähty osana laajempaa yhteiskunnallista keskustelua, jota on käyty niin median kuin yksityisen sfäärin piirissä, asettaa parlamentaarisen keskustelun liian kapeaan rooliin. Habermasin *Julkisuuden rakennemuutos* -teoksessa ”poliittinen julkisuus” viittaa nykyisessä yhteiskuntatieteissä kansalaisyhteiskuntana tunnettuun yhteiskunnan osa-alueeseen. Palosen mukaan parlamenttia poliittisena pelikenttänä ei voida ajatella vain yhtenä keskusteluareenana muiden joukossa, vaan ennemminkin muut julkisen keskustelun areenat tulee nähdä parlamentaarisen puheen ja politiikan osittaisiksi ja epätäydellisiksi laajentumiksi parlamentin ulkopuolelle. Habermasia onkin kritisoitu siitä, ettei hän *Julkisuuden rakennemuutos* -teoksen jälkeisessä kommunikatiivisen toiminnan teoriassa poliittiselle toiminnalle tai kansalaisyhteiskunnalle ole tarjolla sfääriä, jossa toiminta voisi tapahtua. (Palonen, 2005, 145; Huttunen, 2005, 93–94.)

Parlamentaarinen puhe ei noudata samanlaisia logiikoita kuin esimerkiksi tieteellinen debatti. Tuomisen ja Turjan mukaan kansanedustajat vetoavat usein erilaisiin kognitiivisiin auktoriteetteihin vahvistaakseen ja toisaalta heikentääkseen erilaisia argumentteja. Kansanedustajilla on mahdollisuus käyttää erilaisia retorisia keinoja argumenttiansa tukena. Parlamentaarisen debatin säännöt poikkeavatkin esimerkiksi tieteessä käytävän keskustelun traditioista ja käytänteistä, sillä istuntosalissa kansanedustajat voivat käyttää tasavertaisesti

tutkimukseen, moraaliin tai vaikka uskontoon pohjaavia puheenvuoroja (Tuominen & Turja, 2015, 141). Palosen mukaan Max Weberin retorisen ajattelun mukaan *”tieto” ei merkitse ”asian tuntemista”, vaan debattia, koska ”asiat” ovat poliittisen merkityksensä suhteen aina kiistanalaisia.*” (Palonen, 2021, 106.)

Politiikan tutkimuksen piirissä tunnistetaan tällä hetkellä kolme pääasiallista lähestymistapaa analysoida parlamenttien keskusteluita: 1) Rationaalisen valinnan teoriaan nojaava strateginen ja puolueretorinen, 2) deliberatiivinen eli neuvotteleva ja 3) diskursiivinen lähestymistapa. (Bächtiger, 2023, 1).

Rationaalisen valinnan teoriaan nojaavien lähestymistapojen on tunnistettavissa kaksi, joista ensimmäisen mukaan täysistuntokeskustelu on ”halpaa puhetta”, jonka tavoitteena on vaikuttaa päätöksentekoon paljastamalla uutta informaatiota lainsäädäntöprosessiin liittyen. Uuden informaation paljastamisen tavoitteena on pyrkiä uuden tiedon valossa vaikuttamaan lakiesityksen käsittelyyn. Toinen lähestymistapa liittyy kansanedustajien ja puolueiden tarpeeseen viestiä äänestäjille ja puoleen rivijäsenille edustajan tai puoleen kannoista käsittelyssä olevaan kysymykseen. (Bächtiger, 2023, 2–3).

Deliberatiivisen tarkastelun taustalla on normatiivinen lähestymistapa lainsäädäntöprosessiin. Deliberaatiolla tarkoitetaan prosessia, jossa kansanedustajat käyvät perustelevat kantansa yhteisen hyvän näkökulmasta, punnitsevat eri argumentteja sekä kantoja ja pyrkivät löytämään yhteisen konsensuksen ja siten yhteisen hyvän kannalta parhaan lopputuloksen. Deliberatiiviset teoreetikot ovat korostaneet, että parlamenttikeskustelut ovat tärkeä julkinen keskustelufoorumi, sillä ne ovat olennainen osa päätöksenteon legitimoinnissa ja sosiaalisen integraation luonnissa. (Bächtiger, 2023, 6)

Kolmas eli diskursiivinen lähestymistapa keskittyy pääasiassa parlamenttien ja täysistuntojen perustaviin piirteisiin, kuten keskustelujen taustalla oleviin sääntöihin, tapoihin ja rutiineihin. Lähestymistavassa tunnistetaan lainsäädäntöpuheen poikkeavuus muusta jokapäiväisestä puheesta ja tunnistetaan sen seremoniallisuus ja rituaalisuus (Bächtiger, 2023, 19).

Tässä työssä tulen tarkastelemaan eduskuntakeskusteluita deliberatiivisen tulkinnan mukaisesti puheenvuoroina, jonka tavoitteena on saavuttaa yhteisen hyvän kannalta mahdollisimman toimiva ammattikorkeakoululainsäädäntö. Toisaalta tiedostan, että kansanedustajista ja puolueista on tiiviit sidokset erilaisten sidosryhmien kanssa, joiden toimintaan lainsäädännöllä on merkittäviä vaikutuksia. Puheenvuoroillaan kansanedustajat tekevät myös rationaalisen

valinnan teorian mukaista viestintää omista kannoistaan ja sitoutumisestaan puolustamaan tai edistämään tiettyjä tavoitteita.

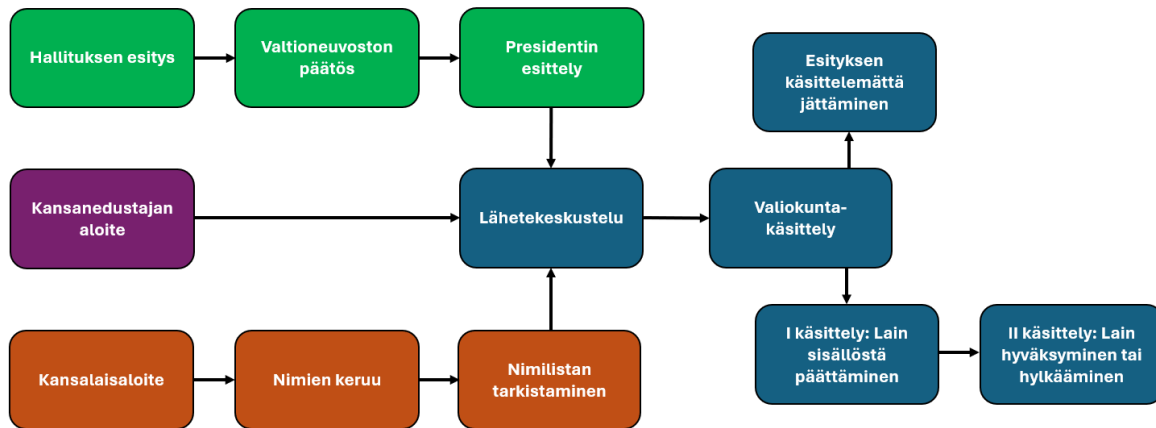
3.2.2 Lainsäädäntöprosessi Suomessa

Suomessa lainsäädäntöprosessi etenee eduskunnassa perustuslain 6 luvussa säädetyssä etenemisjärjestyksessä. Lain säätäminen tulee vireille eduskunnassa joko hallituksen esityksestä tai kansanedustajan tekemän lakialoitteesta (Eduskunta, 1999, 70 §). Maaliskuusta 2012 lähtien myös kansalaiset ovat voineet tehdä lainsäädäntöaloitteita eli kansalaisaloitteita, mikäli vähintään 50 000 kansalaista kannattaa aloitetta (Eduskunta, 1999, 53 §). Tässä tutkimuksessa tarkastelussa olevat lakihankkeet ovat hallituksen esitykseen perustuvia lakiesityksiä.

Lakialoite etenee eduskunnassa ensi täysistunnon käsittelyyn, jossa käydään lähetekeskustelu lakiesityksen sisällöstä (Eduskunta, Lakien säätäminen eduskunnassa). Lähetekeskustelun päätteeksi eduskunta päättää, mihin valiokuntiin lakiesitys lähetetään käsiteltäväksi (Eduskunta, 1999, 40 §). Täysistunto määrää yhden valiokunnan valmistelemaan lakiesityksestä mietinnön ja mahdollisesti muita valiokuntia antamaan lausunnon mietintöä valmistelevalle valiokunnalle lakiesityksestä.

Kun lakiesityksen käsittelystä vastaava valiokunta on saanut mietintönsä valmiiksi, palaa asian käsittely eduskunnan täysistunnon käsittelyyn. Täysistunto ei siis enää käsittele alkuperäistä lakiesitystä, vaan valiokunnan esityksen pohjalta tekemää mietintöä. Täysistunto käsittelee valiokunnan mietinnön kahteen kertaan, joissa ensimmäisellä käsittelykerralla käydään keskustelu mietinnöstä sekä päätetään lakiehdotuksen sisällöstä. Toisessa käsittelyssä päätetään lakiehdotuksen hyväksymisestä tai hylkäämisestä. (Eduskunta, 1999, 72 §)

Käsittelyssä olevissa lakihankkeissa aktiivisimmat täysistuntokeskustelut käydään juuri lähetekeskustelun yhteydessä, jolloin edustajat tuovat kantansa esiin ennen esityksen siirtymistä valiokuntien käsittelyyn. Tämä on loogista, sillä valiokunnan mietinnön teko on se vaihe lainsäädäntöprosessia, jossa eduskunta yleensä tekee suurimmat muutokset lakiesityksiin.

KUVIO 4: Lainsäädäntöprosessin eteneminen Suomessa.

3.3 Tutkimuksen metodologia

Pauli Juuti ja Anu Puusa määrittelevät laadullista tutkimusta käsittelevässä teoksessaan laadullisen tutkimuksen tehtäväksi ymmärtää tutkimuksessa tarkasteltavaa ilmiötä tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulmasta. Laadullisen tutkimuksen kiinnostuksen kohteena ovatkin henkilöiden kokemukset, ajatukset ja tunteet sekä ne merkitykset, joita ihmiset antavat tutkimuksen kohteena oleville asioille (Juuti & Puusa, 2021, 9). Laadullinen tutkimus on luonteeltaan empiirinen tutkimusmenetelmä, jolloin laadullisessa tutkimuksessa on kyse empiirisen analyysin tavasta tarkastella havaintoaineistoa ja argumentoida (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 22). Laadullinen tutkimus on siis induktiivista, eli johtopäätöksiä pyritään tekemään aineistosta käsin (Juuti & Puusa, 2021, 11). Määrällisestä eli kvantitatiivisesta tutkimuksesta laadullinen tutkimus eroaa siten, että se tarkastelee tutkimusaineistoja usein kokonaisuutena ja pyrkii löytämään ”jonkin singulaariseksi ymmärretyn sisäisesti loogisen kokonaisuuden rakennetta.” (Alasuutari, 2011, 38).

Metodina tutkimuksessa käytetään aineisto- ja teorialähtöisiä analyysitapoja yhdistelevää teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on yksi yleisimmin laadullisessa tutkimuksessa sovelletuista menetelmistä ja se soveltuu monenlaiseen laadulliseen tutkimukseen. Sisällönanalyysi voidaan nähdä väljänä metodisena viitekehyksenä eikä se näin ollen ole varsinaisesti yksittäinen menetelmä. Sisällönanalyysin tavoitteena on järjestää aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää keskeistä tietoa, lisäämällä näin aineiston informaatioarvoa. Sisällönanalyysin analyysiprosessi on usein monivaiheinen ja aineiston tulkintaa tapahtuu läpi koko tutkimusprosessin ajan. (Puusa, 2021, 148–149.)

Laadullinen sisällönanalyysi on tekstianalyysin muoto diskurssianalyysin ja historiallisen analyysin tapaan. Se eroaa diskurssianalyysistä ja historiallisesta analyysistä siinä, että sisällönanalyysin avulla etsitään merkityksiä tekstistä, kun esimerkiksi diskurssianalyysillä tutkintaan sitä, miten merkityksiä tekstissä luodaan. Historiallisessa analyysissä tavoitteena on kuvata mennyttä mahdollisimman tarkasti todellisina tapahtumina. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 104.)

Aineistolähtöisellä analyysitavalla tarkoitetaan metodia, jossa aineiston jaottelu konstruoidaan aineiston avulla ilman teoreettista viitekehystä tai ennakkohypoteeseja. Aineistolähtöinen analyysi poikkeaa tässä teoriasidonnaisesta ja teorialähtöisestä metodista siten, että teoriasidonnaisessa metodissa toteutettavaan luokitteluun vaikuttavat aiempi tutkimus ja aiheeseen sopivat teoriat, mutta luokittelua ei rakenneta suoraan yksittäisen teorian varaan. Teoriasidonnaisessa metodissa aineiston jaottelu rakennetaan suoraan aiemman tutkimuksen tai teorian perusteella. Tällöin tavoitteena on erityisesti testata jo olemassa olevan teoreettisen hypoteesin toimivuutta tietyssä aineistossa tai otannassa. (Eskola, 2010, 182).

Tässä tutkimuksessa käytän siis teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä, joka yhdistelee sekä aineistolähtöistä teorialähtöistä analyysiperinnettä. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aineiston analyysi etenee aineistolähtöisen analyysin tapaan aineiston ehdoilla. Keskeinen erottava tekijä aineistolähtöisen analyysiin on siinä, että abstrahoinnissa empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin puhtaasti aineistosta lähtevien käsitteiden sijaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 133.)

Syy teoriaohjaavan analyysitavan valintaan perustuu aineistolähtöisen metodin haastavuuteen, sillä tutkijan on lähes mahdotonta tehdä ”puhtaita” havaintoja aineistostaan. Lähes kaikki tutkijan käyttämät käsitteet, tutkimusasetelmat ja menettelyt ovat tutkijan itsensä asettamia ja vaikuttavat siten tehtyihin valintoihin ja tuloksiin (Tuomi & Sarajärvi, 2009, 96). Fenomenologisessa tutkimusperinteessä ”puhtaiden” havaintojen ongelma on pyritty selättämään tutkimuskohdetta ennakolta selittävien teoreettisten mallien tiedostamisella. Tutkija tulee tällöin kyetä tiedostaa omat aiemmat tietonsa ja näkökulmansa tutkimaansa aiheeseen ja huomioimaan ne tehdessään luokittelua ja analyysiä. (Laine, 2010, 35.)

3.4 Aineiston käsittely ja analyysi

Perti Alasuutari on kuvannut laadullisen analyysin rakentuvan kahdesta eri vaiheesta, eli *havaintojen pelkistämisestä* ja *arvoituksen ratkaisemisesta*. Havaintojen pelkistämisessä

lähdetään liikkeelle siitä, että aineistoa tarkastellaan vain tutkimukseen valitusta teoreettis-tieteellisestä näkökulmasta. Tarkastelun tavoitteena on pelkistää tutkimusaineisto raakahavainnoksi helpottamaan aineiston käsittelyä. Pelkistämisen toisena vaiheena on näiden raakahavaintojen yhdisteleminen pienemmäksi joukoksi havaintoja sen perusteella, että ne täyttävät yhteisiä piirteitä tai nimittäjiä. (Alasuutari, 2011, 39–40.)

Käytän tässä tutkimuksessa analyysimenetelmänä teoriaohjaavaa laadullista sisällönanalyysiä, jossa hyödynnä aineiston teemoittelua. Kirsi Juhilan mukaan teemoittelu on yksi laadullisen sisällönanalyysin muoto, jossa tavoitteena on nostaa aineistosta esiin tutkimukselle oleellisia asiakokonaisuuksia ja usein esiintyviä tyypillisiä piirteitä (Juhila, 2021). Tuomi ja Sarajärvi taas erottelevat sisällönanalyysin ja temaattisen analyysin toisistaan poikkeaviksi tutkimusmenetelmiksi, vaikka ne ovatkin toisiaan lähellä olevia tutkimusmetodeja. Keskeiseksi eroksi temaattisen analyysin ja sisällönanalyysin välillä kuvataan tapaa, jolla teemat ja luokat muodostetaan analyysin alkuvaiheessa. Tuomi ja Sarajärven tutkimusmenetelmien eroja pohtivassa tekstissä päädytään lopputulokseen, jossa funktionaalisen selkeää eroa tutkimustapojen välillä ei lopulta löydy analyysitapojen läheisyyden vuoksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 141–145.) Anu Puusa taas kuvaa sisällönanalyysin väljänä metodisena viitekehyksenä, jolloin sitä ei voida kutsua yksittäisenä menetelmänä. Puusan mukaan aineiston ryhmittelyä voidaan kutsua muun muassa teemoitteluksi (Puusa, 2021, 148, 152). Eskola ja Suoranta taas kuvaavat teemoittelua keinona vertailla tiettyjen teemojen ilmenemistä ja esiintymistä aineistossa (Eskola & Suoranta, 1998, 175–176). Päädyin työssä kutsumaan metodiani teemoittelua hyödyntäväksi laadulliseksi sisällönanalyysiksi, sillä se kuvaa mielestäni parhaiten käyttämäni metodin luonnetta.

Aineiston käsittelyn ja analyysin suorittaminen alkoi jo aineiston valinnan yhteydessä. Ammattikorkeakoulujen toimintaa säätelevää lakia on ammattikorkeakoulujen historian saatossa uudistettu neljään kertaan. Aineiston käsittely ensimmäisessä vaiheessa kävin läpi kaikki neljää ammattikorkeakoululain uudistamista koskevat eduskuntakeskustelut sen selvittämiseksi, missä lakihankkeissa ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta nousi esiin merkittävänä teemana. Eduskuntakeskustelujen lukemisen jälkeen päädyin siihen, että parhaiten kansanedustajien käsitykset ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan roolista näkyvät uusimmissa, vuosina 2002 ja 2014, tehdyissä ammattikorkeakoululain uudistuksissa. Jo tässä aineiston ensimmäisessä läpikäynnissä sain tutkijana kuvan siitä, millaiset teemat ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnasta nousivat keskusteluissa esiin.

Lakiesitysten valinnan jälkeen aineistosta eroteltiin ne puheenvuorot, joissa kansanedustajat käsittelivät ammattikorkeakoulujen T&K-toimintaa. Hallituksen esitys eduskunnalle ammattikorkeakoululainsäädännön (HE 206/2002 vp) kirvoitti kansanedustajilta ammattikorkeakoulujen T&K-toimintaa koskevia puheenvuoroja yhteensä 21, joista 15 puheenvuoroa pidettiin lain lähetekeskustelussa ja 6 puheenvuoroa lakiesityksen 1. käsittelyssä (Eduskunta, 2002d; 2002e). Uutta ammattikorkeakoululakia koskeva hallituksen esitys eduskunnalle ammattikorkeakoululainsäädännön (HE 26/2014 vp) keräsi useampia puheenvuoroja ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnasta, sillä lakiesityksen lähetekeskustelussa puheenvuoroja oli yhteensä 35 ja lain 1. käsittelyssä 4 kappaletta (Eduskunta, 2014c; 2014d). Kahdessa lainsäädäntöprosessissa oli siis yhteensä 62 puheenvuoroa, jotka käsittelivät ammattikorkeakoulujen T&K-toimintaa, sen luonnetta ja asemaa osana suomalaista T&K-järjestelmää. Aktiivisimmat eduskuntaryhmät lakiesityksien käsittelyssä olivat sosialidemokraattien ja kokoomuksen eduskuntaryhmät. Myös keskustapuolueen kansanedustajat käyttivät puheenvuoroja kummankin lain käsittelyssä ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan luonteesta. Muiden eduskuntaryhmien edustajien puheenvuorot jäivät yksittäistapauksiksi.

TAULUKKO 2: Kansanedustajien ammattikorkeakoulujen T&K-toimintaa koskevat puheenvuorot eduskuntaryhmittäin.

Eduskuntaryhmä	Lähetekeskustelu 2002	1. käsittely 2002	Lähetekeskustelu 2014	1. käsittely 2014	Yhteensä
Keskustan eduskuntaryhmä	2	2	6		10
Kokoomuksen eduskuntaryhmä	2	2	10	1	15
Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä	0	1	0	1	2
Perussuomalaisten eduskuntaryhmä	0	0	6	0	6
Ruotsalainen eduskuntaryhmä	0	0	1	0	1
Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä	5	1	11	2	19
Vihreä eduskuntaryhmä	5	0	1	0	6
Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä	1	2	0	0	3
Yhteensä	15	6	35	4	62

Tutkimuksen kannalta oleellisten puheenvuorojen erittelyn jälkeen etsin puheenvuoroista sellaisia kappaleita tai lauseita, jotka muodostivat yhtenäisiä kokonaisuuksia. Nämä

raakahavainnot keräsin taulukkoon ja koostin niistä yhtenäisiä teemoja. Anu Puusa mukaan tämä vaihe, jossa tutkija koostaa havainnoista jonkinlaisia luokitteluita, on laadulliselle tutkimukselle tunnusomainen operaatio. Havaintojen koostaminen luokkiin tai tässä tapauksessa teemoihin edellyttää aina tutkijalta tulkinnan tekoa aineistosta. Teemoittelua Puusa kuvaa toimenpiteenä, jossa tutkija analyysivaiheessa tarkastelee niitä piirteitä, jotka ovat yhteisiä eri tarkasteltaville puheenvuoroille. Näin aineistosta pyritään löytämään yhdistelemällä samankaltaisuuksia ja säännönmukaisuuksia. (Puusa, 2021, 152.)

TAULUKKO 3: Esimerkki markkinavetovoimaa koskevien teemojen rakentumisesta.

Lainaus	Teema	Teoreettinen viitekehys
"Nyt kun nämä sotketaan keskenään, siitä ei hyvää seuraa, sillä pelkona on, että meidän tutkimuksemme taso laskee, kun kaikki rupeavat tekemään kaikkea, kun pienessä maassa ei tähän ole varaa."	Korkeakoulu-sektoreiden välinen optimaalinen työnjako tutkimustoiminnassa	Markkinavetovoima
"Meillä on Suomen Akatemit, meillä on yliopistoinstituutio, meillä on Suomessa erillistutkimusyksiköitä vaikka pilvin pimein ja niin pois päin. Mihinkä nyt tarvittaisiin resursseja myös koulutusinstituutiosta, ammattikorkeakoulut ylitse muiden mainiten, on nimenomaan se soveltava vaihe, se, missä sitä osaamista jo siinä oppilaitosyhteisössä aletaan muuttaa uusiksi innovaatioiksi, niiden kaupallistamiseksi ja vastaavaksi."		
"Paperilla työnjako tiedekorkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen kesken on selkeä, mutta käytännössä on kuitenkin tullut tätä hämmennystä aiheuttavaa tilannetta, eikä ole kovin kannustavaa se, että tiede- ja ammattikorkeakoulut ryhtyvät kilpailemaan, koska siitä kilpailusta ei välttämättä synny uutta, vaan sen vaikutus on köyhdyttävä."		
"Eli minä en usko, että näitten korkeakoulujen jatkokomennus löytyisi vanhoja rakenteita ja toimintamalleja vahvistamalla, ja sen myötä minusta tuntuu siltä, että myös tämä duaalimallin hyväksyttävyyys tai jatko on syytä arvioida aika tavalla uudelleen ja lähteä miettimään, millä tavalla tällaisia organisatorisia rajoja pystytään kaiken kaikkiaan nyt sitten koulujen osalta ylittämään."	Korkeakoulu-järjestelmän optimaalinen rakenne tutkimustoiminnan näkökulmasta	
"Ja oikeastaan mitä meidän pitäisi tehdä: meillä pitäisi olla vain kahdessa tiedekunnassa, kahden tiedekunnan alaista, tutkimusta Suomen kokoisessa maassa, ja muitten yliopistojenkin oikeastaan pitäisi antaa lähinnä ammatillista koulutusta, eikä vaatia nimenomaan tieteellistä tutkimusta, jos me haluamme, että Suomi menestyy ja meillä on kärkeä."		
"Mutta sitten tähän yhteistyöhön ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä: kyllä näissä oloissa, näinä julkisen talouden aikoina, mitä on, ja muustakin syystä kannattaisin sitä, että haettaisiin käytännön yhteistyötä, joka voisi tarkoittaa esimerkiksi yhteisiä kampuksia tai yhteisiä kirjastoja, muita palveluita tai miksei jopa yhteisiä kurssejakin."		
"Suomessahan on tavallaan aliarvioitu — yliopistoprofessorit ja muut monesti aliarvioivat — sitä, jos jotain soveltaa tuotekehitykseen tai käytäntöön ja sitten tulee menestystä. Tietysti voi olla, että se professorin palkkaus ei siitä paljon nouse, jos opiskelija keksii jotain ja lähtee sitten toteuttamaan sitä johonkin yritykseen. Mutta se on yksi syy, mikä on ollut esteenä, tämä kulttuuri."	Yliopistoihin tutkimustoimintaan kohdentuva ammatillinen vetovoima	
"Siis toisin sanoen yliopistojärjestelmässä nämä asiat ovat juuri täsmälleen tällä tavalla. Tämän vuoden keväällä tuli alueellinen tehtävä hyvin voimakkaasti, kysyttiin, ovatko yliopistot siihen valmiita vai eikö. Eihän yliopistoinstituutiolla ole mitään muuta mahdollisuutta sanoa kuin että kyllähän se meille passaa."		

Koska tarkastelutapani tutkimuksessa on teoriaohjaava, ohjasi teemojen muodostamista teoriaosuudessa esiintyneet teoreettiset viitekehysten ja niihin sisältyvät jaottelut ja tutkijoiden tekemät teoretisoinnit korkeakoulujärjestelmän kehittymisestä. Tuomen ja Sarajärven mukaan teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä abstrahoinnin yhteydessä empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Teoreettisia käsitteitä ei siis johdeta aineistosta vaan ne otetaan annettuina eli ilmiöstä ”jo tiedettyinä” asioina. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 133.) Muodostamani teemat syntyivätkin aineisto lähtevän luokittelun ja teoriasta nousevan luokittelun synteessä. Taulukossa 3 on kuvattu prosessi, jonka mukaisesti teemojen muodostaminen on toteutettu.

TAULUKKO 4: Teoreettiset viitekehukset ja puheenvuoroissa esiintyneet teemat.

Teoreettinen viitekehys	Teemat
Korkeakoulujärjestelmän differentiaatio	Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tutkimustoiminnan formaali erottelu.
	Soveltavan tutkimuksen ja perustutkimuksen käsitteellinen erottelu.
	Soveltavan tutkimuksen ja perustutkimuksen vertikaalinen ja horisontaalinen suhde.
Akateeminen vetovoima	Akateemisen vetovoiman poliittinen ulottuvuus ja sen hillintä.
	Luottamus ammattikorkeakoulujen kykyyn vastustaa akateemisen vetovoiman institutionaalista ja sektorikohtaista imua.
	Henkilöstöstä lähtevä akateeminen imu.
Markkinavetovoima	Korkeakoulusektoreiden välinen optimaalinen työnjako tutkimustoiminnassa.
	Korkeakoulujärjestelmän optimaalinen rakenne tutkimustoiminnan näkökulmasta.
	Yliopistojen tutkimustoimintaan kohdentuva ammatillinen vetovoima.

Teemojen muodostamisen yhteydessä kävin tiivistä vuoropuhelua aineiston ja teorian välillä yhteensovittaakseni aineistosta nousseet teemat ja valitsemani teoreettiset viitekehukset. Puusa nostaa esiin, että teemoittelulle on tärkeää varata runsaasti aikaa, jotta hän voi varmistuakseen teemojen tärkeydestä. Tämä vaihe helpottaa myös teemojen sisäisten ja välisten suhteiden hahmottamista. (Puusa, 2021, 153.) Taulukossa 4 on kuvattu lopulliset eri teoreettisen viitekehysten piiriin muodostuneet teemat. Koska tutkimuksessani käytetyt korkeakoulutuksen differentiaatiota, markkinavetovoimaa ja akateemisen vetovoimaa koskevat teoriat ja niiden

alle rakentuneet teemat ovat osin päällekkäisiä, saattoivat samat puheenvuorot ja niiden osat tulla käsiteltäväksi useaan kertaan eri teemojen ja viitekehysten alla.

Aineiston teemoittelun ja käsittelyn kannalta haasteelliseksi muodostui se, että aineiston käsittelyssä oli käytännössä kolme erilaista huomioitavaa muuttujaa eli 1) teoreettinen viitekehys ja siihen linkittyvät teemat, 2) puheenvuoron pitäjän puoluesidonnaisuus ja 3) lakiesitys, johon puheenvuoro linkittyy. Koska joudun huomioimaan nämä kaikki kolme ulottuvuutta aineiston tarkastelussa, käsittelen esiintyneitä teemoja vapaamuotoisemmin kuin rajaamalla tuloksia käsittelevät alaluvut suoraan teemojen mukaan. Näin pystyn rakentamaan aineistosta koherentimman kokonaisuuden, sillä teemat limittyvät osittain keskenään. Tutkimuksen tuloksia koskevassa luvussa aineistoa käsitellään pääasiallisesti taulukossa 4 kuvatussa järjestyksessä.

4 Tutkimuksen tulokset

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen keskeiset tulokset. Luku etenee siten, että käsittelen ensin kansanedustajien puheenvuoroja korkeakoulutuksen differentiaatiota koskevien jäsenysten avulla, jotta saamme ymmärryksen siitä, miten kansanedustajat ajattelevat ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan asemasta lainsäädännössä ja suhteessa yliopiston tutkimustehtävään. Samoin tarkastelen sitä, miten kansanedustajat näkevät ammattikorkeakoulujen tehtäväksi annetun soveltavan tutkimuksen ja toisaalta yliopistojen perustutkimuksen eroavan toisistaan.

Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan kansanedustajien puheenvuoroja akateemisen vetovoiman ja markkinavetovoiman teoreettisten mallien pohjalta. Tässä tarkastelussa tavoitteena on tutkia sitä, miten akateeminen vetovoima ja markkinavetovoima näkyvät kansanedustajien puheenvuoroissa ja miten ne kehystävät ammattikorkeakouluille sovitettua roolia suomalaisessa tutkimus- ja kehittämistoiminnan ekosysteemissä.

4.1 Korkeakoulujärjestelmän differentiaatio

Kansanedustajien puheenvuoroissa korkeakoulujen differentiaatiota eli eriytymistä tutkimus- ja kehittämistoiminnan osalta käsiteltiin ennen kaikkea muodollisen ja instituutioiden välisten erojen kautta. Koska eduskuntakeskustelut ovat kiinteä osa muodollista korkeakoulujärjestelmän sääntelyä, eli lainsäädäntöprosessia, on luonnollista, että eduskuntakeskusteluissa korostuvat muodolliset määrittelyt ja tehtävät, jotka erottavat ammattikorkeakoulut erityisesti yliopistoista tutkimus- ja kehittämistoiminnan osalta.

Duaalisen korkeakoulujärjestelmän mukaiset ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen erilaiset roolit tutkimus- ja kehittämistoimintaa tekevinä organisaatioina olivat kansanedustajien puheenvuorojen keskiössä tutkimustoiminnasta puhuttaessa, sillä ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan lainsäädännöllistä ohjausta voidaan tehdä lähinnä ammattikorkeakoululain toimintaa ohjaavan 4 § kautta.

Koska ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoimintaa säännellään lainsäädännöllä huomattavasti kevyemmin kuin koulutusta koskevaa toimintaa, on ammattikorkeakouluilla todellisuudessa suurempi valta päättää millaista tutkimustoimintaa ne tekevät. Ammattikorkeakoululaissa ammattikorkeakoulujen tehtäviä koskeva pykälä onkin lähinnä

suuntaa antavat kuvaus toiminnan luonteesta eikä se suoranaisesti kiellä perustutkimuksen kaltaisen tutkimuksen tekoa tai tieteellisesti vertaisarvioitua julkaisemista.

4.1.1 Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tutkimustoiminnan muodollinen erottelu

Vuoden 2002 uuden ammattikorkeakoululain lähetekeskustelussa lain valmistelusta vastannut opetusministeri Maija Rask (sd) totesi yksiselitteisesti, että:

Ammattikorkeakoulujen tehtäväksi todetaan opetus, tutkimus- ja kehitystyö ja alueellinen rooli. Tutkimus- ja kehittämistyöstä on sanottava se, että puhutaan nimenomaan soveltavasta tutkimus- ja kehittämistyöstä -- Tällä esityksellä ei missään tapauksessa anneta ammattikorkeakouluille mahdollisuutta vapaan perustutkimuksen tekemiseen. Se on ykskantaan yliopistojen tehtävä. (PTK 122/2002 vp (1) ed. Rask (sd).)

Raskin puheenvuoro kuvaa varsin selkeästi sitä tarkastelukulmaa, josta sekä vuoden 2002 että vuoden 2014 ammattikorkeakoululain uudistamisesta käydyissä täysistuntokeskusteluissa ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan luoteesta keskusteltiin. Kansanedustajien lähes yksimielinen enemmistö näki, että ammattikorkeakouluilla tulee olla erilainen rooli tutkimus- ja kehittämistoiminnassa kuin yliopistoilla. Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan roolia käsiteltiin puheenvuoroissa juuri suhteessa yliopistojen lakisääteiseen tehtävään. Sekä vuoden 2002 että vuoden 2014 lakimuutosten yhteydessä käytiin laajaa keskustelua siitä, missä muodossa ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta tulisi lakiin kirjata.

Vuoden 2002 lakimuutoksen käsittelyssä erityisesti kokoomuksen ja vihreiden kansanedustajien puheenvuoroissa korostettiin, että lainsäädännössä tulee tehdä tiukka rajaus ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välille siinä, millaista tutkimus- ja kehittämistoimintaa eri dualimallin puolet tekevät. Näkökulmaa kuvasi hyvin sivistysvaliokunnan jäsenen Jyrki Kataisen (kok) puheenvuoro.

Minusta tässä lakiesityksessä on hyvä, että siinä tuli viime hetkellä kirjauksia, joissa selkeästi rajataan tutkimustoiminta ammattikorkeakoulun opetustehtäviin ja sen tavoitteisiin liittyvään tutkimukseen eli soveltavaan tutkimus- ja kehitystyöhön. Tämä rajaus on ihan välttämätön, ja on hyvä, että se tässä esityksessä nyt selkeästi todetaan. (PTK 122/2002 vp (3) ed. Katainen (kok).)

Katainen korosti myöhemmin toisessa puheenvuorossaan, että olisi itse ollut valmis jättämään ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevan tehtävän kokonaan pois laista, vaikka edustaja Katainen tunnisti ammattikorkeakoulujen tekevän jo nykyisin tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Kataisen mukaan lakiesityksen rajauksilla ja periaatteellisilla linjauksilla ammattikorkeakouluja voidaan kehittää siihen tehtävään, jota varten ne oli luotu. (PTK 122/2002 vp (16) ed. Katainen (kok).)

Vihreän eduskuntaryhmän puheenvuoroissa esitettiin huoli ammattikorkeakoululainsäädännön muuttumisesta liian samankaltaiseksi yliopistolain kanssa. Merkittävintä kritiikkiä lakiesitykselle antoi Oulun yliopiston emeritusprofessori, kansanedustaja Erkki Pulliainen, jonka mukaan esityksen ammattikorkeakoulujen tehtäviä koskeva 4 § vastasi muodoltaan lähes täysin niitä vaatimuksia, joita ministeriö edellytti yliopistoilta esimerkiksi aluekehittämisen osalta (PTK 122/2002 vp (8, 14) ed. Pulliainen (vihr)). Pulliaisen puheenvuorojen lisäksi myös muissa vihreän eduskuntaryhmän puheenvuoroissa lakien liiallinen yhtenäistyminen nähtiin ongelmana, mutta puheenvuorojen painopiste oli tutkimustoiminnan sijaan tutkintorakenteen kehittämisessä (PTK 122/2002 vp (7) ed. Brax (vihr); (5) ed. Krohn (vihr)). Myös keskustan eduskuntaryhmästä kommentoitiin, että lain pykälissä oli liiallista kopiointia yliopistolaista, sillä ammattikorkeakoulujen omasivat jo nyt hyvät, omat lähtökohdat toimintansa kehittämiseen (PTK 204/2002 vp (2) ed. Kerola (kesk)).

Vuoden 2014 lakimuutoksen lähetekeskustelussa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen työnjaon sotkeutuminen oli yleinen huoli puheenvuoroissa, joissa suhtauduttiin kriittisesti hallituksen esityksen ammattikorkeakoulujen tehtävien muutosta koskevaan kirjaukseen. Lakiesityksessä esitettiin, että ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevasta pykälästä poistettaisiin sana ”soveltava”. Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja Raija Vahasalo (kok) korosti, että työnjako ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä oli ollut selkeä ja että käsittelyssä oleva lakiesitys sotkisi tätä työnjakoa (PTK 41/2014 vp (2) ed. Vahasalo (kok)). Vahasalo mukaan tavoitteena tuli olla lainsäädäntö, joka ei jätä tulkinnan varaa siinä, mikä on yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välinen tehtävä tutkimustoiminnassa (PTK 41/2014 vp (40) ed. Vahasalo (kok)). Huolta kannettiin myös siitä, etteivät ammattikorkeakoulut mahdollisen muutoksen myötä enää palvelisi elinkeinoelämän ja aluekehittämisen tarpeita (PTK 41/2014 vp /12) ed. Karjula (kesk) (29); ed. Satonen (kok); (54) ed. Pekkarinen (kesk); (59) Rundgren (kesk)).

Vuoden 2014 lakimuutoksen tavoitteena oli myös kasvattaa ammattikorkeakoulujen autonomiaa ja toisaalta lisätä mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä korkeakoulujen välillä. Moni edustaja pitikin tärkeänä erottaa lainsäädännöllisesti ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen roolit, jotta roolit olisivat selkeät alueellisen yhteistyön näkökulmasta. (PTK 41/2014 vp (2) ed. Vahasalo (kok); (38) Nylander (r); (42) Tuppurainen (sd)).

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan muodollisen aseman vapaampaan muotoiluun positiivisemmin suhtautuneissa puheenvuoroissa korostettiin ammattikorkeakoulujen potentiaalin vahvempaa käyttöönottoa ja vähäteltiin sitä riskiä, että tutkimus- ja kehittämistoiminnan kirjaaminen lakiin tai sen muuttaminen laajempaan muotoon tulisivat merkittävästi muuttamaan ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan painopistettä.

Haluan itse uskoa, että työnjako tältä osin tulee olemaan entisenkaltainen pääsääntöisesti, eli ammattikorkeakoulut tekevät soveltavaa tutkimusta ja tiedekorkeakoulut perustutkimusta. Mutta tämä on tänä päivänä vähän veteen piirretty viiva, ja tältä osin ymmärrän ja hyväksyn tämän hallituksen esityksen. (PTK 41/2014 vp (3) ed. Gustafsson (sd).)

Eriyisesti vuoden 2002 eduskuntakeskustelussa osassa puheenvuoroista myös epäiltiin, että tiukoilla lainsäädännöllisillä rajoitteilla pyrittiin estämään ammattikorkeakoulujen kehittyminen ja tutkimustoiminnan lisääntyminen ammattikorkeakouluissa. Puheenvuoroissa uumoiltiin lakiesitykseen kriittisesti suhtautuvien edustajien pyrkivän myös suojelemaan yliopistojen asemaa ammattikorkeakoulujen kehittämisen kustannuksella. Vahvaa työnjakoa korkeakoulujen välillä kannattavien kansanedustajien näkemykset nähtiin vanhanaikaisina ja vastakkainasettelua vahvistavina.

Ainakin siltä vaikutti, kun lakia valmisteltiin, silloinhan oli vaikeuksia teillä hyväksyä se, että tutkimus tulee elimelliseksi osaksi myös ammattikorkeakoulujärjestelmää. Nämä teidän vastakkainasettelunne ja jakonne ovat vanhanaikaisia. Tässä on kokonaisuudesta kysymys. (PTK 204/2002 vp (3) ed. Tennilä (vas).)

Kokoomuksen kansanedustaja Markku Markkula puolustautui edustaja Tennilän kritiikkiin toteamalla, että sekä kokoomuksella että RKP:llä oli ollut merkittävä rooli ammattikorkeakoulujen synnyssä ja kehittämisessä (PTK 204/2002 vp (5) ed. Markkula (kok)).

Vuoden 2014 lakimuutoksen käsittelyn yhteydessä käytettiin puheenvuoroja, joissa kyseenalaistettiin kokonaan perusteet rajoittaa lailla ammattikorkeakoulujen mahdollisuuksia tehdä tutkimusta. Näissä puheenvuoroissa ammattikorkeakouluille haluttiin antaa vapaat kädet tehdä myös tieteellistä perustutkimusta. Perussuomalaisten Lauri Heikkilä katsoi, että jos ammattikorkeakouluilla on kykyä haastaa yliopistot perustutkimuksen puolella joillain tutkimusaloilla, tulisi se niille sallia (PTK 41/2014 vp (50) ed. Heikkilä (ps)).

Vuoden 2014 lakiesitystä esitellyt opetusministeri Krista Kiuru (sd) totesi yksikantaan, että olisi mahdotonta ajatella, että ammattikorkeakoulut korkeakouluina eivät tekisi lainkaan tutkimusta ja piti tärkeänä, että ammattikorkeakoulujen tutkimusroolia hallituksen esityksen mukaisesti vahvistetaan. (PTK 41/2014 vp (41) ed. Kiuru (sd).)

4.1.2 Ammattikorkeakoulujen soveltavan tutkimuksen ja yliopistojen perustutkimuksen ero

Tämän hetken työnjako on selkeä: ammattikorkeakoulut keskittyvät soveltavaan tutkimukseen, työelämälähtöiseen tutkimukseen ja koulutukseen ja yliopistot tieteen tekemiseen, perustutkimukseen. (PTK 41/2014 vp (21) ed. Tuppurainen (sd))

Eduskuntakeskusteluissa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen eroa tutkimus- ja kehittämistoiminnan saralla kuvattiin erottelemalla yliopistojen tehtäväksi tieteellisen perustutkimuksen tekeminen, kun taas ammattikorkeakoulujen tehtävänä oli käytännön sovelluksia ja työelämää lähellä olevan soveltavan tutkimuksen tekeminen. OECD:n Frascati-manuaalissa tutkimus- ja kehittämistoiminta jaettiin perustutkimukseen, soveltavaan tutkimukseen ja kehittämistoimintaan (OECD, 2015, 50–51). Kansanedustajien puheenvuoroissa käytettiin juuri manuaalin mukaista jaottelua erilaisista T&K-toiminnan tyypeistä puhuttaessa.

Kummankin käsittelyssä olevan lakimuutoksen eduskuntakeskusteluissa kansanedustajat tekivät selkeän kategorisen erottelun sen välille, mitä on yliopistojen tehtäviin kuuluva perustutkimus ja mitä ammattikorkeakoulujen tehtäviin kuuluva soveltavampi tutkimus- ja kehittämistoiminta. Näkemys soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja perustutkimuksen suhteesta ja luonteesta kytkeytyi vahvasti juuri ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tehtäviin. Ammattikorkeakoulujen soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan määrittely oli merkittävästi monipuolisempaa kuin yliopistojen perustutkimuksen luonteen kuvaus.

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoimintaa kuvattiin monipuolisesti, kuten alla olevassa edustaja Gustafssonin (sd) puheenvuorossa.

--soveltava tutkimus perustuu työelämälähtöisyyteen, käytännölliseen, kehittävään ja soveltavaan tutkimukseen, niin en tässä nyt käytännön tasolta ongelmia näe. Aivan niin kuin ministeri Rask totesi, tieteellinen perustutkimus kuuluu yliopistoihin. (PTK 122/2002 vp (9) ed. Gustafsson (sd).)

Käsitys perustutkimuksesta rakentui puheenvuoroissa selkeään oletukseen siitä, ettei perustutkimusta tarvinnut määritellä vaan kaikki keskusteluun osallistuvat ymmärsivät mitä sillä tarkoitetaan ja mikä yliopistojen rooli on sen toteuttamisessa. Ammattikorkeakoulujen tutkimustoiminnan luonteella nähtiin taas olevan huomattavasti laajempi joukko erilaisia tehtäviä ja rooleja. Vuoden 2002 lakimuutoksen yhteydessä ammattikorkeakoulujen tutkimustehtävä määriteltiin alueellisen kehittämistehtävän, työelämälähtöisyyden ja lakiesityksessä mainitun opetustehtäviin ja sen tavoitteisiin liittyvän tutkimustoiminnan kautta (PTK 122/2002 vp (3) ed. Katainen (kok); (4) ed. Kerola (kesk); PTK 204/2002 vp (15) ed. Väistö (kesk); (8) ed. Valpas (vas).)

Syvimmillään yhteistyö yritysten ja ammattikorkeakoulujen kanssa voi olla yhteisiä laitteistoja, sopimukseen perustuvia partnershipankkeita, koordinoituja laajahkojakin kansainvälisiä hankkeita ja ammattikorkeakoulujen jatkuvaa roolia yritysten sisäisessä osaamisen kehittämisessä. (PTK 122/2002 (9) vp ed. Gustafsson (sd).)

Vuoden 2002 lähetekeskustelussa esiintyi kiinnostavalla tavalla myös tutkimuksen vapaus managerialistisesti johdetussa ammattikorkeakoulussa ja sen toimintalogiikan erot verrattuna yliopistoihin. Kokoomuksen Markku Markkula nosti kysymyksen esiin lain 1. käsittelyssä korostaen sitä, että ammattikorkeakouluille kuuluva tutkimuksen ja opetuksen vapaus on erilaista kuin yliopistojen vapaudet. Markkula totesi,

-- että ammattikorkeakoulu toimii dynaamisena, vahvana yhteisönä, mutta että sen sisällä ei ole sitä vapautta tai mahdollista aivan eri suuntiin menemistä, mikä eräiltä osiltaan on hankaloittanut yliopistolaitoksen toimintaa. (PTK 204/2002 vp (10) ed. Markkula (kok).)

Ammattikorkeakoulussa tutkimuksen ja koulutuksen vapaus katsottiin siis määräytyvän korkeakoulujen omien strategisten tavoitteiden ja johdon antamien suuntaviivojen pohjalta, jolloin yksittäisellä opettajalla tai tutkijalla ei ole samaa vapautta määritellä oman

tutkimuksensa painopisteitä ja aiheita kuin yliopistoissa. Kommentin voi katsoa kritisoivan yliopistojen vapaan tutkimuksen periaatetta, jossa perinteisesti tutkijoilla on ollut itsellään vapaus määritellä oman tutkimuksensa aihealueet ja tutkimustavat. Ammattikorkeakoulujen ei haluttu puheenvuoroissa omaksuvan näitä epätoivottuja toimintamalleja omiin rakenteisiinsa.

Opetus- ja kulttuuriministeri Maija Rask korosti lain lähetekeskustelussa, ettei ammattikorkeakouluille oltu missään tapauksessa antamassa oikeutta vapaasti tehdä perustutkimusta. Rask hahmotti asiaa kuvaamalla, miten lakiesityksen käsittelyssä on mennyt sekaisin vapaa tutkimus ja tutkimuksen vapaus. Ministerin mukaan ammattikorkeakoululla on ja tulee olla tutkimuksen ja opetuksen vapaus, mutta vapaata tutkimusta ammattikorkeakouluissa ei ole tarkoitus tehdä. (PTK 122/2002 vp (1,15) min. Rask (sd).) Puheenvuorot kuvaavat hyvin sitä, miten ammattikorkeakoulujen toimintamekaniikka tutkimus- ja kehittämistoiminnan painopisteiden valintojen osalta nähtiin lähtökohtaisesti erilaisen kuin yliopistojen tutkimustoiminnan ohjaus ja strategiset valinnat.

Vuoden 2014 keskustelussa uusina ammattikorkeakoulujen tutkimustehtävää määrittelevinä tekijöinä tulivat mukaan työelämän uudistajan ja innovaattorin roolit. Innovaatiopuheen ja työelämän uudistajan roolin korostaminen tuovatkin esiin kasvaneen paineen ammattikorkeakouluja kohtaan, jonka myötä niiltä haluttiin entistä laadukkaampaa ja alueellista yrityscentää yhä nopeammin palvelevaa ja tukevaa kehittämis- ja innovaatiotoimintaa. (PTK 41/2014 vp (29) ed. Satonen (kok) ;(46) ed. Mäkipää (ps); (54) ed. Pekkarinen (kesk); (59) ed. Rundgren (kesk).)

Toisaalta esitetty työnjako nähtiin ongelmallisena, sillä jako soveltavaan tutkimukseen ja perustutkimukseen ei ollut täysin selvä ja yksiselitteinen. Edustaja Pulliainen (vihr) mukaan soveltava tutkimus- ja kehittämistoiminta on täysin riippuvaista perustutkimuksen tuottamasta pohjatiedosta ja teoreettisesta ymmärryksestä. (PTK 122/2002 vp (8) ed. Pulliainen (vihr).) Pulliainen puheenvuoron huomio perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen rajanvedon ongelmallisuudesta on ilmeinen. Tutkimusten perusteella suurimmalla osalla akateemisista tutkijoista tutkimus koostuu yhdistelmästä perus- ja soveltavaa tutkimusta. Perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen suhteellisia osuuksia tutkijan työssä selittää tutkijan ala, sillä tietyillä tieteenaloilla tutkimus nojaa vahvemmin perustutkimukseen, kun taas toisilla aloilla tutkimus on vahvemmin luonteeltaan soveltavaa tutkimusta. Toisaalta tutkimukset osoittavat, että Norjan lisäksi juuri Suomessa perustutkimuksella on yliopistoissa kansainvälisesti vertaillen vahva asema. (Bentley ym., 2015, 703–704).

Myös 12 vuotta myöhemmin keskustelussa pohdittiin edelleen soveltavan ja perustutkimuksen yksiselitteisen erottelun vaikeutta. Edustaja Gustafsson (sd) totesi, että rajanveto soveltavan tutkimuksen ja perustutkimuksen välillä on ”veteen piirretty viiva” ja edustaja Heikkilä (ps) totesi, että esimerkiksi tekniikan aloilla teknilliset tiedekunnat ja korkeakoulut sekä ammattikorkeakoulut tekevät päällekkäistä toimintaa. (PTK 41/2014 vp (3) ed. Gustafsson (sd); (50) ed. Heikkilä (ps).)

4.1.3 Horisontaalinen vai vertikaalinen suhde?

Ammattikorkeakoulujen soveltavan tutkimuksen ja yliopistojen tieteellisen perustutkimuksen erottelu voidaan tulkintatavasta riippuen nähdä Teichlerin jaottelun mukaisesti joko vertikaalisena tai horisontaalisena jakona. Horisontaalista tarkastelutapaa puoltaa se näkökulma, että soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja perustutkimuksen tutkimuskohteet poikkeavat toisistaan ja kohdistuvat siten lineaarisesti eri kohtaan tutkimus- ja innovaatioketjua. Akateemisen vetovoiman ja yhteiskunnallisen arvostuksen näkökulmasta soveltavan tutkimuksen ja perustutkimuksen välillä on tunnistettavissa vertikaalinen ulottuvuus, jossa perustutkimusta arvostetaan soveltavaa tutkimusta korkeammalle.

Kansanedustajien puheenvuoroissa soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja perustutkimuksen suhde pyrittiin kuvaamaan horisontaalisen suhteena, jossa eri tutkimustraditiot elävät rinta rinnan. Vertikaalisen asetelmasta tekee kuitenkin se, että kansanedustajat pelkäsivät ammattikorkeakoulujen tavoittelevan oikeutta tehdä perustutkimusta. Vaikka ammattikorkeakoululakia koskevassa keskustelussa yliopistojen roolia ei määritellä tarkemmin kuin suhteessa ammattikorkeakouluihin, on usein yliopistoille hyväksytyä ja toivottua tehdä perustutkimuksen ohella myös soveltavampaa ja työelämää lähempänä olevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tämän tehtävän lisääntymiseen viitataan erityisesti edustaja Pulliaisen (vihr) puheenvuoroissa. Pullaisen puheenvuorossa tuodaan esiin perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen välinen arvoasetelma, jossa soveltava tutkimus joutuu aina nojaamaan perustutkimuksessa tuotettuun tietoon:

- - ettei ole olemassa mitään soveltavaa tutkimusta eikä kehitystyötä ilman perustutkimusta. Ilman perustutkimuksen suomaan tietoa ja pohjaa ei ole olemassa soveltavaa tutkimusta, ei lainkaan. Se on ymmärrettävä, sitä on pystyttävä tekemään ja sen tekemisen osaaminen on pystyttävä osoittamaan opinnäytteessä, että sillä soveltavalla tutkimuksella on jotakin merkitystä. (PTK 122/2002 vp (8) ed. Pulliainen (vihr).)

Soveltavan tutkimuksen ja perustutkimuksen vertikaalinen erottelu esiintyy myös kansanedustajien keskustellessa korkeakoulujen kyvykkyyksistä. Sosialidemokraattien Jukka Gustafsson totesi omassa puheenvuorossaan vuoden 2014 keskustelussa, etteivät ammattikorkeakoulujen rakenteet kykene tuottamaan samanlaista osaamista tieteellisen tutkimuksen tekoon kuin tiedeyliopistojen traditiot ja metodologinen kyvykkyys (PTK 41/2014 vp (3) ed. Gustafsson (sd)).

Horisontaalinen jako korostui niin tiukemman duaalisen työnjaon kuin ammattikorkeakoululain vapaamman muotoilun kannattajien keskuudessa. Ammattikorkeakoulujen oma vahva työelämä- ja aluelähtöisen, soveltavan tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan rooli nähtiin rinnasteisena tieteelliselle perustutkimukselle. Keskustan Mauri Pekkarisen puheenvuoro kuvaa hyvin horisontaalista näkökulmaa puolustaneiden kansanedustajien suhtautumista soveltavan tutkimuksen ja perustutkimuksen väliseen suhteeseen:

Mitä enemmän laitetaan rahaa tieteelliseen perustutkimukseen ja mitä enemmän otetaan siitä soveltavasta päästä pois, sitä varmemmin tämä generaatio toimii entistä huonommin ja huonommin. Tässä mielessä minun mielestäni hallituksen panokset, mitkä se nyt kehysriihessään teki, eivät palvele, eivät satu siihen kohtaan, mihin nyt juuri lisäresursseja tarvittaisiin. (PTK 41/2014 vp (54) ed. Pekkarinen (kesk).)

Pekkarisen puheenvuoro on linjassa Jonathan Harwoodin esittämän ajatuksen kanssa, jonka mukaan ammattikorkeakoulumaiselle tekemiselle ei ole tilaa, jos sen taloudellisista toimintaedellytyksistä ei pidetä tuolta (Harwood, 2010, 420–422).

Vahvaa duaalista työnjakoa kannattavissa puheenvuoroissa vihjattiinkin, että ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan roolin laajentajat vähättelevät ammattikorkeakoulujen nykyisen tutkimustoiminnan arvoa. Opetusministeri Kiuru (sd) puolustautui tätä väitettä vastaan toteamalla, ettei se tutkimus, mitä tehdään muualla kuin perustutkimuksen piirissä, ole sen vähemmän arvokasta kuin perustutkimus ja että esitetty ammattikorkeakoulujen tutkimustoiminnan luonnetta koskeva muutos vain vahvistaisi niiden nykyistä tutkimustehtävää (PTK 41/2014 vp (41) ed. Kiuru (sd)).

4.2 Akateeminen vetovoima

Akateemisen vetovoiman hillintä näkyi laajasti kansanedustajien puheenvuoroissa sekä vuoden 2002 että vuoden 2014 ammattikorkeakoululain muutosta koskevissa eduskuntakeskusteluissa. Kuten edellisessä alaluvussa todettiin, suhtautui merkittävä osa kansanedustajista ja puolueista kriittisesti ammattikorkeakoulujen tehtäviä määrittelevän lakipykälän muotoiluun siten, että se mahdollistaisi ammattikorkeakouluille oikeuden tai velvollisuuden tehdä perustutkimusta. Kansanedustajien puheenvuorot keskittyivät Kyvikin määritelmän mukaisesti akateemisen vetovoiman institutionaaliseen, sektoraaliseen ja poliittiseen ulottuvuuteen sekä erityisesti Schüllin listaan lisäämään tutkimuksen imun ulottuvuuteen. Myös henkilöstöstä nouseva akateeminen vetovoima esiintyy aineistossa paikoitellen.

Kansanedustajien käymä pohdinta ammattikorkeakoulujen tutkimustoiminnan roolista ja luonteesta on jo itsessään kamppailua akateemisen vetovoiman poliittisen imun vahvuuden kasvattamisesta ja hillitsemisestä. Lainsäädännön asettamalla rajoitteilla sekä hallinnon antamalla formaalilla ja informaalilla ohjauksella on merkittävä vaikutus siihen, kuinka vahvasti muut akateemisen vetovoiman osa-alueet voivat vaikuttaa ammattikorkeakouluissa. Korkeakoulujen tehtävistä, tutkintorakenteesta, henkilöstöstä ja rahoitusohjauksesta säädetään lailla ja asetuksilla eikä korkeakoulu voi itsenäisesti lähteä muuttamaan käytössään olevia tutkintonimikkeitään tai tehtäviään, vaan se tarvitsee aina poliittisen tuen muutoksen tekemiseen. Poliittisella päätöksentekijällä on siis suomalaisessa järjestelmässä merkittävä portinvartijan rooli akateemisen vetovoiman säätelijänä. Toisaalta erityisesti tutkimus- ja kehittämistoiminnan painopisteiden osalta tuo vaikutusvalta on huomattavasti kapeampi kuin koulutusta koskevassa sääntelyssä, sillä ohjausjärjestelmä ei estä perustutkimuksen kaltaisen tutkimuksen tekemistä tai rahoituksen hakemista esimerkiksi Suomen Akatemian rahoitusinstrumenteista.

Akateemisen imuun liittyvät tutkinto-ohjelmia, opiskelijoita ja hakijoita koskevat vetovoiman teemat esiintyivät puheenvuoroissa, mutta nämä teemat menivät suurimmaksi osaksi ohi tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevasta tarkastelusta ja koskivat lähinnä ammattikorkeakoulututkintojen suhdetta yliopistotutkintoihin. Tällaisia puheenvuoroja pitivät muun muassa vihreiden kansanedustajat Tuija Brax ja Irina Krohn, jotka näkivät jatkotutkintokoulutusten eli ylempään korkeakoulututkintoon johtavan koulutuksen laajentamisen ammattikorkeakouluihin korruptoivan ammatillisen korkeakoulutuksen ja tuottavan Suomen työmarkkinoille vääränlaisia ja taidoltaan riittämättömiä osaajia (PTK

122/2002 vp (7) ed. Brax (vihr); (5) ed. Krohn (vihr). Koska tässä työssä painopiste on juuri tutkimus- ja kehittämistoiminnan tarkastelussa, jätän tutkintorakennetta koskevat puheenvuorot sivuun siltä osin, kun ne eivät suoraan koske myös ammattikorkeakoulujen T&K-toimintaa.

4.2.1 Akateeminen vetovoima ja luottamus ammattikorkeakoulujen uskollisuuteen tehtävälleen

Kansanedustajien puheenvuoroissa suurin huoli liittyi perustutkimuksen synnyttämään akateemiseen vetovoimaan, joka ilman rajoituksia ajaisi ammattikorkeakoulut tekemään samanlaista tutkimusta kuin yliopistot ja siten menettämään luonteenomaisen roolinsa työelämää lähellä olevana soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan tekijöinä. Tätä näkemystä kuvaa hyvin edustaja Kataisen (kok), puheenvuoro, jossa todetaan selkeästi pelko ammattikorkeakoulujen lipeämisestä omasta lestistään.

--haetaan ne intohimot nimenomaan työelämän kehittämisen ja siihen hyvinkin likellä olevan soveltavan tutkimuksen piiristä eikä tavallaan innostuta uusista mahdollisuuksista siten, että lähdetään kehittymään niille aloille, jotka eivät välttämättä ammattikorkeakoululle tämän lain hengen eikä lain kirjaimen mukaan lainkaan kuulu. (PTK 122/2002 vp (3) ed. Katainen (kok).)

Edustaja Kataisen viesti on selkeä sen osalta, ettei ammattikorkeakoulujen toivottu tekevän samoja asioita yliopistojen kanssa. Puheenvuoron sanavalinnat intohimoista ja innostumisesta viittaavat juuri akateemiseen vetovoiman institutionaaliseen imuun, joka piti padota tiukalla lakisääteisellä rajanvedolla siihen, mikä on sallittua ja mikä kiellettyä.

Vihreiden eduskuntaryhmän jäsen, edustaja Tuija Brax nosti omassa puheenvuorossaan perinteisen akateemiseen vetovoimaan liittyvän huolen, jossa oppilaitosten tai tutkintojen statusta pyritään muuttamaan vain nimeä vaihtamalla, ilman todellista sisällöllistä muutosta.

Itse aloittaisin mieltimällä hiukan sanamagia-asioita. Kun minä olin pieni, oli kouluja, joita kävivät pienemmät, kansakouluja ja oppikouluja, ja osa meni sitten ammattikouluun, oli lukioita ja opistoja ja yliopistoja. Jossain tässä matkan varrella, minun keski-ikäisen elämäni aikana, tämä instituuttien nimimagia on jo edennyt niin, että opistoista tehtiin oppilaitoksia ja sitten myöhemmin, kun oppilaitoskaan ei riittänyt, nyt näitä vanhan järjestelmän, josta Saksa on pikkuhiljaa luopumassa, mukaisia ammattikorkeakouluja. (PTK 122/2002 vp (7) ed. Brax (vihr).)

Edustaja Braxin käyttämät termit ”sanamagia” ja ”nimimagia” sekä oppilaitosten nimien muuttamista koskevan historian läpikäynti antavat kuvan siitä, etteivät aiemmin tehdyt muutoksen ammatillisessa koulutuksessa ja ammatillisessa korkeakoulutuksessa ole johtaneet todelliseen muutokseen oppilaitosten tekemässä koulutuksessa ja sen sisällöissä. Sana- ja nimimagia viittaavat selkeästi haitalliseen institutionaaliseen imuun, jonka myötä uusilla tai statukseltaan korkeammilla nimikkeillä pyritään kasvattamaan instituutioiden arvoa ilman, että saavutetaan nimikkeen edellyttämää vaatimustasoa. Sana- ja nimimuutoksilla siis saadaan maagisesti aikaan kyvykkyyden ja laadun nousu kuin itsestään.

Akateemisen vetovoiman patoamisen kannalta kiinnostava huomio liittyy sosialidemokraattien Mikko Elon puheenvuoroon, jossa hän korostaa SDP:n ja kokoomuksen eroja tavassa puhua ammattikorkeakouluista. Elon mukaan kokoomuksen kannoissa korostuu ammattikorkeakoulujen ”amatillinen” ulottuvuus, kun taas sosialidemokraateille tärkeää on korostaa ammattikorkeakoulujen ”korkeakoulu” ulottuvuutta. Elon mainitsema amatillinen ulottuvuus näkyy erityisesti edellä kuvatussa edustajan Braxin puheenvuorossa. Soveltava tutkimustoiminta kuului Elon mukaan elimellisesti ammattikorkeakoulujen tehtäviin korkeakouluina. Edustaja Elo myös korosti, että jos ammattikorkeakouluista halutaan aidosti kasvattaa täysvaltaisia korkeakouluja, tulisi esimerkiksi professorin ammattinimikkeen ja maisterin tutkintonimikkeen käyttöönottoa harkita vakavasti. (PTK 122/2002 vp (2) ed. Elo (sd).) Edustajan Elon ehdotus nimikkeiden käyttööntamisesta on suora osoitus akateemisen vetovoiman institutionaalista imusta, jossa aitoa korkeakoulun asemaa ei voida saavuttaa ilman akateemisen yhteisön tunnustamia nimikkeitä ja titteleitä.

SDP:n Jukka Gustafsson toppuutteli huolta akateemisen vetovoiman lisääntymisestä toteamalla, että ammattikorkeakoulut näyttävät aidosti uskovan missioonsa työelämän alueellisina kehittäjinä. Gustafsson myös totesi, etteivät yliopistotkaan näe ammattikorkeakouluille nyt suunniteltua roolia ongelmallisena, sillä jo nyt ammattikorkeakoulut ovat ottaneet sellaisia tehtäviä tutkimuksen saralla itselleen, joita yliopistot eivät ole pitäneet tarpeellisen tai katsoneet itselleen soveltuvina. (PTK 122/2002 vp (9) ed. Gustafsson (sd).)

SDP:n edustajien puheenvuoroista voidaan tulkita, että puolueessa ei nähty tarvetta akateemisen vetovoiman patoamiselle, sillä korkeakouluina ammattikorkeakouluille kuuluivat vuoden 2002 lakiuudistuksessa tehdyt muutokset lainsäädäntöön ja toisaalta uskottiin, että ammattikorkeakoulut tunnistavat erilaisena roolinsa verrattuna yliopistoihin.

Sosialidemokraatit näyttävätkin tukeneen sektoraalisen imun vahvistumista, jolla tuettaisiin ammattikorkeakoulujen kyvykkyyden ja aseman vahvistumista suhteessa yliopistoihin.

Vuoden 2014 lakimuutoksen yhteydessä akateemisen vetovoiman imun pelättiin haittaavan duaalimallin toimivuutta. Kansanedustajat puolue- ja hallitus-oppositio-rajojen yli korostivat laajasti, ettei lakimuutos saa johtaa työnjaon hämärtymiseen ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä. Keskeinen ero näkemyksissä syntyi kuitenkin siinä, nähtiinkö esitetty uusi tutkimus- ja kehittämistoimintaa koskevan tehtävän muotoilu sellaisena, jonka myötä ammattikorkeakoulut lipeävät niille tarkoitetusta roolistaan sellaiseen toimintaan, joka niille ei ajateltu kuuluvan. Tätä linjaa kuvastaa hyvin keskustan eduskuntaryhmän edustajan Mauri Pekkarisen toteamus.

Minusta olisi erittäin tärkeätä, että ammattikorkeakoulu instituutiona ei pyrikään — niin kuin täällä on kyllä se asia ihan oikein mielestäni monessa puheenvuorossa tullut esille — tekemään tieteellistä perustutkimusta. (PTK 41/2014 vp (54) ed. Pekkarinen (kesk).)

Eriyisesti kokoomuksen suunnalta esitettiin huoli perustutkimuksen tenhosta, joka vetää ammattikorkeakoulut pois työelämäläheisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan ääreltä. Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja Raija Vahasalo (kok) kuvasi pelon varsin suoraan omassa puheenvuorossaan.

Me emme voi millekään toivotaan toivotaan -periaatteelle tehdä lainsäädäntöä — siten että toivotaan, että se pysyy soveltavassa tutkimuksessa, mistä kaikki täällä herttaisen yksimielisesti ovat samaa mieltä — vaan kyllä lakipykälien pitää olla niin yksiselitteisen eksakteja, ettei tällöistäkään keskustelua sitten tarvitsisi jälkeenpäin tämän salin ulkopuolella käydä, mikä on amk:n tehtävä tutkimuksissa, mikä on yliopistojen tehtävä tutkimuksissa. (PTK 41/2014 vp (40) ed. Vahasalo (kok).)

Sivistysvaliokunnan puheenjohtaja Vahasalo vaati opetusministeriltä ja lakiesitystä kannattavilta edustajilta näkemyksiä siitä, miksi lakiesityksen sanamuodot oli kirjattu muotoon, joka mahdollisti laveamman tulkinnan ammattikorkeakoulujen tutkimustehtävästä. Myös moni muu kokoomuksen kansanedustaja toi esiin näkemyksen, jonka mukaan ammattikorkeakoulujen tuli pysyä uskollisena tehtävälleen työelämäläheisen soveltavan tutkimuksen tekijänä. Akateeminen vetovoima ei tule näissä puheenvuoroissa suoraan esiin, mutta soveltavan tutkimustehtävän korostaminen viittaa siihen, että huoli toiminnan

painopisteen muuttumisesta oli puheenvuorojen taustalla. (PTK 41/2014 vp (13) ed. Lauslahti (kok); (29) ed. Satonen (kok); (45) Ed. Vikman (kok).)

Samoja pelkoja löytyi myös perussuomalaisten, keskustan ja RKP:n kansanedustajien joukosta. Perussuomalaisten kansanedustajista muun muassa Pirkko Mattila totesi puheenvuorossaan, että ammattikorkeakoulut säilyttävät parhaiten oman tonttinsa työelämälähtöisen yhteistyön ja tutkimuksen avulla (PTK 41/2014 vp (57) ed. Mattila (ps)). Keskustapuolueessa suurinta huolta ammattikorkeakouluja uhkaavasta akateemisesta vetovoimasta piti yllä Mauri Pekkarinen. Pekkarisen huoli keskittyi erityisesti siihen, että perustutkimuksen kaltaista tutkimustoimintaa tehtiin Suomessa nykyisin liikaa ja panostuksia pitäisi lisätä enemmän toimiin, ”*jotka nimenomaan kohdistuvat tuon yrittäjyyden ja sen osaamispotentiaalin muuttamiseksi nyt niiden yritysten tekemiksi tuotteiksi ja tavaraksi*” (PTK 41/2014 vp (54) ed. Pekkarinen (kesk.)). Ammattikorkeakouluja tuli Pekkarisen mukaan siksi estää lipumasta perustutkimuksen tielle ja varmistaa niille riittävä rahoitus työelämäläheisen tutkimuksen tekemiseen. Edustaja Pekkarisen puheenvuoroissa näkyy samaa ajattelua, kuin kokoomuksen Markku Markkulan vuoden 2002 lakiesityksen käsittelyssä pitämässä puheenvuoroissa, joissa suhtauduttiin kriittisesti yliopistojen tutkimustoiminnan hyödyllisyyteen ja perustutkimuksen painottamiseen.

Edustaja Vahasalon, edustaja Pekkarisen ja muiden hallituksen esitykseen kriittisesti suhtautuneiden kansanedustajien voidaan katsoa pyrkineen estämään poliittisen ohjauksen imun kasvua estämällä sellaiset pykälämuutokset, jotka olisivat helpottaneet ammattikorkeakouluja seuraamasta institutionaalista imua perustutkimuksen suuntaa. Sivistysvaliokunnan edustajat lupasivatkin lähetekeskustelussa, että hallituksen esityksen sanamuodot otetaan vielä tarkasteluun, jotta varmistetaan tehtävänjaon selkeys myös tulevaisuudessa (PTK 41/2014 vp (38) ed. Nylander (rkp)).

Hallituksen esitystä vahvimmin puolustaneiden SDP:n kansanedustajien puheenvuoroissa pidettiin tärkeänä pitää kiinni duaalisesta korkeakoulujärjestelmästä, mutta huolta akateemisen vetovoiman tenhosta ei puheenvuoroissa tullut ilmi. Puheenvuoroissa uskottiin, että ammattikorkeakoulut pysyvät tehtävälleen uskollisena lainsäädännön uudesta muotoilusta huolimatta (PTK 41/2014 vp (3) ed. Gustafsson (sd); ed. (21) Tuppurainen (sd); (41) min. Kiuru (sd)). Opetusministeri Kiuru (sd) korosti, että ammattikorkeakoulujen pysymistä uskollisena tehtävälleen seurataan opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta tulossopimusneuvotteluiden

yhteydessä ja siten ministeriö huolehtii, että ammattikorkeakoulut toteuttavat sille laissa määriteltyä tehtävää (PTK 41/2014 vp (67) min. Kiuru (sd)).

Kiinnostavalla tavalla myös perussuomalaisten kansanedustajien joukoista löytyi edustajia, joiden mielestä vapausasteita ammattikorkeakoulujen tekemiselle olisi tarpeen lisätä ja että akateemisella vetovoimalla voisi olla jopa positiivinen vaikutus korkeakoulutuksen laatuun ja tehokkuuteen.

Jos uusille aloille soveltavasta tutkimuksesta kehitty luonnollisesti myös tieteellistä tutkimusta (Puhemies koputtaa), niin sehän pitäisi sallia eikä meidän täällä eduskunnassa pitäisi asettaa rajoja. (PTK 41/2014 vp (38) ed. Heikkilä (ps).)

Näissä puheenvuoroissa painotettiin usein kilpailun synnyttämää tehokkuutta, jota käsitellen tarkemmin seuraavassa luvussa.

4.2.2 Henkilöstöstä lähtevä akateeminen imu

Yksi keskeinen akateemisen vetovoiman ilmenemismuoto liittyy ammattikorkeakoulujen henkilöstöstä lähtevään akateemiseen vetovoimaan. Ammattikorkeakoulujen henkilöstö on ollut koko niiden historian ajan pääpainotteisesti yliopistokoulutettua, sillä ammattikorkeakoulujen perustamisen yhteydessä päätettiin korottaa ammattikorkeakoulujen opetushenkilöstön kelpoisuusehtoja verrattuna aiempiin opistoasteen aikaisiin kelpoisuusehtoihin (Eduskunta, 1994, 33–34). Lehtorin pätevyyteen kelpaavien henkilöiden kouluttaminen on ollut ammattikorkeakouluissa mahdollista vasta vuoden 2002 lakimuutoksen jälkeen ja yliopettajilta edellytetyn lisensiaatin tai tohtorin tutkinnon voi suorittaa Suomessa vain yliopistoissa. Toisaalta pääasiassa tutkimus- ja kehittämistehtävissä toimivan henkilöstön osalta ammattikorkeakoululaki ja asetukset eivät määritä tarkemmin, että minkä tasoinen tutkinto esimerkiksi tutkijan tehtävissä toimivalla henkilöllä tulisi olla. Vuoden 2002 lakimuutoksen 1. käsittelyssä edustaja Matti Väistö (kesk) totesikin, että päätös opetushenkilöstön koulutustason nostosta oli aikanaan ollut oikea ratkaisu (PTK 204/2002 vp (15) ed. Väistö (kesk)).

Ammattikorkeakoulujen henkilöstön taustan vuoden 2002 lakiesityksen käsittelyn yhteydessä nosti esiin sosialidemokraattien Jukka Gustafsson, joka totesi:

Myös monissa ammattikorkeakouluissa toimii johtotehtävissä vahvan yliopistotaustan ja -uran omaavia ihmisiä. Silti uskon, tuntien myös monet heistä, ettei mitään todellista

rakenteellista ristiriitaa tai sovittamattomia ongelmia ole olemassa. (PTK 122/2002 vp (9) ed. Gustafsson (sd).)

Gustafssonin puheenvuoro oli vastaus erityisesti edustaja Kataisen (kok) ja vihreän eduskuntaryhmän puheenvuoroihin, jossa esitettiin huoli akateemisen vetovoiman imusta ammattikorkeakouluissa, jos lainsäädäntöä muutettaisiin. Vaikka edustaja Katainen ja vihreiden kansanedustajat eivät suoraan tuoneet esiin henkilöstön aiheuttamaa painetta muuttaa tekemisen painospistettä, halusi Gustafsson puheenvuorollaan tuoda esiin, ettei ammattikorkeakoulujen henkilöstön yliopistotausta ohjaa ammattikorkeakoulujen prioriteetteja yliopistojen suuntaan, vaikka lainsäädännön muutos tätä osin mahdollistaisi. Gustafsson ei siis uskonut Kyvikin luokittelun mukaiseen henkilöstöstä lähtevään akateemiseen vetovoimaan.

Vuoden 2014 lakiuudistuksen yhteydessä henkilöstön tuottaman akateemisen imun nosti esiin perussuomalaisten Lauri Heikkilä, joka ei nähnyt lainkaan ongelmana tutkijakoulutuksen suorittaneen ammattikorkeakoulujen henkilökunnan ponnisteluja tehdä yliopistotasosta tutkimusta.

Mitä tulee tieteelliseen tutkimukseen ja soveltavaan tutkimukseen, niin myöskin ammattikorkeakouluissa on nykyisin paljon tohtorikoulutuksen suorittaneita opettajia, jotka ovat yhtä hyvin kyykkäitä ohjaamaan myöskin yliopistotasosta tutkimusta kuin yliopistojenkin opettaja. (PTK 41/2014 vp (38) ed. Heikkilä (ps).)

Heikkilä nosti omassa puheenvuorossaan esiin myös sen tosiasian, että yliopistoissa on aliarvioitu soveltavan tuotekehityksen ja käytännöllisiä sovelluksia tuottavan tutkimuksen merkityksen akateemisen kulttuurin ja puutteellisten kannusteiden vuoksi. (PTK 41/2014 vp (60) ed. Heikkilä (ps)). Edustaja Heikkilän puheenvuoro kuvaakin hyvin sitä ristiriitaa, joka yliopistoille osoitetaan toisaalta huipputason perustutkimuksen tekijänä ja toisaalta työelämäläheisen T&K-toiminnan toteuttajana. Tässä kamppailussa akateeminen meritoituminen ja vetovoima ovat yliopistoissa hallitsevassa roolissa, toisin kuin ammattikorkeakouluissa.

Henkilöstön suora vaikutus ei muuten esiintynyt kansanedustajien puheenvuoroissa, vaan akateemisen vetovoiman vaikutukselle alttiina toimijana nähtiin yksittäisten opettajien ja tutkijoiden sijaan abstraktimpi ammattikorkeakoulu. Henkilöstön paineesta tulevan akateemisen imun voidaan katsoa olevan osa laajempaa ammattikorkeakouluihin kohdistuvaa akateemisuuden tenhoa.

Kysymys akateemisen vetovoiman vahvistamisesta tai patoamisesta tiivistyi lopulta siihen, millaisena koulutus- ja tutkimusorganisaationa ammattikorkeakoulut nähtiin, millaista tutkimus- ja kehittämistoimintaa niiden toivottiin tekevän ja miten ammattikorkeakoulujen tehtäväkentän muutosten koettiin vaikuttavan yliopistojen toimintakenttään. Ammattikorkeakoulujen tutkimusroolin vahvistajien puheenvuoroissa tutkimus- ja kehittämistoiminta nähtiin elimellisenä osana korkeakoulun toimintaa ja siten välttämättömänä osana myös ammattikorkeakoulujen toimintaan. Näissä puheenvuoroissa akateemista vetovoimaa ei nähty yksistään pahana asiana, sillä tutkimuskyvykkyyden vahvistaminen nähtiin toivottavana kehityskulkuna, jonka vahvistamisen tunnistettiin edellyttävän kehittymistä osin yliopistojen suuntaan. Kantaa edustaneet kansanedustajat uskoivatkin Ulrich Teichlerin kuvaamalla tavalla siihen, että suomalaisten ammattikorkeakoulujen vahva ammatillisesta koulutuksesta kumpuava traditio suojaa niitä akateemisuuden houkutukselta.

Akateemisen vetovoiman patoamista tukevia puheenvuoroja esittäneet kansanedustajat perustelivat näkemystään ennen kaikkea sillä, että ilman tarkkaa tehtävämäärittystä akateemisen vetovoiman imu tulisi nielaisemaan ammattikorkeakoulujen nykymuotoisen soveltavan ja työelämäläheisen tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja ohjaisi ammattikorkeakoulut tekemään yliopistoille luonteenomaista tieteellistä perustutkimusta. Vahvan lainsäädännöllisen eron kannattajat näkivät akateemisen vetovoiman piilevän imun ammattikorkeakoulujen sisällä ja pelkäsivät sen hallitsematonta vapautumista, jos lainsäädännöllä ei tarpeeksi vahvasti suitsittaisi niiden tehtäväkenttää. Tämän kannan edustajat uskoivat taas enemmän Jonathan Harwoodin näkemykseen, jonka mukaan politiikan tulee aktiivisesti suojata ja ohjata ammattikorkeakouluja pysymään omalla tontillaan. Erityisen vahvasti tämä näkökulma korostui niissä puheenvuoroissa, joissa vaadittiin rahoituksen kohdentamista selkeämmin ammattikorkeakoulujen aluekehittämistä tukevaan soveltavaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan.

Akateeminen vetovoima yhdistyy kiinnostavalla tavalla edellisessä luvussa käsiteltyyn tutkimustoiminnan horisontaaliseen ja vertikaaliseen tarkasteluun. Akateemisen vetovoiman voidaan selittää syntyvän akateemisen yhteisön ja laajemmin yhteiskunnan arvostusten perusteella, joissa yliopistomainen, luonteeltaan perustutkimuksellinen toiminta nähdään arvostetumpana ja laadukkaampana kuin aluekehittämistä painottava, soveltava tutkimus- ja kehittämistoiminta Teichlerin arvomäärittelyn mukaisesti. Akateemisen vetovoiman

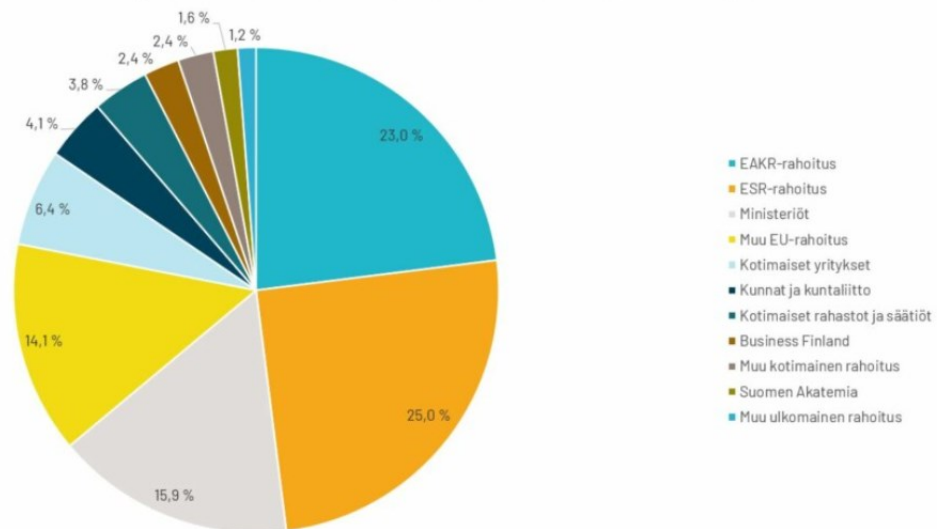
patoamisen tarve osoittaakin, että perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen välillä on vertikaalinen suhde, vaikka ammattikorkeakoulujen tutkimustehtävän laajentamisen vastustajat koittivat puheenvuoroissaan kääntää asetelman horisontaaliseen asentoon.

4.3 Markkinavetovoima

Uusliberaaliin yhteiskuntapolitiikkaan nojautuvan markkinavetovoiman kasvu korostaa usein kilpailun merkitystä keinona synnyttää tehokkuutta julkisissa organisaatioissa. Korkeakoulujen osalta tämä on tarkoittanut rahoitus- ja ohjausjärjestelmien kehittämistä korostamaan suoritteita ja tuloksellisuutta, korkeakoulujen ohjaamista managerialistiseen johtamismalliin ja yhtenäisten laadunhallintajärjestelmien luomista. Ammattikorkeakoulujen osalta muutokset ovat olleet suhteessa pienempiä kuin yliopistoissa, sillä niiden aiempi kuntayhtymämuoto ja erityisesti myöhempi osakeyhtiömuoto ovat tehneet niistä johtamisjärjestelmän näkökulmasta managerialisesti johdettuja organisaatiota. Ohjaus- ja rahoitusjärjestelmän muutokset ovat pakottaneet ammattikorkeakouluja kehittämään toimintaansa samaan suuntaan yliopistojen kanssa tulosvastuun kasvun myötä, kuitenkin yliopistoja huomattavasti pienemmillä resursseilla.

Vaikka korkeakoulujen rahoitus- ja ohjausjärjestelmiä sekä laadunhallinnan malleja on kehitetty yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa yhtenäisten periaatteiden mukaan, on varsinainen kilpailu korkeakoulujen välillä pidetty duaalimallin mukaisissa siiloissa. Rahoitusmallin sisällä yliopistot ja ammattikorkeakoulut eivät siis kilpaile samasta rahoituksesta, vaan rahoitus on kohdennettu kummankin korkeakoulusektorin omalle budjettimomentille (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2024).

Ammattikorkeakoulujen ulkoinen TKI-rahoitus rahoituslähteen mukaan vuonna 2022

KUVIO 3: Ammattikorkeakoulujen ulkoinen TKI-rahoitus rahoituslähteen mukaan vuonna 2022 (Maxenius 2023)

Kuvaavaa on myös se, etteivät ammattikorkeakoulu saa juurikaan tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitusta opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituslähteistä, kuten Suomen Akatemialta. Ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan kansalliset rahoituslähteet ovat pitkälti työ- ja elinkeinoministeriön hallinnoimissa rahoituslähteissä sekä eurooppalaisissa koheesiopoliittisissa rakennerahastoissa. Duaalinen työnjako ei siis näy yksin korkeakoulusektoreiden omina budjettimomentteina, vaan myös muun kilpaillun tutkimusrahoituksen kohdentumisessa. (Maxenius, 2023)

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta ja sen rooli linkittyvät korkeakoulujärjestelmän tehokkuuden ja tuloksellisuuden kysymyksiin, jotka ovat keskiössä uuden julkijohtamisen oppimien maailmassa. Toiminnan luonne kytkeytyy erityisesti kysymykseen siitä, millaista toimintaa ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan tulisi olla, jotta se palvelisi parhaalla mahdollisella tavalla Suomen kansallisia tavoitteita talouskasvun ja kilpailukyvyn näkökulmasta. Kysymys linkittyy siten kiinteästi siihen, onko ammattikorkeakoulujen T&K-toiminnan järkevää lähentyä yliopistojen tutkimustoimintaa ja siten vahvistaa omaa kyvykkyyttään ja kirittää yliopistoja kilpailemalla samalla T&K-toiminnan sektorilla? Vai onko tehokkaampaa kohdentaa tutkimus- ja kehittämistoiminnan resurssit tarkemman työnjaon mukaisesti eri korkeakoulusektoreille tai jopa yksittäisille korkeakouluille vaikuttavuuden ja laadun turvaamiseksi? Vai onko lopulta

koko binäärinen korkeakoulujärjestelmä nykymuodossaan tarpeellinen tehokkaan ja laadukkaan korkeakoulujärjestelmän näkökulmasta?

4.3.1 Tehokkuutta kilpailulla tai tiukalla työnjaolla?

Kansanedustajien puheenvuoroissa on tunnistettavissa kolme erilaista markkinavetoisuuden tehokkuutta korostavaa lähestymistapaa korkeakoulusektorien välisen työnjaon kehittämisestä tutkimus- ja kehittämistoiminnan osalta.

- 1) **Tiukka työnjako turvaa tehokkuuden ja laadun.** Tätä linjaa edustavien edustajien puheenvuoroissa korostui näkemys, jonka mukaan työnjako tulee olla selkeä korkeakoulusektoreiden välillä ja kilpailu esimerkiksi resursseista näiden sektoreiden välillä saattaa pahimmillaan johtaa tulosten heikkenemiseen.
- 2) **Lakiin perustuva työnjako, mutta ammattikorkeakoulujen tehtäväkuvaa laajentamalla ja kyvykkyyttä vahvistamalla.** Tätä linjaa edustavissa puheenvuoroissa korostettiin ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen selkeää työnjakoa perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen välillä, mutta haluttiin varmistaa ammattikorkeakouluille kyky kehittää toimintaansa.
- 3) **Avoin kilpailu tuo tehokkuutta.** Näissä puheenvuoroissa katsottiin, ettei ammattikorkeakouluilla tule asettaa rajoitteita tutkimus- ja kehittämistoiminnalle, vaan mahdollistaa kilpailu perustutkimuksessa yliopistojen kanssa. Kilpailun uskottiin parantavan tuloksia niin yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa.

Tiukan työnjaon kannattajia löytyi ensi sijassa oikeistopuolueiden piiristä, joissa kilpailun lisäämisen ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä ei nähty tuottavan mitään hyvää, vaan pikemminkin pelättiin sen johtavan tutkimuksen laadun heikkenemiseen ja resurssien hukkaan heittämiseen. Tätä kantaa edustavat kansanedustajat vastustivat usein myös ammattikorkeakoulujen T&K-tehtävän laajentamista lainsäädännössä. Näkemystä kuvaa hyvin perussuomalaisen Kimmo Kivelän näkemys kilpailun lisäämisestä:

Paperilla työnjako tiedekorkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen kesken on selkeä, mutta käytännössä on kuitenkin tullut tätä hämmennystä aiheuttavaa tilannetta, eikä ole kovin kannustavaa se, että tiede- ja ammattikorkeakoulut ryhtyvät kilpailemaan, koska siitä kilpailusta ei välttämättä synny uutta, vaan sen vaikutus on köyhdyttävä. (PTK 41/2014 vp (36) ed. Kivelä (ps).)

Sivistysvaliokunnan puheenjohtajana vuonna 2014 toimineen Raija Vahasalon (kok) puheenvuorossa esiintyi huoli Suomessa tehtävän tutkimuksen tasosta, jos kaikki korkeakoulut rupeavat tekemään kaikkea eikä resursseja kohdenneta tehokkaalla tavalla. Vahasalon johtopäätös oli, että ammattikorkeakoulujen tunkeutuminen perustutkimuksen kentälle johtaisi siellä tehtävän tutkimuksen tason heikkenemiseen. (PTK 41/2014 vp (2) ed. Vahasalo (kok).). Vuoden 2002 keskustelussa Jyrki Katainen taas vihjasi, että ammattikorkeakouluissa on vielä merkittäviä kehittämistarpeita laadun osalta, jotta ne voisivat tehdä soveltavaa tutkimustakaan uskottavasti (PTK 122/2002 vp (3) ed. Katainen (kok)). Monissa puheenvuoroissa korostettiin, että omista selkeistä tehtäväkuvista kiinni pitäminen palvelee yhteiskuntaa kaikkein tehokkaimmalla tavalla.

Kilpailun lisääntymiseen kriittisesti suhtautuneissa puheenvuoroissa korostui jo akateemista vetoa käsitellessä luvussa esiintynyt huoli ammattikorkeakoulutuksen muuttumisesta epätoivottuun suuntaan sen lähentyessä yliopistojen tutkimustraditiota. Näissä puheenvuoroissa ammattikorkeakoulujen työelämälähtöinen soveltava ja aluekehitystä tukeva tutkimustoiminta oli juuri sitä kilpailukykyä ja innovaatioita tuottavaa toimintaa, jota Suomi tarvitsi (PTK 41/2014 vp (59) ed. Rundgren (kesk)). Tätä näkemystä oli erityisesti keskustapuolueen edustajien puheenvuoroissa, kuten tässä edustaja Pekkarisen puheenvuorossa.

Meillä on Suomen Akatemit, meillä on yliopistoinstituutio, meillä on Suomessa erillistutkimusyksiköitä vaikka pilvin pimein ja niin pois päin. Mihinkä nyt tarvittaisiin resursseja myös koulutusinstituutiossa, ammattikorkeakoulut ylitse muiden mainiten, on nimenomaan se soveltava vaihe, se, missä sitä osaamista jo siinä oppilaitosyhteisössä aletaan muuttaa uusiksi innovaatioiksi, niiden kaupallistamiseksi ja vastaavaksi. (PTK 41/2014 vp (54) ed. Pekkarinen (kesk).)

Edustaja Pekkarisen puheenvuoron voi katsoa tuovan esiin Leporin ja Kyvikin näkemyksen, jonka mukaan ammattikorkeakoulujen on ollut perinteisesti vaikeaa rakentaa omintakeista tutkimus- ja kehittämistoiminnan profiilia kestäväällä tavalla, koska siihen ei yleensä ole ollut tarjolla riittäviä tai sopivia rahoituslähteitä (Lepori & Kyvik, 2010, 302). Pekkarinen arvostelikin hallitusta kovien sanoin lakiuudistuksen kanssa samaan aikaan tehdyistä leikkauksista, jotka kohdistuivat korkeakoulusektorilla erityisesti ammattikorkeakouluihin.

Näissä puheenvuoroissa kilpailuun suhtauduttiin siis riskinä ennemminkin ammattikorkeakouluille luonteenomaisen toiminnan kannalta kuin perustutkimuksen tason heikkenemisen näkökulmasta. Tiukan työnjaon kannattajat siis perustelivat näkemyksiään osin

täysin erilaisilla lähtökohdilla. Kummakin näkökulman kannattajien puheenvuoroissa esiintyi Svein Kyvikin esittämä näkemys, jonka mukaan ilman kansallista sääntelyä eri korkeakoulusektorit ajautuvat tekemään samanlaista tutkimus- ja kehittämistoimintaan, joka ei palvele perustutkimuksen eikä työelämäläheisen T&K-toiminnan tarpeita (Kyvik, 2004, 406–407).

Toinen kansanedustajista koostuva merkittävä ryhmä kannatti lainsäädännössä määriteltyä työnjakoa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä. Ryhmässä kuitenkin nähtiin tarpeellisenä ammattikorkeakoulujen tehtävänkuvan laajentaminen ja kyvykkyyksien vahvistaminen tutkimus- ja kehittämistoiminnassa. Tämän ryhmän puheenvuoroissa ammattikorkeakoululain uudistamisen esitettyjen muutosten mukaisesti nähtiin vahvistavan ammattikorkeakoulujen kyvykkyyttä ja asemaa täysvaltaisina korkeakouluina.

Eryityisesti vuoden 2002 lakiuudistuksen yhteydessä moni hallituksen esityksen muotoiluja kannattanut kansanedustaja korosti tutkimus- ja kehittämistoiminnan kirjaamisen lakiin vahvistavan ammattikorkeakoulujen kyvykkyyttä ja vapauttavan niissä olevan potentiaalin aiempaa laajempaan käyttöön. (PTK 122/2002 vp (2) ed. Elo (sd); PTK 204/2002 vp (15) ed. Väistö (kesk).)

Mikko Elo (sd) ja Jukka Gustafsson (sd) puheenvuoroissaan esiintyivät OECD:n Suomelle antamat suositukset, joissa suositeltiin ammattikorkeakoulujen potentiaalin parempaa hyödyntämistä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa (PTK 122/2002 vp (2) ed. Elo (sd); (9) ed. Gustafsson (sd)). OECD:n näkemyksen esiintuonnilla SDP:n kansanedustajat pystyivät nojaamaan ulkopuoliseen, taloudellista tehokkuutta ja kilpailukykyä korostavan auktoriteetin suositukseen. OECD on ollut merkittävässä roolissa korkeakoulutuksen uudelleenmäärittelyssä aina 1980-lähtien ja pyrkinyt nostamaan ammatillisesti orientoituneita tutkinto-ohjelmia korkeakoulutasoiseksi koulutukseksi (Teichler, 2020, 774–775).

Vuonna 2014 lain uudistamisesta käydyssä keskustelussa ammattikorkeakoulujen tutkimustehtävän vahvistamista duaalimallin puitteissa kannattaneiden kansanedustajien puheenvuoroissa tyydyttiin vähättelemään esitetyn muutoksen vaikutuksia korkeakoulujen työnjakoon ja sen nykytilaan. Muutamat puheenvuorot, kuten alla oleva Tuula Peltosen (sd) puheenvuoro, korostivat lakimuutoksen kasvattavan ammattikorkeakoulujen asemaa osana korkeakoulujärjestelmää.

Nyt tekeillä olevassa ammattikorkeakoulu-uudistuksessa on tavoitteena luoda lainsäädännöllisesti puitteet ja toiminnalliset edellytykset ammattikorkeakouluille, joiden tulisi olla tietenkin myös kansainvälisesti arvostettuja, itsenäisiä ja vastuullisia osaajien kouluttajia, alueellisen kilpailukyvyn huolehtijoita, työelämäuudistajia ja innovaattoreita ja niin edelleen. (PTK 41/2014 vp (49) ed. Peltonen (sd)).

Samanlaisia yleisiä puheenvuoroja lakimuutoksen ammattikorkeakoulujen roolia vahvistavasta vaikutuksesta tuli usealta SDP:n kansanedustajalta (PTK 41/2014 vp (42) ed. Tuppurainen (sd); (41) min. Kiuru (sd)). Lisäksi vihreän eduskuntaryhmän edustaja Satu Haapanen korosti, että tutkimusperusteisuuden vahvistaminen ammattikorkeakoulujen rahoitusmallissa on positiivinen muutos, sillä sen avulla ammattikorkeakoulujen toiminnan laatua voidaan parantaa (PTK 41/2014 vp (36) ed. Haapanen (vihr)).

Täysin vapaan kilpailun kannattajia löytyi kansanedustajien keskuudesta käytännössä vain perussuomalaisten edustaja Lauri Heikkilä, joka osallistui vuoden 2014 lakimuutoksen käsittelyyn. Heikkilä näki hyvänä, että ammattikorkeakoulut haastaisivat yliopistoja tutkimuksen saralla ja että ne voivat laajentaa toimintansa myös tieteellisen perustutkimukseen kyvykkyyksien niin sallissa (PTK 41/2014 vp (50) ed. Heikkilä (ps)). Kokoomuksen Sanna Lauslahti ei itse kannattanut ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen työnjaon sotkemista tutkimustehtävän osalta, mutta piti mahdollisena, että ammattikorkeakoulut kirivät yliopistoja kohtia ja jopa haastavat perinteiset tiedeyliopistot erityisesti soveltavilla aloilla, kuten kauppatieteissä (PTK 41/2014 vp (13,31,37) ed. Lauslahti (kok)). Edustaja Lauslahden puheenvuoro osoittaa, miten eduskunnassa ymmärrettiin toisaalta rahoitus- ja ohjausjärjestelmän muutosten ja toisaalta akateemisen vetovoiman vaikutuksen ammattikorkeakoulujen toiminnan kehitykseen.

Vapaan kilpailun tematiikkaa käsitelleissä puheenvuoroissa oli tunnistettavissa ajatus laajemmasta korkeakoulujärjestelmän reformista, jossa tutkimus- ja kehittämistoiminnan laadun ja tehokkuuden vahvistaminen edellytti jonkinlaista työnjaon ja tehtävien uudelleenjärjestelyä niin korkeakoulusektorien välillä ja niiden sisällä. Tätä tematiikkaa käsittelen seuraavassa alaluvussa.

4.3.2 Tehokkuutta duaalimallin ylittävällä yhteistyöllä ja korkeakoululaitoksen reformeilla

Vuoden 2014 lakimuutosta koskevassa keskustelussa uutena ulottuvuutena nousi duaalimallin rajat ylittävän yhteistyön lisääminen ja toisaalta päällekkäisyyksien karsiminen. Yhteistyön lisääminen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä niin koulutuksessa kuin tutkimus- ja kehittämistoiminnassa esiintyi lähes kaikkien puolueiden edustajien puheenvuoroissa.

Mutta sitten tähän yhteistyöhön ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä: kyllä näissä oloissa, näinä julkisen talouden aikoina, mitä on, ja muustakin syystä kannattaisin sitä, että haettaisiin käytännön yhteistyötä, joka voisi tarkoittaa esimerkiksi yhteisiä kampuksia tai yhteisiä kirjastoja, muita palveluita tai miksei jopa yhteisiä kurssejakin. (PTK 41/2014 vp (28) ed. Vehviläinen (kesk).)

Yhteistyön lisäämistä tukevia puheenvuoroja tuli niin keskustasta, kokoomuksesta, SDP:stä, perussuomalaisista kuin ruotsalaisesta kansanpuolueesta. Puheenvuoroissa yhteistyön edistämistä pidettiin tarpeellisenä juuri toiminnan tehokkuuden ja työnjaon näkökulmasta. Kansanedustajien mukaan työnjaon avulla kyetään purkamaan päällekkäisyyksiä ja siten kasvattamaan toiminnan kustannustehokkuutta. Sama päti myös edellä lainattuun edustaja Vehviläisen esittämään yhteisten tilojen ja palveluiden käyttöön, joilla haettiin kustannussäästöjä. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan osalta yhteistyön mahdollistaisi tehokkaamman työnjaon, jossa ammattikorkeakoulut voisivat keskittyä työelämäläheiseen tutkimukseen ja yliopistot tieteen tekemiseen. Toisaalta yhteisten infrastruktuurien hankinta mahdollistaisi niiden tehokkaamman hyödyntämisen niin perustutkimuksen kuin soveltavan tutkimuksen käytössä. (PTK 41/2014 vp (38) ed. Nylander (r); (42) ed. Tuppurainen (sd); (45) ed. Vikman (kok); (54) ed. Pekkarinen (kesk); (56) ed. Eloranta (sd); (57) ed. Mattila (ps).)

Vuoden 2014 lakimuutosta koskevassa keskustelussa kysymys tutkimustoiminnan laadusta nosti päätään uudella tavalla, kun kansanedustajat päätyivät pohtimaan nykyisen duaalimallin mielekkyyttä ja kaikkien yliopistojen kyvykkyyttä tehdä laadukasta tieteellistä perustutkimusta. Asiaa koskevat puheenvuorot tulivat oikeistopuolueista, jossa suhtauduttiin kriittisimmin ammattikorkeakoulujen roolin kasvattamiseen tutkimustoiminnassa ja oltiin jopa valmiita pohtimaan yliopistojen välistä tutkimuksen työnjakoa uudelleen.

Kovimman puheenvuoron yliopistolaitoksen kyvykkyydestä piti edustaja Kimmo Sasi (kok), joka taloustieteilijä Bengt Holmströmiin vedoten totesi, että huippututkimus tulisi Suomessa keskittää vain muutamaaan tiedekuntaan ja ohjata muu yliopistot tekemään tieteellisen tutkimuksen sijaan ammatillista koulutusta. Oletettavasti edustaja Sasi viittasi puheenvuorossaan ammatillisella koulutuksella ammattikorkeakouluihin ja niiden koulutustehtävän kaltaiseen koulutukseen. (PTK 41/2014 vp (20) ed. Sasi (kok)).

Tutkaksen¹ puheenjohtaja Sanna Lauslahti (kok) pohti omassa puheenvuorossaan, että myös yliopistojen kohdalla tulisi käydä keskustelua sitä, mitkä yliopistot ovat tutkimusyliopistoja ja mitkä enemmän koulutustoimintaa painottavia tutkintoyliopistoja. Ehdotuksellaan edustaja Lauslahti viittasi anglosaksiseen malliin, jossa yliopistojen välillä on selkeä työnjako tutkimusta ja koulutustehtävää painottavien korkeakoulujen välillä. (PTK 41/2014 vp (13,31,37) ed. Lauslahti (kok).) Keskustan kansanedustaja Mauri Pekkarinen taas korosti, että Suomessa ”*tiedeyliopistoja kuitenkin on lukumäärällisesti aika paljon*” (PTK 41/2014 vp (54) ed. Pekkarinen (kesk)).

Edustaja Lauslahden kannanotto yliopistojen jakamisesta eri kasteihin herätti kansaedustajissa kovaa kritiikkiä. Muun muassa vihreän eduskuntaryhmän edustaja Haapanen totesi, etteivät jotkin yliopistot voi keskittyä vain koulutustoiminnan tekemiseen. Myös opetus- ja kulttuuriministeri Kiuru (sd) totesi yksikantaan, ettei Suomessa voida siirtyä malliin, jossa tutkimusvastuu olisi vain muutamalla yliopistolla. (PTK 41/2014 vp (36) ed. Haapanen (vihr); (41) min. Kiuru (sd).)

Kansanedustajien käymä keskustelu perinteisten tutkimusyliopistojen määrästä ja tutkimuksen laadusta kuvaa erinomaisesti sitä, ettei kysymys resurssien allokaatiosta sekä tutkimustoiminnan tehokkuudesta ja laadusta kohdistunut yksin ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen väliseen roolitukseen, vaan epäilyjä korkeakoulujen tutkimuskyvykkyyksiin ja rahoituksen optimaaliseen kohdentumiseen kohdistettiin myös yliopistolaitoksen sisälle. Perustutkimustehtävää oltiin valmiita rajaamaan jopa nykyistä pienemmälle yliopistojen joukolle. Näkemys soti kiinnostavalla tavalla yleiseurooppalaista kehityskulkua vastaan, jossa paine on ollut enemmän kilpailun lisäämisessä korkeakoulusektorilla tehtäväkuvia yhtenäistämällä.

¹ Eduskunnan yhteydessä toimiva tutkijoiden ja kansanedustajien seura, jonka tavoitteena on edistää vuoropuhelua tutkijoiden ja kansanedustajien välillä.

Duaalimallin purkua ja korkeakoulujärjestelmän yhtenäistämistä käsitteleviä puheenvuoroja tuli kokoomusta lukuun ottamatta muista oikeistopuolueisista. Esimerkiksi keskustan eduskuntaryhmässä toivottiin laajempaa pohdintaa duaalimallin tulevaisuudesta. Timo V. Korhonen totesi, ettei korkeakoulujen menestyminen synny vanhoja rakenteita ja toimintamalleja vahvistamalla ja penäsi keskustelua duaalimallin tulevaisuudesta. Edustaja Kerola taas pohti duaalimallin mielekkyyttä sen vuoksi syntyvien tutkintokoulutuksen pussinperin osalta. (PTK 41/2014 vp (30) ed. Korhonen (kesk); (4,43) ed. Kerola (kesk).)

Myös kristillisdemokraateissa ja perussuomalaisissa pohdittiin duaalimallin tulevaisuutta ja sen tarpeellisuutta nyky muodossaan. Kristillisdemokraattien Sauli Ahvenjärven mukaan korkeakoulukentässä on äänenpainoja, joissa peräänkuulutetaan duaalimallin arviointia ja korkeakoulujärjestelmän uudistamista tukemaan ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välisen yhteistyön kehittämistä. Perussuomalaisten Lauri Heikkilä taas ennusti, että tietyillä soveltavilla koulutusaloille ammattikorkeakoulut tullaan integroimaan yliopistoihin päällekkäisyyksien karsimiseksi järjestelmästä. Heikkilä perusteli näkemystään erityisesti tutkijapolkujen järkevyyden sekä resurssipaineiden näkökulmasta. (PTK106/2014 vp (5) ed. Ahvenjärvi (kd); PTK 41/2014 vp (50) ed. Heikkilä (ps).) Toisaalta valtaosa keskusteluun osallistuneista kansanedustajista tunnustautui edelleen duaalimallin kannattajiksi, ja edustajat näkivät yhteistyön korkeakoulusektoreiden välillä olevan se tie, jota pitkin korkeakoulujärjestelmää tuli kehittää. Esimerkiksi sosialidemokraattien Tuula Peltonen kuvasi varsin selkeästi puheenvuorossaan, että korkeakouluilla on duaalimallin sisällä hyvä mahdollisuus kehittyä ja profiloitua strategiansa mukaisesti suuntiin:

Tärkeää on, että korkeakoululaitos muodostuu jatkossakin kahdesta erityyppisestä korkeakoulusta, joilla on jatkossakin omat, toisiaan selkeästi täydentävät profiilit sekä tutkinnot. -- Korkeakoulujen mahdollisuudet strategiaan valintoihin ja profiloitumiseen monipuolistavat korkeakoulujen toimintaa sektoreiden sisällä. Pidän hyvänä, että lakiesityksellä ei ole tarkoitus muuttaa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen keskinäistä suhdetta. PTK106/2014 vp (4) ed. Peltonen (sd)

4.3.3 Yliopistoihin kohdistuva ammatillinen vetovoima

Tutkimuksessa tunnistetun markkinavetovoiman tai ammatillisen vetovoiman (vocational drift) vaikutus yliopistoihin nousi yllättävän vähän esiin kansanedustajien puheenvuoroissa. Selkein tätä näkemystä esittänyt puheenvuoro pidettiin vuonna 2002 käydyssä eduskuntakeskustelussa Erkki Pulliaisen (vihr) toimesta, joissa korostettiin ammattikorkeakoululakiin esitetyn

tutkimus- ja kehittämistehtävän vastaavaan lähes yksi yhteen yliopistolaissa määriteltyjä tehtäviä:

Siis toisin sanoen yliopistojärjestelmässä nämä asiat ovat juuri täsmälleen tällä tavalla. Tämän vuoden keväällä tuli alueellinen tehtävä hyvin voimakkaasti, kysyttiin, ovatko yliopistot siihen valmiita vai eikö. Eihän yliopistoinstituutiolla ole mitään muuta mahdollisuutta sanoa kuin että kyllähän se meille passaa. Sekin uusi ulottuvuus on tässä kirjoitettu sisälle aivan täsmälleen. Toisin sanoen mitään funktionaalista eroa ei ole. (PTK 122/2002 vp (8) ed. Pulliainen (vihr).)

Edustaja Pulliaisen näkemyksen mukaan yliopistojen vastuut oli venytetty liian laajalle, kun niiden tehtäväkenttään oli otettu mukaan aluekehittämistä ja yritysyhteistyötä koskevia velvollisuuksia. Myös keskustapuolueen edustaja Inkeri Kerola huomautti, että yliopistojen tulisi keskittyä tieteelliseen tutkimukseen aluekehitystehtävien sijaan (PTK 122/2002 vp (4) ed. Kerola (kesk)).

SDP:n Jukka Gustafsson (sd) totesi, miten ammattikorkeakoulut ovat joutuneet ottamaan yliopistoväen itsensä mukaan kantaakseen tehtäviä, ”*joita yliopistopuoli on omassa yksipuolisessa tutkimussuuntautuneisuudessaan laiminlyönyt*”. (PTK 122/2002 vp (9) ed. Gustafsson (sd)). Puheenvuorollaan edustaja Gustafsson perusteli sitä, miksi on myös yliopiston etu, että ammattikorkeakoulujen roolia tutkimustoiminnassa laajennetaan. Edustaja Pulliaisen puheenvuorot olivatkin sisäisesti ristiriitaisia siksi, että samaan aikaan hän suhtautui kriittisesti yliopistojen tehtäväkentän laajentamiseen, mutta toisaalta ei halunnut tehtävien laajentamista myöskään ammattikorkeakouluille. Tilanteen ristiriitaisuutta kuvaakin osin keskustan Kyösti Karjulan huoli alueellisen kehittämisvastuu antamisesta tehtäväksi sekä yliopistoille että ammattikorkeakouluille, jolloin kumpikaan korkeakoulusektori ei ota pääasiallista vastuuta tehtävästä (PTK 122/2002 vp (12) ed. Karjula (kesk)).

Vuoden 2014 eduskuntakeskustelussa enemmistö keskusteluun osallistuneista kansanedustajista näki yliopiston tutkimustehtävän kiinnittyvän tiukasti tieteellisen perustutkimuksen tekemiseen. Ammatillisen vetovoiman teema esiintyikin enemmän pettymyksenä sen vähäiseen ja hitaaseen vaikutukseen yliopistojen toimintatavoissa. Kuten akateemista vetovoimaa käsittelevässä luvussa tuotiin ilmi, kokivat jotkut keskustan ja kokoomuksen kansanedustajat yliopistojen tutkimustoiminnan palvelevan osin heikosti laajempia tutkimus- ja kehittämispoliittisia tarpeita. (PTK 204/2002 vp (10) ed. Markkula (kok); (PTK 41/2014 vp (54) ed. Pekkarinen (kesk).)

Selkeimmin pettymystä ammatillisen vetovoiman vähäisyyteen ja yliopistolaitoksen kulttuuriin kuvasi perussuomalaisten Lauri Heikkilä, joka totesi, että:

Suomessahan on tavallaan aliarvioitu — yliopistoprofessorit ja muut monesti aliarvioivat — sitä, jos jotain soveltaa tuotekehitykseen tai käytäntöön ja sitten tulee menestystä. Tietysti voi olla, että se professorin palkkaus ei siitä paljon nouse, jos opiskelija keksii jotain ja lähtee sitten toteuttamaan sitä johonkin yritykseen. Mutta se on yksi syy, mikä on ollut esteenä, tämä kulttuuri. (PTK 41/2014 vp (60) ed. Heikkilä (ps).)

Kansanedustajien näkemys yliopistojen tutkimustehtävän kapeudesta oli monin tavoin yllättävä erityisesti vuoden 2014 uudistuksen käsittelyn yhteydessä. Vuonna 2002 edustaja Pulliaisen esittämiä haasteita ei tunnistettu lainkaan keskustelussa, vaan yliopistojen tehtävä nähtiin kirkkaasti tieteellisessä tutkimuksessa. Kuten ammattikorkeakoulujen soveltavan tutkimuksen ja yliopistojen perustutkimuksen eroja käsitellessä luvussa todettiin, kuvattiin työnjako ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä T&K-toiminnan osalta varsin selkeänä. Näin ammatillisen vetovoiman vaikutuksen käsittelyyn ei ollut suoranaisesti tilaa, sillä yliopistojen tutkimustehtävä nähtiin tiukasti yliopistolaissa määritellyn tehtävän pohjalta. Yliopistojen tutkimustehtävä kuvattiinkin erityisesti vuoden 2014 eduskuntakeskustelussa puhdasoppisensa ihannekuvana tieteellisestä perustutkimuksesta, jonka tarkoituksena oli toimia peilinä ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan määrittelylle. Ihannekuva ei kuitenkaan vastaa todellisuutta, kuten tutkimus on osoittanut (Ampuja & Horowitz, 2024, 306; Bonnard, 2023, 181–182; Carvalho & Diogo, 2020, 83).

Kansanedustajien mielipiteet jakautuvat kahteen leiriin sen osalta, nähtiinkö ammattikorkeakoulujen lakisääteisen tehtävän laajentaminen tehokkuuden ja laadun näkökulmasta hyvänä vai huonona asiana. Lakiesitysten kannattajien puheenvuoroissa tärkein argumentti uudistuksen puolesta palautui ammattikorkeakoulujen laadun ja kilpailukyvyn parantamiseen. Vastustajien pelkona taas oli resurssien hajautuminen ja siten tutkimustoiminnan laadun heikkeneminen sekä erityisesti elinkeinoelämää ja aluekehitystä palvelevan soveltavan tutkimustoiminnan väheneminen.

Samat toiminnan keskittämisen ja kilpailun lisäämisen teemat esiintyivät myös korkeakoulujärjestelmän rakenteita niin korkeakoulusektoreiden sisällä kuin niiden välillä

käsitelleissä puheenvuoroissa. Tutkimuksen laadun ja resurssien tehokkaan kohdentamisen kannattajat katsoivat, että ammattikorkeakoulujen tutkimustehtävän vahvistamisen sijaan tulisi enneminkin karsia perustutkimusta tekevien yliopistojen määrää. Duaalimallin haastajien argumenteissa taas kaikkien korkeakoulujen menestymismahdollisuuksia saatiin kasvatettua kaatamalla raja-aidat niiden väliltä. Yhteistyön lisääjien kannattajat taas hakivat ns. helppoa tietä, jossa voitiin säilyttää nykyinen korkeakoulusektorien työnjako, mutta yhteistyötä lisäämällä hakea kustannussäästöjä päällekkäisiä toimintoja karsimalla.

Ammattikorkeakoulujen roolin kasvattajien ja duaalimallin purkajien puheenvuorot voidaan palauttaa varsin suoraviivaisesti yleiseen uusliberaaliin yhteiskuntapolitiikan ja uuden julkisjohtamisen opin mukaiseen trendiin, jossa mahdollisuuksia ja kilpailua lisäämällä vahvistetaan toiminnan kustannustehokkuutta ja vaikuttavuutta (Bleiklie, 2020, 2099). Kilpailun hillitsijöiden puheenvuoroissa korostui taas Kyvikin ja Harwoodin esittämän tehtävänjaon rajaamisen tarve, jolla varmistetaan korkeakoulukentän pluralismin säilyminen. (Kyvik, 2004, 406–407)

5 Pohdintaa

5.1 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, millaisena kansanedustajat näkivät ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan roolin suomalaisessa tutkimus- ja kehittämistoiminnan järjestelmässä. Ammattikorkeakouluille asetettuja rooleja tarkasteltiin kolmen erilaisen teoreettisen viitekehyksen avulla. Tavoitteena oli myös selvittää, oliko eri puolueiden kansanedustajien näkemyksissä eroja tulkintojen ja ammattikorkeakouluille asetettujen roolien välillä.

5.1.1 Kamppailu ammattikorkeakoulujen roolista suomalaisessa tutkimus- ja kehittämistoiminnan järjestelmässä

Vuosien 2002 ja 2014 ammattikorkeakoululaista käydyissä eduskunnan täysistuntokeskusteluissa on havaittavissa selkeä ero suhtautumisessa ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Vuoden 2002 lakimuutoksen yhteydessä kansanedustajien joukossa pohdittiin vielä yleisesti tarvetta antaa ammattikorkeakouluille lakisääteiseksi tehtäväksi soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan toteuttaminen, mutta vuoden 2014 keskusteluissa tutkimustoiminta katsottiin kuuluvan jo elimellisesti ammattikorkeakoulujen keskeisiin tehtäviin. Kuitenkin sekä vuoden 2002 että vuoden 2014 lakimuutosten kohdalla suurin kysymys kohdistui siihen, millainen rooli ammattikorkeakouluille tulisi tutkimustoiminnan saralla antaa.

Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan luonteen määrittely tehtiin pitkälti vertailemalla sitä yliopistojen tutkimustehtävän kanssa. Kansanedustajat kävivät laajasti keskustelua ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välisen tutkimustoiminnan muodollisesta ja instituutioiden välisestä erottelusta Teichlerin määritelmän mukaisesti (Teichler, 2015, 4). Keskustelu muodollisesta asemasta on luonnollisesti eduskunnassa käytävän keskustelun ytimessä, sillä lainsäädännöllä toteutetaan tätä muodollista erottelua. Instituutioiden välisiä eroja korkeakoulusektoreiden välillä hahmotettiin puheenvuoroissa vahvasti juuri muodollisen, lainsäädännössä määriteltyjen tehtävien pohjalta. Siten työnjako sektoreiden välillä nähtiin varsin kirikkaana eikä päällekkäisyyksiä juurikaan tunnistettu.

Muodollisen erottelun keskeinen jakolinja liittyi käsittelyissä olleiden lakimuutosten vaikutuksiin muodollisen erottelun tulevaisuudesta. Kummankin lakimuutoksen käsittelyn

yhteydessä osa kansanedustajista epäili, että muodollinen erottelu vaarantuisi esitettyjen lakimuutosten myötä. Osa kansanedustajista taas katsoi, etteivät uudistukset tarkoittaisi varsinaista muutosta ammattikorkeakoulujen tehtäviin suhteessa yliopistojen tehtäviin, mutta muutoksella voitaisiin silti vahvistaa tutkimustehtävän asemaa ammattikorkeakouluissa ja siten parantaa ammattikorkeakoulujen kyvykkyyksiä. Kokonaan muodollisesta jaottelusta luopumista esitettiin vain muutamissa puheenvuoroissa. Selkeä enemmistö kansanedustajista kannatti Kyvikin ja Leporin kuvaaman funktionaalisen työnjaon mallia, jossa korkeakoulusektoreiden tehtävät erotellaan tarkasti lainsäädännöllä (Lepori & Kyvik 2010, 299).

Kansanedustajat pyrkivät keskustelussa määrittelemään ammattikorkeakoulujen tekemän soveltavaan tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja yliopistojen tekemän tieteellisen perustutkimuksen käsitteellisistä eroa. Käsitteellistä eroa haettiin laissa määritellystä muodollisesta erottelusta, jossa yliopistojen tekemä tutkimus nähtiin tieteellisenä perustutkimuksena ja ammattikorkeakoulujen tutkimuksen katsottiin olevan työelämäläheistä, aluekehitystä tukevaa soveltavaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Pääsääntöisesti kansanedustajien näkemyksissä yliopistojen tutkimustoiminta oli luonteeltaan lähinnä OECD:n Frascati-manuaalin mukaista perustutkimusta, kun taas ammattikorkeakoulujen rooliksi maalattiin manuaalin soveltavaa tutkimusta ja kehittämistoimintaa koskevat osiot (OECD 2015, 50–51). Toisaalta osa kansanedustajista haastoi puheenvuoroissaan soveltavan tutkimuksen ja perustutkimuksen välisen rajanvedon ja tunnisti yliopistojen tehtäväkentän laajentuneen ammattikorkeakoulujen suuntaan ammatillisen vetovoiman vaikutuksesta.

Keskusteluissa on tunnistettavissa kiinnostavalla tavalla korkeakoulusektoreiden tutkimus- ja kehittämistoiminnan vertikaalinen ja horisontaalinen suhde. Horisontaalista näkemystä puolustaneiden edustajien puheenvuoroissa korostui soveltavan tutkimuksen merkitys alueiden elinkeinoelämän näkökulmasta, kun taas soveltavan ja perustutkimuksen vertikaalista erottelua koskevissa puheenvuoroissa painottui perustutkimuksen asema kaiken tutkimuksen perustana sekä ammattikorkeakoulujen soveltavan tutkimuksen vähemmän vaativa kognitiivinen vaatimustaso (Teichler, 2008, 7–8.). Vaikka kansanedustajat tähdensivät puheenvuoroissaan ammattikorkeakouluille annetun soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan ja toisaalta yliopistojen vapaaseen tieteeseen perustuvan perustutkimuksen horisontaalisuutta, muuttui asetelma vertikaaliseksi sillä hetkellä, kun puheenvuoroissa haluttiin rajata ammattikorkeakouluilta pääsy tekemään perustutkimusta.

Akateemiseen vetovoimaan liittyvät teemat esiintyivät usealla eri tavalla kansanedustajien puheenvuoroissa. Koko eduskunnassa käyty keskustelu voidaan katsoa olevan osa kamppailua akateemisen vetovoiman poliittisen imun vaikuttavuudesta. Eduskunnassa pidetyt puheenvuorot ja tehty lainsäädäntö ovat keskeinen väline ammattikorkeakoulujen tutkimustoiminnan aseman tai roolin määrittelemisessä. Lainsäädännöllä pystytään myös hillitsemään muita akateemisen vetovoiman ulottuvuuksia asettamalla ammattikorkeakouluille esteitä näiden tavoittelun tielle, kuten estämällä tiettyjen nimikkeiden käyttö tai oikeus tutkinnon myöntämiseen. Kyvikin esittämä poliittisen imun käsite viittaa lakimuutosta kannattaneiden poliitikkojen näkemysten muutokseen, jonka myötä kansanedustajat ovat valmiita antamaan ammattikorkeakouluille uusia, yliopistojen toimintaa lähellä olevia tehtäviä (Kyvik, 2007, 336–337).

Keskustelussa lainsäädännön muuttamisen ja akateemisen vetovoiman patoamisen taustalta oli mahdollista tunnistaa pelko ammattikorkeakoulujen muuttumisesta liiaksi yliopistojen kaltaiseksi. Pelon taustalla oli tutkimustoiminnan osalta kaksi huolta, joista ensimmäinen koski resurssien hajaantumista perustutkimuksen saralla ja siten tieteellisen perustutkimuksen laadun heikkenemistä. Toinen huoli taas koski ammattikorkeakoulujen muuttumista yliopiston kaltaisiksi epätoivotulla tavalla. Epätoivotulla muutoksella viitataan yliopistojen tutkimustoiminnan painopisteisiin, jotka eivät tukeneet riittävästi aluekehittämisen ja elinkeinoelämän tarpeita innovaatioiden kehittämisessä. Akateemisen vetovoiman patoajien näkemyksissä kaikui jo ammattikorkeakoulujen perustamisesta lähtien syntynyt tarve hillitä akateemisen vetovoiman vaikutusta ammattikorkeakouluihin (Hyrkkänen, 2007, 9; Lampinen, 2002, 66).

Harva kansanedustaja edes ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan roolin laajentajien joukossa halusi vahvistaa akateemista vetovoimaa, vaan puheenvuoroissa pyrittiin vähättelemään vetovoiman vaikutusta ammattikorkeakouluihin. Näissä puheenvuoroissa haastettiin Kyvikin ja Harwoodin esittämä ajatus, jonka mukaan ammattikorkeakoulujen on haasteellista pysyä uskollisena tehtävälleen ilman selkeää työnjakoa duaalimallin eri puolien välillä (Harwood, 2010, 420–422; Kyvik, 2004, 406–407).

Poliitikkojen näkemykset korostavat uskoa olemassa olevan korkeakoulujärjestelmän toimivuuteen, ja siksi aitoja vaatimuksia duaalimallin mukaisen roolituksen uudelleen määrittelylle ei poliitikkojen puheenvuoroissa juuri tullut. Merkittävä osa kansanedustajista luotti siihen, että ammattikorkeakoulut traditionsa perusteella osaavat pitää akateemisen

vetovoiman kurissa ja siten olla uskollisia tehtävälleen. Tässä näkyikin suomalaisen ammattikorkeakoulujärjestelmän saksalainen, vahvasti ammatilliseen traditioon nojaava perinne, jonka perusteella ammattikorkeakoulujen ajateltiin sitoutuvan tehtävänsä kulttuuristen, yhteiskunnallisten ja taloudellisten perinteiden vaikutuksesta lainsäädännön asettamista rajoista riippumatta (Teichler, 2008, 8; Hyrkkänen, 2007, 5).

Markkinavetovoiman tematiikka esiintyi eduskuntakeskusteluissa kysymyksenä siitä, millaisella korkeakoulusektoreiden välisellä tutkimustoiminnan työnjaolla saavutettaisiin tehokkain ja tuottavin tapa vastata yhteiskunnan tarpeisiin. Kansanedustajien näkemykset jakoutuivat selkeän työnjaon kannattajista vapaan kilpailun kannattajiin. Selkeän työnjaon kannattajissa resurssien hajauttaminen nähtiin riskinä, joka heikentäisi Suomessa tehtävän tieteellisen tutkimuksen tasoa ja ohjaisi ammattikorkeakoulut markkinavetovoiman taustalla olevan uusliberaalin eetoksen vastaisesti pois työelämälähtöisyyden tieltä. (Rinne, 2019, 452–453.)

Ammattikorkeakoulujen tutkimustehtävän laajentamista mutta duaalista työnjakoa kannattaneissa puheenvuoroissa uskottiin, että ammattikorkeakouluissa oli piilotettua potentiaalia, jonka vapauttaminen edellytti sääntelyn löyhentämistä tutkimustehtävän osalta. Muutoksen ei kuitenkaan uskottu varsinaisesti muuttavan ammattikorkeakoulujen tehtävää soveltavan tutkimus- ja kehittämistoiminnan toteuttajina. Piilotetun potentiaalın ajatus on peräisin muun muassa OECD:n raporteista, joiden tavoitteen on osin ollut uusien julkisjohtamisen oppien implementointi korkeakoulujen ohjausjärjestelmiin (Teicler, 2020, 774–775).

Svein Kyvikin kuvaama markkinavetoinen ajattelu on tunnistettavissa vapaata kilpailua korostaneissa puheenvuoroissa, jossa tehokkaimmaksi tavaksi nostattaa sekä ammattikorkeakoulujen että yliopistojen tutkimustoiminnan laatua oli antaa niille vapaudet kilpailla tasavertaisesti tutkimus- ja kehittämistoiminnan markkinoilla (Kyvik, 2004, 406).

Keskustelu ammattikorkeakoulujen roolista korkeakoulujärjestelmässä herätti kansanedustajissa myös laajempaa pohdintaa duaalimallin tulevaisuudesta ja nykyisten korkeakoulujen roolista. Yksi vuoden 2014 lakimuutoksen tavoitteista oli lisätä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välistä yhteistyötä ja siten kasvattaa korkeakoulujärjestelmän tehokkuutta. Juuri vuoden 2014 lakiesityksen käsittelyssä moni kansanedustaja esitti tarpeen tarkastella duaalimallin mielekkyyttä ja puheenvuoroissa esiintyi pohdintaa yliopistojen välisistä eroista niiden tutkimuskyvykkyyksissä. Keskustelu osoittaa,

että vaikka Suomessa poliitikot ovat vakuuttaneet sitoutumistaan duaaliseen korkeakoulujärjestelmään, on korkeakoulujärjestelmän reformoinnin mahdollisuus aina olemassa, erityisesti taloudellisesti haastavina aikoina.

Kiinnostavaa keskusteluissa oli myös yliopistoihin kohdistuvan työelämäläheisyyttä painottavan markkinavetovoiman (tai ammatillisen vetovoiman) puute. Uusliberaali korkeakoulupolitiikka on käytännössä johtanut vaatimukseen lisätä työelämälähtöistä lähestymistapaa korkeakouluissa niin tutkimuksen kuin koulutuksen saralla (Ampuja & Horowitz, 2024, 306, Carvalho & Diogo, 2020, 92–93). Kuitenkin puhuttaessa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välisestä työnjaosta tutkimus- ja kehittämistoiminnassa, haipuu tuo vaatimus taka-alalle ja yliopiston tehtäväksi nostetaan puhtaasti tieteellisen perustutkimuksen toteuttajan rooli. Yliopistojen tutkimustoiminnan rooli tässä keskustelussa typistyykin ideaaliksi toiseudeksi, johon ammattikorkeakoulun toimintaa verrataan, vaikka tuo ideaali ei vastaisikaan todellisuutta.

5.1.2 Puolueiden suhtautuminen ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rooliin ja sen uudistamiseen

Kansanedustajien kannat ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan määrittelystä noudattelivat pääasiassa puoluerajoja, mutta osa näkemyksistä ylitti myös puolue sekä hallitus-oppositio-rajat. Keskimäärin eduskunnan oikeistopuolueissa suhtauduttiin kriittisemmin ammattikorkeakoulujen T&K-toimintaa koskevan pykälän löyhentämiseen, kun taas vasemmistopuolueissa tehtävän laajentaminen sai kannatusta.

Eduskuntapuolueista erityisesti sosialidemokraattisen puolueen kansanedustajat kannattivat ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistehtävän laajentamista niin vuonna 2002 kuin vuonna 2014. Sosialidemokraattien puheissa tutkimustehtävän laajentaminen mahdollisti ammattikorkeakoulujen kehittymisen entistä paremmiksi korkeakouluiksi. Samalla ammattikorkeakoulujen koko potentiaali tuli paremmin hyödynnetyksi osana suomalaista tutkimus- ja kehittämissysteemää. Eduskuntaryhmän puheenvuoroissa uskottiin, että lakimuutoksista huolimatta ammattikorkeakoulut pysyisivät uskollisina niille tarkoitetulle aluekehittämistä ja soveltavaa tutkimus korostavalle tehtävälle. Akateemisen vetovoiman viettelyyn ei sosialidemokraattien piirissä uskottu. Hieman yllättäen sosialidemokraattiset poliitikot ajoivat uusliberaaliksi projektiksi miellettyä uuden julkisjohtamisen opin mukaista kehitystä, jossa korkeakoulujen ohjaus- ja rahoitusjärjestelmää yhdenmukaistettaisiin yli duaalimallirajan.

Kriittisimmät puheenvuorot tutkimustehtävän laajentamisesta kuultiin sekä vuonna 2002 että vuonna 2014 kokoomuksen eduskuntaryhmästä. Ryhmän kansanedustajat epäilivät, että lakimuutokset johtaisivat ammattikorkeakoulujen irtautumiseen omasta lakisääteisestä tehtävästään ja siten työntymisestä yliopistojen perustutkimustehtävän alueelle. Kiinnostavalla tavalla kokoomus oli kummankin lain käsittelyn aikana hallitusvastuussa ja siten puoleen edustajat kritisoivat oman hallituksensa esityksiä. Hallituspositio saattoi osin tuoda malttia eduskuntaryhmästä esitettyihin puheenvuoroihin.

Kolmannen lakiesitysten kommentointiin aktiivisesti osallistuneen puolueeneli keskustan eduskuntaryhmän kansanedustajat asettuivat näkemyksissään sosialidemokraattien ja kokoomuksen välimaastoon. Ryhmän puheenvuoroissa korostettiin sen tärkeyttä, että ammattikorkeakoulut pysyisivät uskollisina lakisääteiselle tehtävälleen tutkimus- ja kehittämistoiminnassa.

Sekä kokoomuksen että keskustan kansanedustajien kannoissa ammattikorkeakoulujen toivottiin keskittyvän vahvemmin elinkeinoelämää ja aluekehitystä lähellä olevaan soveltavaan tutkimus- ja kehittämistoimintaan ja tätä roolia haluttiin suojella lainsäädännön avulla siten, kun Harwood ja Kyvik esittävät omissa pohdinnoissaan ammattikorkeakoulujen aseman suojelemiseksi (Harwood, 2010, 420–422; Kyvik, 2004, 406–407). Akateemisen vetovoiman patoamisella pyrittiin suojelemaan markkinavetovoiman toimivuus myös ammattikorkeakoulujen kohdalla ja estämään niiden muuttuminen yliopistomaiseen suuntaan. Oikeistopuolueissa ammattikorkeakoulujen ei haluttu lähentyvän yliopistoja tutkimus- ja kehittämistoiminnassa, sillä lähentyminen nähtiin markkinavetovoiman vastaisena prosessina. Toisaalta sekä kokoomuksen että keskustan poliitikot esittivät mahdollisuuden uudistaa korkeakoulujärjestelmää laajemmin Bleiklien esittämän systeemisen integraation mallin mukaisesti (Bleiklie, 2020, 2099).

Suurin ajallinen muutos puolueen kannoissa tapahtui vihreän eduskuntaryhmän kansanedustajien parissa. Puolueen piirissä suhtauduttiin vielä vuoden 2002 lakiesityksen käsittelyssä varsin kriittisesti ammattikorkeakoulujen tehtävien laajentumiseen. Kuitenkin vuoden 2014 uudistuksen yhdessä ryhmän edustajat suhtautuvat positiivisesti hallituksen esityksen pykälämuotoiluun, eikä puolueen riveistä esitetty enää epäilyä ammattikorkeakoulujen kyvykkyyksistä tehdä tutkimus- ja kehittämistoimintaa.

Perussuomalainen eduskuntaryhmä osallistui vain vuoden 2014 lakiesityksen käsittelyyn. Ryhmän kannat olivat sisäisesti kaikkein jakautuneimpia toisten edustajien vaatiessa tiukan

työnjaon säilyttämistä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen välillä, kun taas osa edustajista esitti vapaamaan kilpailun sallimista korkeakoulusektoreiden kesken.

Vasemmistoliiton edustajat osallistuivat keskusteluun vain vuoden 2002 lakimuutoksen käsittelyssä ja olivat kannoissaan samoilla linjoilla sosialidemokraattien kanssa. Kristillisdemokraattien ja ruotsalaisen eduskuntaryhmän puheenvuorot jäivät yksittäisten kansanedustajien kannanotoiksi, eikä niistä siten ole mahdollista tehdä laajempaa analyysiä eduskuntaryhmän tai puolueen kannaksi.

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja tutkimusetiikka

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi on haastavampaa kuin määrällisessä tutkimuksessa, sillä laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta on arvioitava validiutta ja reliaabeliutta laajemmin. Validiudella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa on tutkittu sitä asiaa, mitä tutkimuskysymyksissä on luvattu käsitellä ja reliabiliteetilla tutkimustulosten toistettavuutta. Laadulliseen tutkimukseen parissa käsitteiden käyttöä on kritisoitu ja niiden hylkäämistä luotettavuuden mittaamisessa esitetty, sillä käsitteet vastaavat suoremmin määrällisen tutkimuksen tarpeisiin. (Aaltio & Puusa, 2021, 179–181; Tuomi & Sarajärvi, 2009, 160–161.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia on käytännössä mahdotonta erotella toisistaan samalla tavalla kuin kvantitatiivisissa tutkimusmenetelmissä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija voi vapaammin liikkua edestakaisin tutkimuksen eri vaiheiden välillä tutkimuksen teon aikana siten. Siksi tutkija joutuu ottamaan jatkuvasti kantaa analyysin kattavuuteen ja toisaalta tekemänsä työn luotettavuuteen. Tutkimuksen teossa ohjenuorana tuleekin olla tietynlainen pyrkimys totuudellisuuteen. (Aaltio & Puusa, 2021, 179–181; Eskola ja Suoranta, 1998, 209.)

Olen kuvannut tutkimustyön prosessin etenemisen tutkimuksen metodologiaa sekä tutkimuksen aineistoa ja analyysiä koskevilla luvuilla. Tutkimusaineistosta kerätyt raakahavainnot on koottu teoreettisiin viitekehyksiin ja niiden alla oleviin tarkempiin teemoihin teoriaohjaavan metodin mukaisesti. Teemat perustuvat samaan aikaan sekä aineistosta nousevista aiheista sekä teoriaosuudessa esitellyistä ilmiöistä, joita aiempi tutkimus on aihepiiristä tehnyt. Olen parhaani mukaan pyrkinyt säilyttämään alkuperäisten puheenvuorojen merkityssisällöt tulosten

ja analyysin teossa silloin, kun en käytä suoria lainauksia. Lisäksi tekemiäni taulukoiden avulla olen pyrkinyt havainnollistamaan aineisto systemaattista käsittelyä tutkimusprosessin aikana.

Eduskunnan täysistuntokeskustelujen pöytäkirjat ovat tutkimusaineistona erittäin luotettavia, sillä kaikki eduskunnassa pidetyt puheenvuorot litteroidaan sanatarkasti pöytäkirjoihin. Tutkimuksen analyysiin valikoituneet 62 puheenvuoroa ovat määrällisesti hieman suppea aineistojoukko ja puheenvuorojen vähäinen määrä saattaa heikentää tutkimuksen uskottavuutta. Eskola ja Suoranta toteavat, että aineiston riittävyttä on vaikeaa tai lähes mahdotonta arvioida ennakkoon ja siksi yleensä aineistoa ei kannata ahnehtia liikaa (Eskola ja Suoranta, 1998, 216). Pertti Alasuutari on todennut, että yleisesti on esitetty määrällisen tutkimuksen tuottavan pinnallista mutta luotettavaa tietoa ja laadullisen tutkimuksen syvällistä mutta huonosti yleistettävää tietoa (Alasuutari, 2011, 231). Katsonkin, että aineistoa on kuitenkin ollut riittävästi, jotta se antaa meille syvällistä tietoa kansanedustajien ajattelusta laadukkaan laadullisen analyysin ja tutkimuksen tekemiseen.

Kuten Eskola ja Suoranta kirjoittavat, on laadullisen tutkimuksen lähtökohtana tutkijan avoin subjektiviteetti sekä sen myöntäminen, että tutkimuksen teossa tutkija itse on keskeinen tutkimusväline. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden tärkein kriteeri onkin tutkija itse ja siksi tutkimusprosessin tarkka kuvaaminen on erityisen tärkeää. (Eskola & Suoranta, 1998, 211.) Tutkijana minun on hyvä tunnistaa omat sitoutuneisuuteni tutkimusaiheeseen. Työskentelen parhaillani erityisasiantuntijana Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston Arene ry:n palveluksessa, joka toimii ammattikorkeakoulujen edunvalvonta- ja yhteistyöjärjestönä.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa -ohjeen mukaan hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto (TENK, 2023, 11). Ohjeistuksessa todetaan muun muassa, että tieteellisen työn tekemisessä ”*suunnitellaan, toteutetaan ja dokumentoidaan tieteellinen toiminta huolellisesti ja mahdollisuuksien mukaan avoimen tieteen periaatteita noudattaen*” ja ”*toteutetaan tieteellinen toiminta oman tieteenalan sääntöjen ja ohjeistusten mukaisesti sekä HTK-ohjetta noudattaen*” (TENK, 2023, 13).

Ammattikorkeakoulujen edunvalvonnan parissa työskentelevänä henkilönä tunnistan, että näkemykseni voivat vaikuttaa tekemiini tulkintoihin kansanedustajien puheenvuoroista. Olen tutkimusta tehdessäni pyrkinyt tunnistamaan omat ennakkoasenteeni ja erityisesti tarkastelemaan puheenvuoroja tasapuolisesti teoreettisten viitekehyksen avulla. Toisaalta

uskon, että perehtyneisyyteni korkeakoulupoliittiseen päätöksentekoon sekä poliitikkojen, sidosryhmien ja virkakunnan näkemyksiin korkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan rooleista käytännössä, antaa minulle erinomaisen lähtökohdan aihepiiriin puolueettomaan tutkimiseen.

5.3 Jatkotutkimusaiheet

Tämän tutkimuksen tutkimuskohteena olivat eduskunnan täysistunnossa pidetyt puheenvuorot. Aineiston rajaus antaa siis kapean katsantokannan poliitikkojen näkemyksiin ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminnan luonteeseen ja toiveisiin, joita kansanedustajilla oli tehtävän kehittämisestä tulevaisuudessa. Kari Palosen kuvaama parlamentaarisen puheen säännöstö rajoittaa eduskuntakeskusteluja jossain määrin, jolloin kaikki tarkastelutavat eivät välttämättä esiinny juuri kansanedustajien puheenvuoroissa. Siksi olisi kiinnostavaa laajentaa tarkastelua poliitikkojen ja keskeisten sidosryhmien näkemyksiin myös muilla areenoilla kuin eduskunnan pöytäkirjoissa. Esimerkiksi muissa julkisissa puheenvuoroissa ja kirjoituksissa voisi esiintyä uusia ja kiinnostavia näkökulmia ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistehtävän määrittelyyn.

Yksi kiinnostava tutkimusaihe olisi vertailla sitä, miten poliitikot näkivät yliopistojen tutkimustehtävän yliopistolain uudistuksen yhteydessä ja vertailla yliopistolle annetun tutkimustehtävän luonnetta ammattikorkeakoululain ja yliopistolain uudistusten yhteydessä. Ammattikorkeakoululain käsittelyn yhteydessä yliopistojen tutkimustehtävästä kuvattiin varsin yksipuolisesti tieteelliseen perustutkimukseen keskittyvänä toimintana. Tutkimuksessa voisi tutkia sitä, näkyykö markkinavetoisuuden vaikutus puhtaasti yliopistoja käsittelevissä aineistoissa vahvemmin kuin ammattikorkeakoulujen tehtäviä tarkasteltaessa.

Kiinnostava tutkimuskohde voisi löytyä myös kansainvälisestä vertailusta. Erityisesti 2010- ja 2020-luvulla monissa dualimallia toteuttavissa maissa on tehty lainsäädäntöuudistuksia, joissa ammatillista korkeakoulutusta antavien korkeakoulujen lakisääteisiä tehtäviä on uudistettu. Kiinnostava vertailukohta olisikin tutkija eri maiden parlamentaarikkojen puheenvuoroja ja vertailla niitä toisiinsa. Toinen vaihtoehtoinen vertailevan tutkimuksen asetelma voisi liittyä eri maiden hallintojen tuottamien korkeakoulutuksen kehittämistä käsittelevien dokumenttien ammattikorkeakouluille ja niitä vastaaville korkeakouluille antamien tutkimus- ja kehittämistoiminnan tehtävien luonnetta. Kiinnostavia vertailuun soveltuvia maita ovat muun

muassa Irlanti ja Norja, joissa ammattikorkeakoulujen ja niitä vastaavien teknologiainstituuttien asema uudistettiin kokonaisuudessaan, tai Alankomaat ja useat Saksan osavaltiot, joissa tutkimustehtävää on laajennettu ammattikorkeakouluissa myöntämällä niille oikeus tohtorikoulutukseen. Myös Portugalissa juuri käynnistynyt reformi tuottanee kiinnostavaa aineistoa aiheen tutkimiseen.

Lähteet

- Aaltio, I. Puusa, A. (2021). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, Tallinna: Gaudeamus, 177–188.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Ampuja, M., & Horowitz, M. (2024). Doing “more with less”: the entrepreneurialization of Finnish higher education and innovation policy discourses in 2015–2019. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 69(2), 303–317. <https://doi.org/10.1080/00313831.2023.2299988>.
- Bentley, B, J. Gulbrandsen, M. Kyvik, S. (2015). The relationship between basic and applied research in universities. *Higher education*, 2015-10, Vol.70 (4), s. 689-709. <https://doi.org/10.1007/s10734-015-9861-2>.
- Bleiklie, I. (2023). Norwegian higher education futures. *Higher Education* 89, 311–330. <https://doi.org/10.1007/s10734-023-01107-8>.
- Bleiklie, I. (2020). New Public Management or Neoliberalism, Higher Education. Teoksessa Teixeira, P.N., Shin, J.C. (toim.) *The International Encyclopedia of Higher Education Systems and Institutions*. Springer, Dordrecht, 2097-2101. https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1007/978-94-017-8905-9_143.
- Bonnard, C. (2023). The Vocational Drift of French Higher Education and the Employability of Graduates. Teoksessa Siivonen, P., Isopahkala-Bouret, U., Tomlinson, M., Korhonen, M., Haltia, N. (toim.) *Rethinking Graduate Employability in Context*. Palgrave Macmillan, Cham. 181-197. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-20653-5>.
- Bächtiger, A. (2014). Debate and Deliberation in Legislatures. Teoksessa Martin, S. Saalfeld, T. Strøm, K. *The Oxford Handbook of Legislative Studies*. Oxford University Press. 145–166. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199653010.013.0008>.
- Camilleri, A. Delplace, S. Frankowicz, M. Hudak, R. Tannhäuser, A-C. (2014). *Professional higher education in Europe. Characteristics, practice examples and national differences*. Malta: Knowledge Innovation Centre, 109 S. <https://doi.org/10.25656/01:10873>.
- Carvalho, T. Diogo, S. (2020). Formalised Boundaries Between Polytechnics and Technical Universities: Experiences from Portugal and Finland. Teoksessa Geschwind, L. Broström, A. Larsen, K. *Technical Universities. Past, present and future*. Springer: Higher Education Dynamics 56, 79-102. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-50555-4>.

- Cavallaro, M. (2023). Universities of applied sciences' EU research project participation through the lens of differentiation. *Science and Public Policy*. Volume 51, issue 1, 1–14. <https://doi.org/10.1093/scipol/scad048>.
- Coombs, S. Meijer, I. (2021). Towards Evaluating the Research Impact made by Universities of Applied Sciences. *Science and Public Policy*, 48(2), 2021, 226–234. <https://doi.org/10.1093/scipol/scab009>.
- Diário de Notícias. (2025, 2. helmikuuta). Conselho de Ministros. Governo aprova novo regime jurídico da "educação superior" <https://www.dn.pt/pol%C3%ADtica/conselho-de-ministros-governo-aprova-novo-regime-jur%C3%ADdico-da-educa%C3%A7%C3%A3o-superior>. (Luettu 14.4.2025.)
- Eduskunta. (1990). Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisoasteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen kokeiluista, 320/1990 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_320+1990.pdf.
- Eduskunta. (1994). Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ammattikorkeakouluopinnoista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, 319/1994 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_319+1994.pdf.
- Eduskunta. (1995). Laki ammattikorkeakouluopinnoista 255/1995. <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/1995/255>.
- Eduskunta. (1999). Perustuslaki 731/1999. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L6P70>. (Luettu 9.3.2024.)
- Eduskunta. (2002a). Hallituksen esitys Eduskunnalle ammattikorkeakoululaiksi ja laiksi ammatillisesta opettajankoulutuksesta, HE 206/2002 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_206+2002.pdf.
- Eduskunta. (2002b). Hallintovaliokunnan lausunto 41/2002 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Documents/hav1_41+2002.pdf.
- Eduskunta. (2002c). Sivistysvaliokunnan mietintö 19/2002 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/sivm_19+2002.pdf.
- Eduskunta. (2002d). Täysistunnon pöytäkirja 122/2002 vp. 9) Hallituksen esitys ammattikorkeakoululaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+122/2002+ke+p+6>.
- Eduskunta. (2002e). Täysistunnon pöytäkirja 204/2002 vp. 9) Hallituksen esitys eduskunnalle ammattikorkeakoululaiksi ja laiksi ammatillisesta opettajankoulutuksesta.

<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+204/2002+ke+p+7>.

Eduskunta. (2009) Yliopistolaki 558/2009.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090558>. (Luettu 29.2.2024.)

Eduskunta. (2014a). Hallituksen esitys eduskunnalle ammattikorkeakoululaiksi ja laiksi yliopistolain 49 §:n muuttamisesta, 26/2014 vp.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_26+2014.pdf.

Eduskunta. (2014b). Sivistysvaliokunnan mietintö 10/2014 vp.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/sivm_10+2014.pdf.

Eduskunta. (2014c). Täysistunnon pöytäkirja 41/2014 vp 1) Hallituksen esitys eduskunnalle ammattikorkeakoululaiksi ja laiksi yliopistolain 49 §:n muuttamisesta.

<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+41/2014+ke+p+1>.

Eduskunta. (2014d). Täysistunnon pöytäkirja 106/2014 vp 1) Hallituksen esitys eduskunnalle ammattikorkeakoululaiksi ja laiksi yliopistolain 49 §:n muuttamisesta.

<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+106/2014+ke+p+9>.

Eduskunta (2014e). Ammattikorkeakoululaki 932/2014.

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932#L3P11>. (Luettu 29.2.2024.)

Eduskunta. Lakien säätäminen eduskunnassa (n.d.).

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/eduskunnan_tehtavat/lakiensaataminen/Sivut/default.aspx. (Katsottu 9.3.2024.)

Elinkeinoelämän keskusliitto EK. (2014). Lausunto sivistysvaliokunnalle HE laiksi yliopistolain 49 §:n muuttamisesta (HE 26/2014 vp).

Eskola, J. (2010). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysin vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, Jyväskylä: PS-kustannus, 209–231.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2003). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*, Jyväskylä: Vastapaino.

Croucher, G., Woelert, P. (2016). Institutional isomorphism and the creation of the unified national system of higher education in Australia: an empirical analysis. *Higher Education*, 71, 439–453. <https://doi.org/10.1007/s10734-015-9914-6>.

- Harwood, J. (2010). Understanding Academic Drift: On the Institutional Dynamics of Higher Technical and Professional Education. *Minerva* (2010) 48:413–427.
<https://www.jstor.org/stable/41821533>.
- Herranen, J. (2003). *Ammattikorkeakoulu diskursiivisena tilana. Järjestystä, konflikteja ja kaaosta*. Joensuu: Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 85. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/8646/urn_isbn_952-458-404-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Hu, Y. van der Rijst, R. van Veen, K. Verloop, N. (2015). The Role of Research in Teaching: A Comparison of Teachers from Research Universities and those from Universities of Applied Sciences. *Higher Education Policy*, 28, 535–554.
<https://doi.org/10.1057/hep.2014.19>.
- Huttunen, R. (2005). Jürgen Habermas ja julkisuuden rakennemuutos. *niin & näin* 4/05, 88–94. <https://netn.fi/artikkelit/juergen-habermas-ja-julkisuuden-rakennemuutos/>.
- Hyrkkänen, U. (2007). *Käsityksistä ajatuksen poluille - Ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystoiminnan konseptin kehittäminen*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Isopahkala-Bouret, Ulpukka. (2015). ‘It’s considered a second class thing.’ The differences in status between traditional and newly established higher education credentials. *Studies in Higher Education*, Vol. 40, No. 7, 1291–1306.
<http://dx.doi.org/10.1080/03075079.2014.881339>.
- Juhila, K. (2021). Teemoittelu. Teoksessa Vuori, J (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>. (Luettu 20.4.2025.)
- Juuti, P. & Puusa, A. (2021). Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, Tallinna: Gaudeamus, 9–20.
- Kajaste, M. (2018). Quality management of research, development and innovation activities in Finnish universities of applied sciences. *Quality in Higher Education*, 24:3, 271–288. <https://doi.org/10.1080/13538322.2018.1558505>.
- Kinnunen, J. (2002). Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta tekniikan alalla. Teoksessa Liljander, J. *Omalla tiellä. Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta*. Helsinki: Edita, 236–255.

- Kohtamäki, V. von Boguslawski, M. (2024). Strategic ambitions of external RDI funding in Finnish universities of applied sciences. *Studies in Higher Education*, 50(2), 271–286. <https://doi.org/10.1080/03075079.2024.2334840>.
- Kyvik, S. (2004). Structural changes in higher education systems in Western Europe. *Higher Education in Europe*, 29(3), 393–409. <https://doi.org/10.1080/0379772042000331679>.
- Kyvik, S. (2007). Academic drift – a reinterpretation. Teoksessa Enders, J. & van Vught, F. (toim.) *Towards a cartography of Higher education policy change. A Festschrift in Honour of Guy Neave*. Enschede: CHEPS, 333–338.
- Laine, T. (2010). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–50.
- Lampinen, O. (1995). Ammattikorkeakoulujen kehittämisen vaihtoehdot. Teoksessa Lampinen, O. (toim.) *Ammattikorkeakoulut - vaihtoehto yliopistolle*. Tampere: Gaudeamus, 11–25.
- Lampinen, O. (2002). Ammattikorkeakoulureformi kansainvälisessä perspektiivissä. Teoksessa Liljander, J. (toim.) *Omalla tiellä – Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta*. Helsinki: Edita, 60–79.
- Lepori, B. Kyvik, S. (2010). The Research Mission of Universities of Applied Sciences and the Future Configuration of Higher Education Systems in Europe. *Higher Education Policy*, 23, 295 – 316. <https://doi.org/10.1057/hep.2010.11>.
- Lepori, B. (2021). The heterogeneity of European Higher Education Institutions: a configurational approach, *Studies in Higher Education*, 47:9, 1827-1843. <https://doi.org/10.1080/03075079.2021.1968368>.
- Lillemor, K. (2004). Massification in a uniform system in higher education – The Swedish dilemma. Teoksessa Fägerlind, I. & Strömqvist, G. (toim.) *Reforming higher education in the Nordic countries – studies of change in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*. Unesco: International Institute for Educational Planning, 217-244. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000139015>.
- Manin, B. (1997). *The Principles of Representative Government*, Cambridge University Press.
- Maxenius, S. (2023). Ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehittämistoiminta: nykyisyys ja tulevaisuuden näkymiä. *Journal of Finnish Universities of Applied Sciences*, 4/2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231127149570>. (Luettu 12.3.2024.)

- Nenonen, M. (2020). *Tulokset paranevat, miten käy laadun? Tulosperustainen rahoitusmalli koulutuksen tuloksellisuuden ja laadun kehittäjänä ammattikorkeakouluissa*. Joensuu: University of Eastern Finland Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 157. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/23466/urn_isbn_978-952-61-3426-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- OECD. (2015). Frascati Manual 2015: Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development, *The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities*, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264239012-en>.
- Opetusministeriö. (2004). *Tutkimus- ja kehitystyö suomalaisissa ammattikorkeakouluissa*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:7. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80442/tr07.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (Luettu 5.3.2024.)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2024, 7. helmikuuta). *Yliopistoille lisärahoitus tuhannen uuden tohtorin kouluttamiseen*. <https://okm.fi/-/yliopistoille-lisärahoitus-tuhannen-uuden-tohtorin-kouluttamiseen>. (Luettu 23.2.2024.)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2024). *Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen rahoitusmallit vuodesta 2025 alkaen*. <https://okm.fi/documents/1410845/4392480/Ammattikorkeakoulujen+ja+yliopistojen+rahoitusmallit.pdf/2475ffd6-c8fd-7389-5826-609c4ce10d6f/Ammattikorkeakoulujen+ja+yliopistojen+rahoitusmallit.pdf?t=1712829018346>. (Luettu 17.11.2024.)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021, 31 joulukuuta). *Korkeakoulujen kestävän kasvun ohjelman linjaukset*. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/875df6e6-b3ee-423d-81fc-59ba4d8e681e/07627b8c-768f-47a0-bc73-4df70835ee78/MUISTIO_20220211123147.PDF. (Luettu 23.2.2024.)
- Orelma, A. (1992). *Ammattikorkeakoulu Suomeen. Väliaikainen ammattikorkeakoulu ulkomaisten kokemusten ja kotimaisten suunnitelmien valossa tarkasteltuna*. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimusyksikkö. Tutkimusraportteja 11.
- Palonen, K. (2023). *Politiikan pelityylejä: parlamentti, yliopisto ja Eurooppa: analyysyjä, arvioita, ajatuskokeita*. Jyväskylän yliopisto. YFI julkaisuja, 18. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9855-4>.
- Palonen, K. (2020). Aspects of Conceptual History of Parliamentary Politics. Teoksessa Benoit, C. & Rozenberg, O. (toim.), *Handbook of Parliamentary Studies*:

- Interdisciplinary Approaches to Legislatures*, Edward Elgar, 67-85.
<https://doi.org/10.4337/9781789906516.00011>.
- Palonen, K. (2005). Eduskunnasta puhekunnaksi? Parlamentarismi retorisena politiikkana. *Politiikka*, 47(2), 142–148. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201902131493>.
- Pekonen, K. (2011). *Puhe eduskunnassa*, Tampere: Vastapaino.
- Publico. (2023, 2. helmikuuta). *Parlamento aprova doutoramentos nos politécnicos e designação em inglês*.
<https://www.publico.pt/2023/02/24/sociedade/noticia/parlamento-aprova-doutoramentos-politecnicos-designacao-ingles-2040188>. (Luettu 14.4.2025.)
- Puusa, A. (2021). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, Tallinna: Gaudeamus, 145–156.
- Rask, M. (2002). Ammattikorkeakoululaitoksen vakiintuminen ja uudet haasteet. Teoksessa Liljander, J. (toim.) *Omalla tiellä – Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta*. Helsinki: Edita, 31–41.
- Raudaskoski, L. (2000). *Ammattikorkeakoulun toimintaperustaa etsimässä – Toimilupahakemusten sisällönanalyttinen tarkastelu*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Rinne, R. (2002). Binaarimallista Bolognan tielle: Erilliset ammattikorkeakoulut tulevat ja menevät. Teoksessa Liljander, J. (toim.) *Omalla tiellä – Ammattikorkeakoulut kymmenen vuotta*. Helsinki: Edita, 80–106.
- Rinne, R. (2019). Suomalaisen yliopiston tila - Rahan, vallankäytön ja hallinnan uudet muodot. Teoksessa Nori, H, Laalo, H & Rinne, R (toim.) *Kohti oppimisyhteiskuntaa – Koulutuspolitiikan uusi suunta ja korkeakoulutuksen muuttuva maisema*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta julkaisusarja A:217, 451–483.
https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/147809/Kohti%20oppimisyhteiskuntaa_PDF.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Salminen, H. (1995). Suomalainen ammattikorkeakoulu-uudistus ja eurooppalainen integraatio. *Hallinnon tutkimuksia* 4, 311–322.
- Salminen, H. ja Ylä-Anttila, P. (2010). *Ammattikorkeakoulujen taloudellisen ja hallinnollisen aseman uudistaminen. Selvityshenkilöiden raportti*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:23.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75511/okm23.pdf?sequence=1>. (Luettu 12.3.2024).

- Savolainen, S. (2022). *Kaupungit ja yliopistot ammattikorkeakoulujen omistajina. Omistajaohjauksen tavoitteet ja toteutus konserneissa*. Tampere: Tampereen yliopiston väitöskirjat 579. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/138569/978-952-03-2352-3.pdf?sequence=2>.
- Schlegel, T. Pfister, C, Harhoff, D, Backes-Gellner, U. (2022). Innovation effects of universities of applied sciences: an assessment of regional heterogeneity. *The Journal of Technology Transfer*, 47:63–118. <https://doi.org/10.1007/s10961-020-09839-w>.
- Schüll, E. (2019). Current trends and future challenges of the Austrian Universities of Applied Sciences. *Futures*, 111, 130–147. <https://doi.org/10.1016/j.futures.2018.06.015>.
- Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto. (2003). Lausunto sivistysvaliokunnalle HE ammattikorkeakoululaiksi ja laiksi ammatillisesta opettajankoulutuksesta (HE 206/2002 vp).
- Suomen yliopistot UNIFI ry. (2014). Lausunto sivistysvaliokunnalle HE laiksi yliopistolain 49 §:n muuttamisesta (HE 26/2014 vp).
- Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry. (2014). Lausunto sivistysvaliokunnalle HE laiksi yliopistolain 49 §:n muuttamisesta (HE 26/2014 vp).
- Teichler, U. (2020). Higher Education System Differentiation, Horizontal and Vertical. Teoksessa Teixeira, P.N., Shin, J.C. (toim.) *The International Encyclopedia of Higher Education Systems and Institutions*. Springer, Dordrecht, 772–778. https://doi.org.ezproxy.utu.fi/10.1007/978-94-017-8905-9_36.
- Teichler, U. (2015). Diversity and Diversification of Higher Education: Trends, Challenges and Policies. *Voprosy Obrazovaniya / Educational Studies Moscow*, no. 1 (March), 14–38. <https://doi.org/10.17323/1814-9545-2015-1-14-38>.
- Teichler, U. (2008). The End of Alternatives to Universities or New Opportunities? Teoksessa Taylor, J. Ferreira, J. Machado, M. Santiago, R. (toim.) *Non-University Higher Education in Europe*, Springer Dordrecht, 1-13. <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8335-8>.
- Tuomi, J. Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuominen, K. Turja, T. (2015). Use of Social Scientific Information in Parliamentary Discussion. *Advances in Library Administration and Organization Vol. 25*. Bingley:

- Emerald Group Publishing Limited, 133–154. [https://doi.org/10.1016/S0732-0671\(07\)25007-2](https://doi.org/10.1016/S0732-0671(07)25007-2).
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*.
- Valtioneuvosto. (2023a). *Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoituksen käyttöä koskeva monivuotinen suunnitelma. Parlamentaarisen TKI-työryhmän 2022 loppuraportti*. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:13. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164672/2023_VN_13.pdf?sequence=4&isAllowed=y. (Luettu 23.2.2024.)
- Valtioneuvosto. (2023b). *Vahva ja välittävä Suomi Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma*. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58 <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165042>. (Luettu 29.2.2024.)
- de Weert, E. (2011) Transformation or Systems Convergence? The Research Profile of Universities of Applied Sciences in Europe. *Reform of Higher Education in Europe*. Rotterdam: Sense Publishers. https://doi.org/10.1007/978-94-6091-555-0_1.
- Vereniging Hogescholen. (2023, 2 lokakuuta) *Officiële start pilot Professional Doctorate: impact PD staat centraal*. <https://www.vereniginghogescholen.nl/actueel/actualiteiten/officiele-start-pilot-professional-doctorate-impact-pd-staat-centraal>. (Luettu 18.3.2023.)
- Witt, J. van der Wende, M. Huisman, J. (2008). Blurring boundaries: how the Bologna process changes the relationship between university and non-university higher education in Germany, the Netherlands and France. *Studies in Higher Education*, 33:3, 217–231. <https://doi.org/10.1080/03075070802049129>.
- Yle Uutiset. (2017, 21 maaliskuuta). *Lahdesta tulossa todellinen yliopistokaupunki – valtuusto hyväksyi korkeakoulujen yhdistymisen*. <https://yle.fi/a/3-9521115>. (Luettu 23.2.2024.)